

652
1965/3

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

საქართველოს
ბიბლიოთეკა

1965

ლიბერალ-დემოკრატიული და
საზოგადოებრივ - პოლიტიკური
ჟურნალი

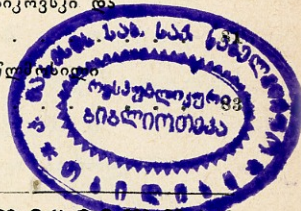
საქართველოს მშენებელთა
კავშირის აჭარის
განყოფილების ორგანო

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ჯ. პათაშაძე — ლექსები	3
ი. ბენიძე — გზები და გზაჯვარედინები (დოკუმენტური მოთხრობა, გაგრძე- ლება)	5
მ. მუხამია — დედის სარეცელთან (ლექსი)	25
ზ. როშვა — დედა (ნაწყვეტი პიესიდან)	27
ი. ხოშბარია — ფერთა სიუხვე (ლექსი) .	37
მ. ასათიანი — გეგუთის ძელები (მოთხრობა)	39
ზ. ზოიძე — აჭარის მთებიდან (ლექსი)	59
გი. დე მოკასანი — წუთისოფელი (რომანი, გაგრძელება)	60

ხელოვნება

მ. კომისაროვა — ჩაიკოვსკი და საქართველო	
ი. მაღალაშვილი — ღვანდია ლოტბარი	

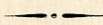

ნოემბერი
დეკემბერი

არის ჟურნალ-გაზეთების გამომცემლობა

აჭარის წარსულიდან

პ. ცქვიტარია — თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ გამორული ბრძოლის ისტორიიდან	88
ბ. გაბისონია — აჭარის მუსიკალური საზოგადოება	91
ქურნალ „ლიტერატურული აჭარის“ 1965 წლის ნომრების შინაარსი . . .	94

რედაქტორი შოთა ქურიძე

სარედაქციო კოლეგია:

ნ. ახვლედიანი, ნ. გვარიშვილი, მ. ვარშანიძე (პ/მგ. მდივანი);

პ. ლორია, აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, გოგებაშვილის ქ. № 24.

ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

ჯემალ ქათამაძე

ს ა მ უ რ ა ლ ო ს

ჩემო სანავარდო, ჩემო სავენახო,
ჩემო მწვანე ბაღო, საქართველოვ ჩემო,
თუ ვერ ვიქართველო, ვისლა დავენახო,
სადლა დავიმარხო, როგორ მოვისვენო?!
ზღვაო, ლურჯო ზღვაო,
ცაო, წმინდა ცაო,
თქვენს სიყვარულს განა ვინმეს დავანებებ?
მიწავ დიდებულო, ჩემო სალოცავო,
შენვე ამანთე და შენვე დამანელებ!

გული მხოლოდ...

დღეები, როგორც წეროები, სადღაც მიქრიან,
დავკარგე ყრმობა და ფიქრებმა არ დამაძინა...
აგერ პატარამ დამიძახა გუშინ „ბიძია“,
დამიძახა და გული მატკინა...
რალაც სიმძიმე ვიგრძენი და სევდამ გამთელა,
წლებმა ჩემშიაც შური იძია.
აგერ შემომხვდა პაწაწინა ციციანთელა
და შემეკითხა: — რა დრო არის, ჩემო ბიძია?
სათს დავხედე, ვუბასუხე: — რა დრო გასულა,
ჩემს თმაში უკვე ვერცხლისფერი ძაფები
ბრწყინავს.
ნახად შემხედა სველ თვალებში ცელქმა ასულმა,
აღბათ, სულელი თუ ვეგონე და გაეცინა.
დაფიქრებული გზას გავუდექ და გულნატენი,

პატარა გოგო წინ გაფრინდა, ჩიტი ღაბუა...
 მალე გაივლის კიდევ წლები, წლები რამდენი
 და ვიღაც მეტყვის: — ჩემო ბაბუა.
 და ეს იქნება საფეხური უკანასკნელი,
 ბავშვობა, ყრმობა, სიჭაბუკე, სიბერე ძნელი.
 და დაფლეთილი დღეები, ვით წიგნის ფურცლები...
 და გული მხოლოდ,
 და გული მხოლოდ,
 გულია უცვლელი.

ა ს მ ი ტ ყ ვ ი ჯ ა ნ ...

ასე იტყვიან, ლამაზი ვნახე —
 ულამაზოზე არავინ მღერის.
 სილამაზეა თვალების მახე,
 გონიერება — დიდება ერის.
 იყო ლამაზი, ეს როდი ნიშნავს
 ბედნიერი ხარ, დაგიკრან ტაში.
 ახალგაზრდა ხარ, დღეს არა
 გიშავს,
 ზვალ გახუნდები, ცოდვა ხარ მაშინ.
 თვალებს შეავლებ გატეხილ სურას
 და მეგობრები შეგხვდება ცივად.
 ნახავ ალბომში ვარდისფერ
 სურათს,
 დააწვიმდება ცრემლების წვიმა.
 და გინდა გქონდეს ოჯახი დიდი

და გემრიელი და ტკბილი ლუკმა.
 მაგრამ ცხოვრება ლაღი და
 მშვიდი,
 არ დააფასე, გაფლანგე უქმად.
 ახლა, გაივლი სანაპიროზე
 და ფიქრობ... მაგრამ არის გვიანი.
 უნდა გცოდნოდა შენ თავის
 დროზე,
 რომ ერთხელ ცხოვრობს ადამიანი.
 რომ შეუძენველად სიტურფე
 ჰკნება,
 გინდაც სარკეში მუდამ იცქირო.
 ცხოვრება მარტო როდია ვნება,
 რომ გაფლანგო და კვლავ
 შეიძინო.

იური ბენიძე

გზები და გზაჯვარედინები

— ჩვენი მაგიდა გერმანულ ყაი-
დაზე კომპლექტდება, სუფრას კი
ქართულად წარმართავთ, — ხუმ-
რობით განმიმარტა მანწყავამ.

— მეგობრებო! — განაგრძო
მან, მიმართა რა ყველას, — ჩვე-
ნი პოლკი შეივსო. თქვენს წინაშე
ანდრო ბოლქვაძეა. ვიდრე თორ-
მეტი საათი გახდებოდეს, შეგიძ-
ლიათ მისგან ინტერვიუ მიიღოთ.

დამაყარეს შეკითხვები. ყველა-
ნი გაჩუმდნენ და სმენა მომაპყრეს.
მხოლოდ მეზობელ ბინებში ხმაუ-
რი მოგვაგონებდა, რომ ახალი წე-
ლი დგებოდა.

როცა ჩემი ჭიქა ავწიე, ვფიქრო-
ბდი: რას მოგვიტანდა იგი სამშობ-
ლოს მოწყვეტილ ამ ადამიანებს
და მე, მათი კომპანიის ახალ
წევრს?

... სასწავლებელში მოწყობა
შეუძლებელი აღმოჩნდა. არც სა-
მუშაოს მიღება იყო ადვილი. ამი-
ტომ როცა მღებავად ჩამრიცხეს
კონსორციუმ „სინემაში“, გამარ-

ჯვება ვიზეიმე. მაგრამ სიხარულ-
მა დიდხანს არ გასტანა. პარიზში
ჩამოსვლიდან ნახევარი წლის შემ-
დეგ დამითხოვეს, რადგან არ მქონ-
და სამუშაოზე მოწყობის სათანა-
დო ნებართვა. დავიწყე ახალი სა-
მუშაოს ძებნა. პირდაპირ ლატაკუ-
რად ვცხოვრობდი. ვილაცამ ამის
შესახებ უთხრა მენშევიკების პა-
რიზის სექციის თავმჯდომარე
უროტაძეს და მან მომაწყო ლე-
ვილში, პატარა სოფელში ორლეა-
ნის გზაზე, პარიზიდან 26 კილო-
მეტრზე. აქ იყო მამული, რომე-
ლიც ჟორდანიამ იყიდა საქართვე-
ლოდან წამოღებული ოქროებით.
ამ მამულში ცხოვრობდა ემიგრან-
ტების ნაწილი.

მე გამომიყვეს პატარა ნაკვეთი
და უბრალო გლეხივით ვმუშაობ-
დი. სორბონის მაგივრად ვსწავ-
ლობდი პამიდორისა და წიწმბის
მოყვანას.

მანწყავას მეოხებით შევედი
ემიგრანტი ახალგაზრდების იმ
ჯგუფში, რომელიც ოპოზიციურად

* გაგრძელება: იხ. „ლიტ. აპარა“, № 5.

იყო განწყობილი ჟორდანის მიმართ. და თუმცა მასზე გული გაგვიტყდა, ჩვენ მაინც ვერ ვხვდებოდით, რომ მენშევიზმი, როგორც ასეთი, განწირული იყო. ჩვენ გვეგონა, რომ შეიძლებოდა მისი „შეკეთება“, თუ ამას ხელს მოჰყვებოდნენ ახალგაზრდა სოციალ-დემოკრატები.

კრებებზე ჟორდანის ჩგუფის წინააღმდეგ რომ გამოვდიოდით, ჩვენ თანდათან გავიჩინეთ მომხრეები. მათი სახსრებით შევძელით გამოგვეშვა გაზეთ „ახალგაზრდა სოციალ-დემოკრატის“ რამდენიმე ნომერი. ჟორდანის მომხრე ახალგაზრდების ჩგუფმაც მაშინვე დაიწყო ამავე სახელწოდების გაზეთის გამოშვება. ცოტა ხნის შემდეგ კი ერთიც დახურეს და მეორეც, რადგან ასეთი პრაქტიკა ეწინააღმდეგებოდა საფრანგეთის კანონებს.

ემიგრაციაში სხვადასხვა ჩგუფის ბრძოლა განსაკუთრებით ნათლად ჩანდა კრებებსა და კონფერენციებზე, როგორც მათ მაღალფარდოვნად უწოდებდნენ ხოლმე.

ამ თავყრილობებზე რომ ასე თუ ისე წარმოდგენა გქონდეთ, მოგითხრობთ ერთ-ერთის შესახებ.

კონფერენციის დაწყების წინ სამანდატო კომისიის სხდომაზე მოვიდა ჟორდანია და, რომ გაიგო, მისი ჩგუფი უმცირესობას წარმოადგენდა, სწრაფად დაიხია უკან: ავადმყოფ შვილთან — რეჟებთან გამომიძახესო. დელეგატებმა თავი მოიყარეს, მაგრამ

უჟორდანიოდ კონფერენციის დაწყება არ შეიძლებოდა. მის შემდეგ დიან, ხალხს უგზავნიან, ცდილობენ მოიტყუონ, მაგრამ ამაოდ. შვილის ავადმყოფობა, რასაკვირველია, სიცრუეა. „დელეგატები“ აღშფოთებული არიან, კამათობენ, კიცხავენ, უცდიან ერთ დღეს, მეორეს. კონფერენციის შენობა ხომ გარკვეული ვადით დაიქირავეს, მეწარმისაგან.

ბოლოს, მესამე დღეს შენობის პატრონი — ფრანგი მოითხოვს: დატოვეთ დარბაზი, სანამ პოლიციას მოვიწვევდე.

ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენა, რომელმაც იმ დროს ააღელვა ქართული ემიგრაცია, ნოე რამიშვილის მკვლელობა იყო. რას არ ამბობდნენ მის შესახებ. გასული ჰქონდა ჟორდანის მტკიცებას, რომ მკვლელობა ბოლშევიკებმა წააქეზეს. მისმა წრემ აიტაცა ეს ვერსია და გაჰკიოდნენ „მოსკოვის ხელზე“. სხვა ემიგრანტები, რომლებიც მკვლელს იცნობდნენ, სთვლიდნენ, რომ ეს, სულ ცოტა, სასაცილო იყო.

რამიშვილის მკვლელს პარმენ ჭანუყვაძეს მე არ ვიცნობდი. პარიზში რომ ჩავედი, იგი უკვე დაპატიმრებული იყო და სასამართლოს ელოდა. ამბობდნენ, რომ წარმოშობით იგი სოფელ შემოქმედთან იყო, გურიიდან. მენშევიკური მთავრობის დროს იყო საექსპედიციო რაზმის უფროსი და სასტიკად უსწორდებოდა რევოლუციურად განწყობილ გლე-

ხებს. საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ იგი არალეგალურად მუშაობდა, ხოლო 1924 წლის მენშევიკური ავანტიურა რომ დამარცხდა, საფრანგეთში გაიქცა. იქ დიდხანს ვერ მონახა თავისი ადგილი, სულ უფრო და უფრო გაჭირვებულად ცხოვრობდა და საბოლოოდ გაბოროტდა.

მაგრამ საქმე, რასაკვირველია, ამაში არ იყო.

სოციალ-დემოკრატთა (ასე ეძახდნენ მაშინ მენშევიკებს) ლიდერები ცოტა ძალღონეს როდი ხარჯავდნენ, რათა შეექმნათ მოჩვენებითი თანხმობა თავის ბანაკში. ამასვე მოითხოვდა მათგან პოლენეთის გენერალური შტაბი, რომელიც წკრიალა ოქროებით აფინანსებდა საზღვარგარეთულ ბიუროს. მაგრამ ყოველი მეცადინეობა ამაო იყო. უპირველეს ყოვლისა ამას ხელს უშლიდა ნაციონალ-დემოკრატების მოქმედება. გიორგი გვახავამ, სპირიდონ კელიამ და ალექსანდრე ასათიანმა ამ პარტიაში შექმნეს თავისი ჯგუფები, რომლებიც ებრძოდნენ ერთმანეთსაც და სოციალ-დემოკრატებსაც. ამ ბრძოლაში ჩაება, და აქტიურადაც, ფაშისტური ორგანიზაცია „თეთრი გიორგი“, რომელსაც თვითნებურად მოთავეობდა ლეო კერესელიძე. მეტოქეობის აზრი მდგომარეობდა ბრძოლაში ქართულ ემიგრაციაზე გავლენისა და უცხოეთის მთავრობებისა და მათი დაზვერვის წინაშე პრესტიჟისათვის.

მემაჩვენებენ ელემენტების აზრით, უპირველეს ყოვლისა საჭირო იყო სოციალ-დემოკრატების, ე. ი. მენშევიკების დამარცხება, მათი ადგილის დაკავება და მხოლოდ ამის შემდეგ უნდა გაჩაღებულიყო ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. მთავარი იერიში მიიტანეს „შინაგან საქმეთა მინისტრის“ ნოე რამიშვილის, როგორც მენშევიკების ყველაზე ენერგიული მოღვაწის, წინააღმდეგ. ამასთან ხანდახან პირდაპირ ამბობდნენ, რომ მენშევიკებზე გამარჯვება მხოლოდ მაშინ მოხერხდება, როცა ნოე რამიშვილი გაქრებაო.

თვით მენშევიკური პარტიის ბევრი წევრიც ოპოზიციაში ედგა ხელმძღვანელობას, მაგრამ რამიშვილის ყველაზე აქტიური მოწინააღმდეგე იმ პერიოდში, რამდენადაც უცნაური არ უნდა იყოს ეს, აღმოჩნდა ევგენი გეგეჭკორი, რომელიც მასთან ერთად დიდხანს ეწეოდა უღელს. საქმე ის იყო, რომ გეგეჭკორი, გარდა თავისი, როგორც ემიგრანტული მთავრობის წევრის, ოფიციალური საქმიანობისა, სხვადასხვა ბნელი საქმიანობის იყო გართული. რამიშვილმა უსაყვედურა გეგეჭკორს გაუმაძღრობა და მეტის მეტი ანგარება. მაგრამ გეგეჭკორი მიეჩვია ხელგაშლილ ცხოვრებას, არ ყოფნიდა მცირე ჯამაგირი და ამის გამო იძულებული იყო ფული სხვა გზით ეშოვა. ამ ფულს (არცთუ მცირეს!) გეგეჭკორი უმ-

თავრესად იღებდა თავისი მეგობრის — ბაქოს დაშნაკური ორგანიზაციისაგან სახელმწიფო სათათბიროს ყოფილი წევრის — აჯამოვის შემწეობით. აჯამოვს პარიზში ჰქონდა „ინტერნაციონალური იურიდიული კანტორა“, რომელიც არაფერს არ თაკილობდა. გეგეჰკორი ყველა ამ საქმეში უაღრესად აქტიურ მონაწილეობას იღებდა და პოლიტიკურ ასპარეზზე, ცხადია, დაშნაკთა ინტერესებს იცავდა. ამ ნიადაგზე დიდი კამათი ატყდა და რამიშვილმა და გეგეჰკორმა კინალამ მუშტები დასცხეს ერთმანეთს. „მინისტრები“ გააშველეს. გაცეცხლებული გეგეჰკორი ყვიროდა, რამიშვილი მოსაკლავიყო.

მიუხედავად იმისა, რომ სხდომის ყველა მონაწილე გააფრთხილეს, ინცინდენტი არ გაახმაუროთო, თვითონ გეგეჰკორმა გააძილა იგი. ხმა სწრაფად გავრცელდა მთელ ქართულ კოლონიაში, განსაკუთრებით გულმოდგინეობდნენ თეთრგოორგელები. ყველაფერი ეს კეთდებოდა გარკვეული მიზნით — დაერწმუნებინათ პარმენ ჭანუყვაძე მოეხდინა თავდასხმა.

მართალია, ჭანუყვაძე დიდხანა მზად იყო ამისათვის. იგი დაითხოვეს ქარხანა „პეჟოდან“, ღარიბად ცხოვრობდა და ყველა თავის უბედურებაში ადანაშაულებდა მენშევიკების სათავეში მდგომთ, განსაკუთრებით რამიშვილს. ერთხელ, ბიანკურში რომ

შეხვდა, პარმენმა ლანძღვა დაუწყო მას. გაცოფებულმა რამიშვილმა ჭოლგა მოუქნია და უცბად ჭანუყვაძე გაიქცა. მას ვერ ეპატიებინა თავისი თავისათვის ასეთი შერცხვენა და სულ ფიქრობდა როგორ ეძია შური... ყველა ეს გარემოება გამოიყენეს და ჭანუყვაძე დაითანხმეს ჩადენა მკვლელობა. მას აღუთქვეს, რომ თუ დაპატიმრებდნენ, ეყოლებოდა საიმედო დაცვა და, როგორც განმათავისუფლებელს, ყოველგვარი სიკეთით აავსებდნენ.

7 დეკემბერს ჭანუყვაძე ბრბოში იდგა იტალის მოედანზე, მეტროს გამოსასვლელთან. რამიშვილი ყოველ წუთს უნდა გამოჩენილიყო. იქვე მახლობლად, შესასვლელთან, იდგა ერთ-ერთი წამქეზებელი, თავგამოდებული თეთრგოორგელი მიხეილ კეღია. მას უნდოდა დარწმუნებულიყო, როგორ მოხდებოდა ყოველივე ეს.

და აი „მსხვერპლი“ გამოჩნდა. გვერდით მოჰყვება სანდრო მენაღარიშვილი. ისინი უკვე ხალხის ნაკადს შეერივნენ, უკვე ჩაუარეს ჭანუყვაძეს, მაგრამ ვერ შენიშნეს იგი. ნუთუ პარმენს შეეშინა? მაგრამ აი იგი მოწყდა ადგილს და ხალხში მიჰყვა მიმავალი ფიგურების კვალს. მერე პისტოლეტი ასწია და ზურგში ესროლა — ნოე რამიშვილი უხმოდ დაეცა ასფალტზე.

გასროლისთანავე რამიშვილის თანამგზავრი შებრუნდა და ხელი სტაცა მკვლელს.

პოლიცია... და ყველაფერი დამთავრდა.

თეთრგორგელებმა მიზანს მიადგინეს. დანამდვილებით ცნობილია, რომ მისმა ხელმძღვანელებმა სპეციალური დადგენილება გამოიტანეს ამ მკვლელობის შესახებ. მაშინ ისინი იყვნენ ადრეულ „რომანტიკულ“ ხანაში, როცა ისეთ სახეს იღებდნენ, თითქოს რამიშვილის მკვლელობა პოლიტიკური მნიშვნელობის საქმე იყო. კოლონიაში კი იმწუთშივე გაავრცელეს ხმა, თითქოს ჭანუყვაძე მოამზადეს საბჭოთა დაზვერვის აგენტებმა. ეს ვერსია ყველასათვის მისაღები იყო, მათ შორის მენშევიკებისთვისაც.

ამით შეიძლებოდა ეს ინციდენტი ამოწურულად ჩაგვეთვალა, თუ არა ერთი გარემოება, რომელიც მე მიაბო მოკლულის დისწულმა შალვა ბერიშვილმა. მას ერთადერთს არ უნდოდა შერიგებოდა იმას, რომ ბიძამისის მკვლელობის ნამდვილი დამნაშავენი გვერდით იმყოფებიან, ერთმანეთს ხვდებიან და თავს ისე იჭერენ, თითქოს არაფერ შუაში იყვნენ.

იგი გამოვიდა საზღვარგარეთული ბიუროს სხდომაზე და განაცხადა, რომ საჭიროდ არ სთვლის დაფაროს ნამდვილი მკვლელები.

რა აურ-ზაური შეიქნა! ზოგი ვინმე შურისძიების შიშით დროებით გაიპარა პარიზიდან. ისევ გაჩაღდა ვნებათა ცეცხლი, დაიწყო ვირთხების ჯახირი. საქმეში ჩაერია თვით ნოე ჟორდანიძე. მან

მიიწვია ამბოხებული დისწული და შეეცადა მის დარწმუნებას:

— საჭირო არ არის სიმართლე, საჭირო არ არის ხმაური. ეს ავნებს მთელ ემიგრაციას. ეს საზიანოა ყველასათვის და შეურაცხყოფს თვით ბიძიას ხსოვნას.

აი როგორ შეატრიალა საქმე ამ ცბიერმა მოხუცმა!.. და დისწულმა დათმო, ოღონდ იმ პირობით, რომ ისინი, ვისაც ბრალი მიუძღვის მკვლელობაში, წერილობით გამოთქვამდნენ სინანულს მომხდარი ამბის გამო და ითხოვდნენ პატიებას. და კიდევ: ისინი არ გამოვიდოდნენ პროცესზე მათი ნების აღმსრულებელ ჭანუყვაძის სასარგებლოდ.

ასეთი ქაღალდი შეადგინეს. თეთრგორგელებმა „რაინდულად“ შეასრულეს, სიტყვა — არ გამოვიდნენ პროცესზე და ამან გაართულა დაცვის საქმე, რომელიც ცნობილმა ფრანგმა ადვოკატებმა — ანრი ტორესმა და გაბრიელ დელატრმა იკისრეს.

გულმოკლულმა და წამქეზებულმა მიერ მოტყუებულმა ჭანუყვაძემ დაცვის თანხლებით დატოვა „მართლმსაჯულების სასახლის“ პირქუში შენობა. იგი გაგზავნეს სამხრეთ საფრანგეთში, კლერმონ-ფერანის საპატიმროში.

კითხვა ისმის: ვის სჭირდებოდა მთელი ეს ხმაური? რა შეიცავდა ემიგრაციის ცხოვრებაში? ვინ და ვის რა დაუმტკიცეს? სრულიად არაფერი. აფართხალდნენ მღვრიე აუზში, ვიღაც წყალში ჩაახრჩვეს,

ვილაც „აგურიდან“ გადაადგეს და ისევ დაიწყეს ერთმანეთის კბენა.

ხოლო ამ ისტორიის ბოლო ასეთია:

რამდენიმე წლის შემდეგ ნოე რამიშვილის შვილმა ბენომ დედის სახელზე ციხის ექიმის მეშვეობით მიიღო ჭანუყვადის წერილი. იგი ინანიებდა. თავის საქციელს და თხოულობდა ხელახლა დაკითხვის შუამდგომლობას — მე ვიტყვი სიმართლეს, ვინ გამგზავნა რამიშვილის მოსაკლავადო. მაგრამ არავის ასეთი შუამდგომლობა არ აღუძრავს. მაშინ ჭანუყვაძე რელიგიურ ექსტაზს მიეცა, მოუშვა წვერი და თავის საკანში მუხლმოდრეკილი საათობით ლოცულობდა. ერთი წლის შემდეგ იგი გარდაიცვალა.

„პრინც“ მდივნის ქორწილი

კინკლაობა და შარი ფლეთდა ქართულ ემიგრაციას პარიზში. პირველად ასეთი არასახარბიელო ვითარების მიზეზებში ვერ ვერკვეოდი. მაგრამ რაც უფრო ჩამითრია ემიგრანტთა ცხოვრებამ, მით უფრო ნათელი გახდა, რომ საბოლოო ანგარიშით ჩხუბობდნენ იმ შემოსავლიდან დიდი თანხის ხელში მოსაგდებად, რომელსაც სალარო იღებდა ბურჟუაზიული დაზვერვებისაგან. ეს შემოსავალი რომ არ შემწყდარიყო, უნდა მოეჩვენებინათ მაინც, თითქოს საზღვარგარეთული ბიურო აქტიურად და წარმატებით მოქმედებდა საბჭოთა საქართველოს ტერიტო-

რიაზე. ლიდერები გულმოდგინედ ადგენდნენ ჯაშუშ-დივერსანტთა შეგზავნის გეგმებს და რიგით ემიგრანტებს ხურდა ფულის როლს აკისრებდნენ.

და მაინც, ფული არასოდეს არ ყოფნიდათ. განწირულების განწყობილება არ ტოვებდა სამშობლოდან ნებაყოფლობით გაძევებულებს.

და აი ერთხელ ერთმა ექსტრავეგანტურმა მოვლენამ შესძრა მთელი ქართული კოლონია. გავრცელდა ხმა, რომ გაქნილი ალექსი მდივანი პირველ ცოლს გაეყარა და მდიდარ ამერიკელ ქალს ბარბარე ჰეტონს წინდავსო. ქალწული ესე ეძებდა დიდგვაროვან ღამაზ მეუღლეს. თითქოს ცუდი არაფერია! შეიძლება გაიხაროთანამემაჟულის წარმატებით და მოიღწინო მდიდრულ ქორწილში! მაგრამ აღმოჩნდნენ მეშურნენი, რომლებმაც არ დააყოვნეს და ჰეტონის მამიკო გააფრთხილეს, შენი სასიძო სრულებითაც არ არის დიდგვაროვანი, იგი მხოლოდ და მხოლოდ ქეციანი წვრილი აზნაურია, ამასთან დიდი აფერისტიო. ქორწინება კინალამ ჩაიშალა.

მდივანი და მისი ნათესაობა დატრიალდნენ, შეუდგნენ ნოე ყორდანას უახლოესი წრის გადმობირებას და ქორწინებაში დახმარებისათვის აღუთქვეს, რომ მზითევიდან დიდ თანხას შესწირავდნენ ლეგაციის სალაროს.

ასეთი საქმეების დიდოსტატმა

ევგენი გეგეჭკორმა გაცხოველებული მუშაობა გააჩაღა.

უპირველეს ყოვლისა მდივნისათვის შექმნეს ახალი თანამდებობა. იგი გახდა ლეგაციის მეორე მდივანი. ამასთან დაკავშირებით მისი გვარი წინასართით „პრინცი“ გაჩნდა დიპლომატიური კორპუსის ცნობარში. ამ ცნობარს აკონტროლებდა საფრანგეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრო და, მაშასადამე, „პრინცი“ დაკანონდა.

გეგეჭკორის ხელმძღვანელობით გაჩნდა კიდევ ერთი დამაჯერებელი დოკუმენტი. ერეკლე მეორის ერთ-ერთი სიგელი, რომელიც მენშევიკების მიერ წაღებულ არქივში აღმოჩნდა, იწყებოდა სიტყვებით: „თავად სოლომონ ლეონიძეს — მდივანს“. ისარგებლეს რა იმით, რომ მდივანი ქართულად თანამდებობაც არის და გვარიც, ძველი სიგელის რუსულად თარგმნისას სიტყვა „მდივანი“ „სეკრეტარად“ კი არ გადაიღეს, არამედ უცვლელად დატოვეს. ამის შედეგად წინადადებამ რუსულად ასეთი სახე მიიღო: „თავად სოლომონ ლეონის-ძე მდივანს.“ რუსული ტექსტი გაიმეორეს ინგლისურ თარგმანში და ყალბი დოკუმენტიც მზად იყო. ხოლო ქართულ პერალდიკაში გაჩნდნენ ახალი თავადები — მითური სოლომონ მდივნის პირდაპირი შთამომავლები.

და აი მამიკო ჰეტონი ქალიშვილითურთ ჩამოდის პარიზში. ჟორდანია და მისი თანამესა-

გრენი ისე ღელავენ, თითქმის უნდა განეხილათ უმნიშვნელოვანესი სოციალური პრობლემები ან მათი მრავალტანჯული სამშობლოს განვითარების გზები. ნამდვილად კი?

ნამდვილად კი ყველანი სხედან გაცურებული ამერიკელი მილიონერის წინაშე და რიგ-რიგობით უმტკიცებენ მას მდივნის თავადურ წარმოშობას, რომელიც ვითომც სათავეს იღებს საღლატ ჰალარა მეთერთმეტე საუკუნეში.

— დიახ, მეფის დროს სასიძოს მამა სამხედრო მინისტრი იყო, — ამბობს ერთი, — თვითონ ალექსის კი, თავისი ბრწყინვალე ერუდიციის მეოხებით, მთელი ამ წლების მანძილზე უცვლელად უკავია ლეგაციის მეორე მდივნის პოსტი.

— და კიდევ, სიგელი, მეფე ერეკლეს სიგელი არ დაგავიწყდეთ...

— ეს ქორწინება უნდა გახდეს ამერიკასთან საქართველოს კავშირის სიმბოლო!..

სულ მთლად გულაჩუყებული მამიკო ჰეტონი, რომელსაც, ალბათ, არასოდეს წაუკითხავს არაკები, წამოდგა და ჯერ წვერიან მოხუცებს ეამბორა, მერე კი თვით სასიძოს.

— თქვენ, — მიმართა მან მდივანს და დიდი ამბით თქვა: — დაიპყარით ჩემი ქალიშვილის გული და მოიპოვეთ ჩემი კეთილგანწყობილება.

ამის შემდეგ პარიზის გაზეთები

აქრელდა ბარბარე ჰეტონისა და ალექსი მდივნის ფოტოსურათებით და ცნობებით ქორწილზე. რომელიც დანიშნული იყო პარიზის რუსულ კათედრალურ ტაძარში.

... ამ დღეს დარიუს ქუჩა აავსო ათასობით უსაქმურმა. ტაძრის ირგვლივ დაეწყო პოლიციის კორდონი. სტუმრებს მხოლოდ მოსაწვევი ბილეთებით უშვებენ. ელისეის პროსპექტის მხრიდან ზედიზედ მოჰქრიან ბრწყინვალე ავტომობილები. ისმის პარიზისა და უცხოეთის გაზეთების წარმომადგენელთა ფოტოაპარატების საკეტთა ჩხაკუნი.

ქორწილს ესწრება ემიგრაციის მთელი „ნაღები“ ჟორდანიას, გეგეჭორის, ჩხენკელის მეთაურობით. მათ აცვიათ სპეციალურად ამის გამო შეკერილი, ლომბარდიდან გამოსყიდული ან ნაჭირავეები ფრაკები. ჭიშკრიდან ტაძრის შესასვლელამდე მოფენილია ხალიჩები. ორივე მხარეზე ჩამწკრივებულია საპატიო ყარაული — ჩერქეზულ ჩოხაში გამოწყობილი რჩეული ვაჟკაცები. პარიზელთათვის მართლაც დიდებული სანახაობაა!

ჯვარს სწერს რუსი მიტროპოლიტი ევლოგი, რომელსაც მოოქროვილი სამოსი აცვია. თანაშემწეა ქართველი მღვდელი ფერაძე. უწმიდესთა წინაშე ახალგაზრდა წყვილია — სამეფო კარისკაცის შთამომავალი და ამერიკელი „ხუთცენტიანი მაღაზიების მე-

ფის“ შვილიშვილი, რომელსაც ქართული ჩიხტაკობი ახურავს. მაგრამ აი რა არის ყველაზე შესანიშნავი: მათ უკან, პირველ პლანზე დგას თეთრწვერიანი მოხუცი — ყოფილი „საქართველოს სოციალისტური პრემიერი“.

დანი და აბრამოვიჩი, რომლებიც ფიქრობდნენ, რომ ქართული სოციალ-დემოკრატია ახლაკი გამდიდრდა და მეორე ინტერნაციონალის ყველაზე შეძლებულ სექციად იქცევაო, სადღაც ბრბოში შურისაგან, ალბათ, გულზე სკდებოდნენ.

მაგრამ აი ჯვარისწერა დამთავრდა. ახალშეუღლებულნი ტოვებენ ტაძარს. დროა შეისვას ჭიქები მათ პატივსაცემად. ყველანი ბანკეტზე მიისწრაფიან. და აქ ჟორდანიამ — ერთ-ერთმა პირველმა ორატორმა საბოლოოდ დაუმტკიცა მდივანს თავადის ტიტული. დიპლომატიური კორპუსისა და პრესის წარმომადგენელთა თანდასწრებით იგი მას უწოდებს „მონსინიორ“, ზუსტად ისევე, როგორც წინათ მიმართავდნენ მეფური სისხლის პრინცებსა და ჰერცოგებს.

კირილემ, რომელიც თავის თავს რუსეთის მეფეს უწოდებდა, მდივანს გაუგზავნა მოწვევა, მინახულეთო.

განზე არ დარჩენილა არც თეთრგოირგელთა ბელადი ლეო კერესელიძე, რომელსაც ალაჰმა უწყის ვინ მისცა გენერლობა. იგი ნაწყენია, რომ არ გარიეს ქორ-

წილთან დაკავშირებულ თაღლითურ მაქინაციებში. რომ არათუ-რი ხვდეს პატარძლის მზითვე-დან? საჭიროა დაკარგულის ანაზ-ლაულება. და მთელი ქართული კოლონია გააოცა ცნობამ, რომ „გენერალმა“ კერესელიძემ „თა-ვადი“ ალექსი მდივანი დააჯილ-დოვა თამარ მეფის ორდენით. რი-სთვის? მისი ბრწყინვალეების გან-საკუთრებული დამსახურებისა-თვის სამშობლოს წინაშე.

ყველანი ეკითხებოდნენ ერთ-მანეთს, როდის და სად დააწესეს ეს ორდენი. რატომღაც არავის ახსოვდა ასეთი რამ. მაგრამ დე ღმერთმა უშველოს! ხალისიან საერთო ატმოსფეროში კერესე-ლიძის საქციელს გულდამშვიდე-ბით ხვდებიან. მთავარია, რომ ბი-ზნესი ვაკეთდა!

ქართულ ემიგრაციას კრილო-ბები ეს-ეს არის უხორცდება. დავიწყებას ეძლევა კინკლაობა. ერთი მეორეს დიდხანს თავს რომ არ უკრავდნენ, ახლა ისევ ესალ-მებიან ერთმანეთს და მსჯელობენ ამასწინანდელ სასიხარულო ამ-ბავზე. თვითეული გულში ფიქ-რობს, რომ მასაც მოუწევს რა-ღაცა.

მაგრამ ... ვაი, ვაი და ვაი!

მდივანი მიდის საქორწილო მოგზაურობაში. მდივანი საბო-ლოოდ ტოვებს პარიზს.

რა სახალისოა იზრუნო ამ ჩა-მოფლეთილ ბრბოზე, როცა ჯი-ბეში გიდევს ამერიკელი სიმამრის მილიონები. ლეგაციის სალაროს გადაეცა რაღაც სრულიად უმნი-

შენელო თანხა (რაც არ უნდა იყოს, მოხუცები მხარში ამოუდ-გნენ გაჭირვების დროს!), ლეო-კერესელიძეს ძლიერ უგულოდ გადაუხადეს მხოლოდ ორდენის საფასური.

მამიკოს თვითმფრინავში რომ აღიოდა, „პრინცმა“ უკანასკნელი ბრძნული რჩევა მისცა საქციელ-წამხდარ თანამემამულეებს:

— იცოდეთ, ოქროს კვერცხის მოლოდინში ქათამი არ დაგეკა-რგოთ.

წმიდა ზვირგვინის ეპილოგი

ახალგაზრდა სოციალ-დემოკ-რატების ჯგუფში მე დავუშეგობ-რდი ემიგრანტ ედუარდ პაპავას. ჯერ ჩვენ დაგვაახლოვა ერთნაირ-მა დამოკიდებულებამ ჟორდანიას ხელმძღვანელობისადმი, შემდეგ კი საერთო უკმაყოფილებამ თვით ახალგაზრდა სოციალ-დემოკრა-ტების მევირაღა და უშინაარსო საქმიანობით. ბევრ მათგანს არ ჰქონდა მტკიცე შეხედულება, იო-ლად შედიოდა სხვადასხვა ემი-გრანტულ ორგანიზაციაში და ასე-ვე იოლად გამოდიოდა (სხვათა შორის, ასევე იქცეოდა ბევრი ჩვენგანიც!). სწორედ ამიტომ ახა-ლგაზრდა სოციალ-დემოკრატების ნაწილი თეთრგორგელების მხა-რეზე გადავიდა, მათ შორის ედ-უარდ პაპავაც.

ამ ემიგრანტულ ორგანიზაცია-ზე უფრო დაწვრილებით უნდა მოგიტხროთ; მისი ძირითადი ნა-წილი შემდგომ მჭიდროდ დაუკა-

ვშირდა ნაციონალ-სოციალისტებს და პიტლერულ დაზვერვას. ამ ორგანიზაციის სახელწოდებას მისი ერთ-ერთი პირველი ხელმძღვანელი ლეო კერესელიძე ასე განმარტავდა:

„თეთრი გიორგი“ წმიდა, ნათელი გვირგვინის ემბლემას წარმოადგენს და გამოხატავს არა ვიწროპარტიულ, კლასობრივ ინტერესებს, არამედ მომდინარეობს ეროვნული ფსიქოლოგიით გაუღწეოთლი გულის სიღრმეიდან“.

თეთრგიორგელთა პროგრამის მაღალფარდოვნება და გაურკვევლობა კომპენსირდებოდა ყველა პარტიის ლიკვიდაციის პირდაპირი მოთხოვნით. ამ მოთხოვნამ ორგანიზაციაში მიიზიდა ის ემიგრანტები, რომლებიც უკვე დარწმუნდნენ მენშევიკების, სოციალ-ფედერალისტებისა და ნაციონალ - დემოკრატების გაკოტრებაში.

ყურადსადებაა ლეო კერესელიძის ფიგურაც, რომელსაც ემიგრანტების ერთი ნაწილი გარიზაულის უწოდებდა, ხოლო მეორე — უბრალოდ ბანდიტს.

ახალმოვლენილი „ფიურერი“ სამუშაოზე დაბალი იყო, ფართო მხარბეჭიანი, ჰქონდა ძლიერ წინგამოწეული მკერდი და გრძელი ხელები. ბავშვობაში იგი ცხენიდან გადმოვარდნილა, ხერხემალი დაზიანებია და კუზი გასჩენია. მელოტი თავი პირდაპირ მხრებზე ედგა. პირში მუდამ ინგლისური სიგარა ჰქონდა გაჩრილი.

საქართველოდან ემიგრაციაში რომ წავიდა, კერესელიძე საზღვარგარეთ ცუდად როდი ცხოვრობდა იმ უძრავი ქონების რენტით, რომელიც მის ცოლს ჰქონდა შვეიცარიაში. ამიტომ ფული არ აკლდა და ხარჯავდა მას პირველხარისხოვან რესტორანებში, სხვადასხვა გასართობ დაწესებულებაში. ამ საქმიანობისაგან თავისუფალ დროს იგი ახმარდა თეთრგიორგელთა ორგანიზაციას და წერდა „ნაშრომებს“ იურიდიულ და სამხედრო საკითხებზე.

„თეთრი გიორგის“ მეორე აქტიური მოღვაწე იყო ნორვეგიაში მენშევიკური მთავრობის ყოფილი დესპანი მიხაკო წერეთელი.

თეთრგიორგელთა საერთო პოლიტიკური კრედი ასეთი იყო: საქართველოს არ შეუძლია იარსებოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ, იგი უნდა გახდეს რომელიმე ძლიერი ევროპული ქვეყნის კოლონია, ასეთი ქვეყანა კი, ცხადია, ფაშისტური გერმანიაა.

მაგრამ ვიდრე საბოლოოდ გადაბარდებოდნენ პიტლერული რაიხის სამსახურში, „თეთრი გიორგის“ ხელმძღვანელები შურით უყურებდნენ, თუ როგორ იღებდნენ მენშევიკები სუბსიდიასკენის ნური პოლონეთის დაზვერვცხაგან. საჭირო იყო ხელში ჩ.

დოთ ინიციატივა.

ლ. კერესელიძემ მოიწვია ვიწულ წრის — თეთრგიორგელთა წ გომადგენლებისა და რამდენაი ნაციონალ-დემოკრატის დახულებ-

ლი სხდომა. ამ სხდომაზე განიხილეს მენშევიკთა ლიკვიდაციისა და მათი ლეგაციის უსწრაფესად დაპყრობის საკითხი. მაგრამ განა შეიძლებოდა საიდუმლოს შენახვა ასეთ არეულ გარემოში? მეორე დღესვე ლეგაციის შენობის წინ საფრანგეთის ადმინისტრაციამ თავისი დაცვა დააყენა. გეგმა ჩაიშალა.

მენშევიკების ლიდერებს არაფერი უშლიდა ხელს საჭირო შემთხვევაში თეთრგოვრელები გამოეყენებინათ დამარბეველი აქციებისათვის ემიგრანტთა იმ ნაწილის წინააღმდეგ, რომელიც საბჭოთა საქართველოს მზარდ წარმატებათა გავლენით გამოფხიზლებას იწყებდა და ზურგს აქცევდა თავის ბელადებს. ამას ნათლად მოწმობს ემიგრანტ გრიგოლ ვეშაპელის თავის დროზე გახმაურებული ისტორია.

საქართველოში აგვისტოს მენშევიკური ავანტიურის დამარცხების შემდეგ პარიზელ ემიგრანტთა წრეში გაჩნდნენ ადამიანები, რომელთაც სურდათ გაეგოთ როგორი იყო საქმის ნამდვილი ვითარება სამშობლოში. ეს იოლი როდი იყო, რადგან გააფთრებული ანტისაბჭოთა კამპანია ერთი წუთითაც არ ცხრებოდა.

უცნაურია, მაგრამ ასეთ ემიგრანტთა შორის აღმოჩნდა ჟურნალისტი გრიგოლ ვეშაპელი, რომელიც სულ ცოტა ხნის წინათ ნაციონალ-დემოკრატების ერთ-ერთი ლიდერი იყო.

ამ ფრიად ნიჭიერმა ჟურნალისტმა პარიზში დაიწყო გაზეთ „ახალი საქართველოს“ გამოცემა. მასში იბეჭდებოდა მასალები, რომლებიც ემიგრანტთა ინტერესს იწვევდნენ და აღუძრავდნენ მათ სამშობლოში დაბრუნების ბუნებრივ სურვილს.

ამან ძლიერ შეაშფოთა მენშევიკთა მოთავენი, განსაკუთრებით შინაგან საქმეთა ყოფილი მინისტრი ნოე რამიშვილი. იგი დაყენებით ეძებდა საშუალებას, რათა იძულებული გაეხადა ვეშაპელი უარეყო არჩეული გზა და ენა მუცელში ჩაეგდო. ასე შედგა გეგმა სპექტაკლისა, რომელშიც მთავარი როლი უნდა შეესრულებინათ თეთრგოვრეელ ვაჟბატონებს, თვითონ რომ ეძებდნენ „საბრძოლო მოქმედების“ რაიმე საბაზს.

... ამ დღეს პარიზის მოედანი ორდენი ჩვეულებრივად ცხოვრობდა.

აქ იყო კაფე „ვოლტერი“, სადაც ფინჯან ყავასა და სირჩა კონიაზე ერთმანეთს ხვდებოდნენ ადვოკატები და ექიმები, ჟურნალისტები და სტუდენტები. აქვე იყო ორი დარბაზი, რომლებსაც კაფეს მფლობელნი უთმობდნენ მომსვლელებს კრებებისა და დისკუსიებისათვის.

ერთხელ ერთ-ერთ ამ დარბაზში თავი მოიყარეს „ახალი საქართველოს“ მკითხველებმა რედაქტორ გრიგოლ ვეშაპელთან ერთად. ისინი მშვიდად საუბრობდნენ, რაც სრულებით არ ჰკავდა

ემიგრანტთა ჩვეულებრივ ხმაურთან ფორუმებს, და ვერც კი შენიშნეს, როგორ გაჩნდნენ მათ გვერდით მათივე თანამემამულენი — შეზარხოშებული „თეთრგორგელები“ მიხეილ კედიას მეთაურობით.

— ოჰო, ბატონებო, აქ ბოლშევიკებს მოუყრიათ თავი! — თეატრალურად წამოიძახა მიხეილ კედიამ და ვეშაპელს მიუახლოვდა.

— მოსკოვის დირექტივებს განიხილავთ, ხომ? — და მან პატრონივით წაიღო ხელი პაპკისაჟენ, ვეშაპელის წინ რომ იდო.

— არამზადა! — მკაფიოდ თქვა გრიგოლმა და ძლიერმა დარტყმამ მაშინვე ძირს დასცა იგი.

ეს იყო სიგნალი. იმწუთშივე „თეთრგორგელმა“ ვაჟბატონებმა გადააყირავეს მაგიდები, ცემა დაუწყეს „ახალი საქართველოს“ მომხრეებს.

— ბატონებო, ბატონებო, რას სჩადიხართ! — კიოდა დიასახლისი, რომელმაც ხმაურზე მოირბინა.

მისი უფრო კეთილგონიერი მეუღლე, რომელსაც იმედი არ ჰქონდა, რომ მოჩუბრები რაიმეს შეისმენდნენ, უკვე ტელეფონის აპარატისაკენ გარბოდა.

პოლიციის რაზმმა ცემა-ტყევის ბოლოს მიუსწრო და დააპატიმრა როგორც თავდამსხმელები, ისე დაზარალებულები. მაგრამ ჩვეულებრივ ოქმის შედგენისა და

სხვა ფორმალბათა დაცვის შემდეგ ყველანი გაათავისუფლეს.

ვეშაპელი ფიქრობდა, რომ მოფაშისტო ვაჟბატონებმა თავდასხმა მოაწყვეს საკუთარი ინიციატივით და მოელოდა, რომ ემიგრაციის ლიდერები ამის გამო თანაგრძნობას გამოიმცხადებენ, „თეთრგორგელებს“ მაინც გაკიცხავენო. მაგრამ ისინი არ მალავდნენ თავის ღვარძლს და ზეიმობდნენ.

მაშინ ვეშაპელმა, რომელმაც გულუბრყვილოდ დაიჯერა პარიზული თემიდას მიუკერძოებლობა, სასამართლოში უჩივლა თავდამსხმელებს.

როგორც ჩანს, მან არ გაითვალისწინა, რომ საფრანგეთის მთავრობის, სასამართლოსა და სხვა წრეებში დიდი იყო მტრობა ყოველივე საბჭოურისადმი, ხოლო სიმპათია — განსაზღვრული. ამასთან თვით ვეშაპელს უკვე სთვლიდნენ საბჭოთა ორიენტაციის მომხრედ.

ასეთ ვითარებაში მენშევიკებსა და სხვა ანტისაბჭოთა ელემენტებს შეეძლოთ სასამართლო პროცესი გამოეყენებინათ თავისი პროვოკაციული მიზნებისათვის. ამას მოწმობდა ის ფაქტიც, რომ პოლიციის მოხელეები, წესრიგი რომ დაამყარეს დარბეულ კაფე „ვოლტერში“, მხოლოდ ოქმის შედგენით დაკმაყოფილდნენ და არც კი გადაუციათ იგი პროკურატურისათვის.

მაგრამ საჩივარი შეტანილი

იყო და შეტყაობის ყველა მონაწილე ელოდა სასამართლოს.

გმზადებოდა მისთვის აქამდე ჩრდილის შეფარებული დარბევის მთავარი დირიჟორი ნ. რამიშვილიც. მან მტკიცედ გადაწყვიტა ჩამოეცილებინა ვეშაპელი ანტისაბჭოთა ემიგრაციის გზიდან.

კონკრეტულ მოქმედებათა შესამუშავებლად მიიზიდეს შოთა ქარცივაძე, რომელიც მენშევიკების დავალებით ხელმძღვანელობდა დამრბევლებს კაფეში. ამ ვაჟბატონს მსგავსი ბნელი საქმეების უდიდესი გამოცდილება ჰქონდა ჯერ კიდევ მენშევიკური საქართველოს დროიდან, როცა დაკისრებული ჰქონდა საგანგებო რაზმის უფროსის მეჭი კედისას — მიხეილ კედისას მამის — მესამე თანაშემწის მოვალეობა.

ქარცივაძის გეგმით ვეშაპელი უნდა მოეკლა ემიგრანტ ავთანდილ მერაბიშვილს. ამ საქმისათვის იგი შემთხვევით როდი შეარჩიეს.

ემიგრაციის მოთავენი მერაბიშვილს ბრალს სდებდნენ, რომ ბოლშევიკებს ემხრობოდა და მათი მითითებებით მოქმედებდა. ნამდვილად კი ეს უკანასკნელი ყოველნაირად ცდილობდა მენშევიკური მთავრობისათვის დაემტკიცებინა თავისი ერთგულება.

მერაბიშვილის დარწმუნება ადვილი აღმოჩნდა. უთხრეს, რომ ეს ტერორისტული აქტი მისი ყველაზე უკეთესი „რეაბილიტაცია“ იქნებოდა.

— თვითონ განსაჯე, — ჩასჩინა ლეონი ნებდა მას ქარცივაძე, — თუ შენ ჩვენთან ერთად იჩხუბე კაფე „ვოლტერში“, თავის საჩივარში ვეშაპელი შენს გარდა ყველას გვასახელებს. რატომ, ა? მე კი მჯერა შენი, მაგრამ ხომ საჭიროა ყველას სჯეროდეს?

ამ საუბრის შემდეგ ქარცივაძე ერთ ნაბიჯზეც არ სცილდებოდა მერაბიშვილს. გულითადი მეგობრებივით მათ ყველგან ერთად ხედავდნენ, თვით სასამართლოს დღემდე.

1926 წლის ზაფხულის დამდეგს, როგორც იქნა, პროცესი დაიწინა. სამართალში მისცეს ნიკოლოზ დგებუაძე, მიხეილ კედისა, შოთა ქარცივაძე, სიმონიკა ბერეჟიანი და სხვები. თავდამსხმელთა დასაცავად მენშევიკებმა მიიზიდეს მთელი ძალები, ვისთვისაც კი ხელსაყრელი იყო ეს პროცესი. სათავეში იდგა „მძიმე არტილერია“ — საფრანგეთის რეაქციული კათოლიკური წრეები, რომელთა შორის გამოირჩეოდა ყოველდღიური კათოლიკური გაზეთის „პარიზის ექო“ რედაქტორის მოადგილე ანდრია პირენო. მან პრესაში მოაწყო ფართო ანტისაბჭოთა კამპანია, დაწყებული მონარქიული „აქსიონ ფრანსეზიდან“ დამთავრებული რადიკალური „ოვრიტ“.

დაცვის მოწმეებად პროცესზე გამოვიდნენ კათოლიკური ინსტიტუტის რექტორი კარდინალი ბოდრიარი და საფრანგეთის გენე-

რალური შტაბის პოლკოვნიკი კო-
კე.

დაცვას წარმოადგენდა პარიზის
მოდური ადვოკატი, პარლამენტის
დეპუტატი ვიქტორ ბატაი.

რა შეეძლო დაეპირისპირებინა
მათთვის ვეშაპელს, თუმცა მის
მხარეზე იყო ნიჭიერი ადვოკატი
ანრი ტორესი? ყველაფერი ხომ
წინასწარ იყო გადამწყვეტილი. კა-
ფეს პატრონმაც კი სწორედ სასა-
მართლოში დაივიწყა ყველაფერი,
რაც მის საწარმოში მოხდა იმ
უკუღმართ დღეს!

სასამართლომ გამოიტანა განა-
ჩენი: თავდამსხმელები დაჯარიმ-
დნენ ერთი ფრანკით... ხმაურისა-
თვის საზოგადოებრივი თავშეყ-
რის ადგილზე და კიდევ ერთი
ფრანკით სამოქალაქო სარჩელის
ანაზღაურების სახით.

ცოლთან ერთად გრიგოლ ვეშა-
პელმა დასტოვა სასამართლოს
დარბაზი, გამოვიდა ქუჩაში და
გააჩერა ტაქსი. მათთან ერთად
მანქანაში ჩაჯდა ვაზეთის მდივან-
ი ხაჩიძე. ამ დროს ხალხიდან,
პროცესს რომ უსმენდნენ, რევო-
ლუციონით ხელში გამოხტა მერა-
ბიშვილი და ძახილით — „რავი
დაიცავი!“ თავის მსხვერპლს მთე-
ლი მჭიდვ დააცალა.

ყველაფერი იოლად მოხდა და
საკვირველია — რაღას უცდიდნენ
სასამართლოს? ჰო, მართლა! სა-
სამართლოში იყო ტრიბუნა, საი-
დანაც ერთხელ კიდევ შეიძლებო-
და ბინძური სიტყვებით მოეხსე-
ნებინათ ცნებები „საბჭოთა სამ-

შობლო“ და „ბოლშევიზმი“ და
შემდეგ შეიძლებოდა მკვლელო-
ბა წარმოედგინათ როგორც „ჭე-
შმარიტი პატრიოტის“ მერაბი-
შვილის ნაზ ფსიქიკურ ორგანიზა-
ციაზე სასამართლოს მწვავე ზე-
მოქმედების შედეგი.

ცხრა თვეს იჯდა მკვლელი სა-
პატიმრო „სანტეში“ და მენშე-
ვიკების მიერ სპეციალურად ამი-
სათვის გამოყოფილი პირების მე-
შვეობით იღებდა გადაცემებს.
ფულს, წერილებს. შემდეგ შედგა
კიდევ ერთი სასამართლო, მაგრამ
უკვე მკვლელობის გამო. ამჯერად
დაცვა კიდევ უფრო ბრწყინვა-
ლედ იყო ორგანიზებული. მის
რიგებში, კათოლიკური ავტორი-
ტეტების გარდა, აღმოჩნდნენ მე-
ორე ინტერნაციონალის სოცია-
ლისტი „ვარსკვლავები“ — ფრან-
გები პ. რენოდელი, ა. მარკე და
ბელგიელი კ. გუისმანსი.

ადვოკატ ბატაისა და მისი მოწ-
მეების კვალდაკვალ კითხვაზე —
„მოკლა თუ არა მერაბიშვილმა
ბატონი გრიგოლ ვეშაპელი“ ნა-
ფიცმა მსაჯულებმა უპასუხეს:
„არა“. ამის შემდეგ, ბუნებრივია,
სხვა კითხვები მოიხსნა. და მერა-
ბიშვილი გაამართლეს იმ დანაშა-
ულში, რომელსაც იგი არათუ უარ-
ყოფდა, არამედ პირიქით, რომ-
ლითაც თავი მოჰქონდა.

ემიგრაციის მოთავენი ზეიმობ-
დნენ. კმაყოფილებით ისრესდა
ხელებს ნოე რამიშვილი. მაშინ
მან ჯერ კიდევ არ იცოდა, თუ რა-
მდენიმე წლის შემდეგ მისივე „თა-

წამემამულის“ ხელით ქურდულად გასროლილი ტყვია თვითონ მასაც მოუღებდა ბოლოს.

თავის ვაჟბატონთა წრეში გამარჯვებას ზეიმობდა მიხეილ კედიაც, ეს დიდი იმედის მომცემი ფაშისტი. შემდგომ, მეორე მსოფლიო ომის დროს, ფაშისტ ბოსს მარტინ ბორმანს რომ ემსახურებოდა, მან თავი გამოიჩინა კიდევ უფრო საზიზღარი და სისხლიანი საქმეებით. უფრო გვიან (ეს რომ წინასწარ გამოეცნო!), კომმარეზით გაწვალებული და სამართლიანი სამაგიეროს მიზღვევის შიშით შეპყრობილი, იგი შვეიცარიის პატარა ქალაქის სასტუმროს ფანჯრიდან გადმოხტა...

მენშევიკებმა საფრანგეთის ბურჟუაზიულ სასამართლოში საქმე კი მოიგეს, მაგრამ იმავდროულად წააგეს იგი ემიგრანტთა იმ წრეში, რომელთა ჩამოცილებაც უნდოდათ ახალი თეთრგოჭრული კეტიტ.

ვეშაპელზე საზიზღარმა თავდასხმამ და მკვლელობამ საბოლოოდ გაუტეხა სახელი მენშევიკთა ხელმძღვანელობის არსს იმ ემიგრანტების თვალში, რომლებიც „ახალი საქართველოს“ ირგვლივ იყვნენ გაერთიანებული. თითქმის ყველა მათგანმა, გრიგოლ ვეშაპელის მეუღლესთან ერთად, გადაწყვიტა, რომ მათი ადგილი საქართველოში, თავის ხალხთან იყო და საბოლოოდ ჩამოშორდნენ ემიგრაციას, დაბრუნდნენ სამშობლოში.

ყველაფერი ეს მოხდა პარიზში ჩემს ჩასვლამდე. დაწვრილებითი ამბავი უფრო გვიან გავიგე და ყველაფერი ეს, ცხადია, მაიძულებდა დაფიქრებულობაზე, თუ სად მოვხვდი, რატომ ვცხოვრობ ასე, რა უნდა გამეკეთებინა, რომ ჩამოვშორებოდი მას. მაგრამ არასოდეს არ მყოფნიდა არც გაბედულება და არც ძალა ბოლომდე მივყოლოდი ამ აზრს.

გამგზავრება საფრანგეთიდან

თუმცა საფრანგეთში უკვე თითქმის სამი წელი დავყავი, უნივერსიტეტში შესვლის შესაძლებლობა ისევე არ მქონდა, როგორც ჩამოსვლის პირველ დღეს.

უდიდამო არსებობა პარიზში მომბეზრდა და, დავაგროვე თუ არა ცოტაოდენი ფული, დავიწყე ფიქრი სხვაგან გადასვლაზე. მაგრამ სად? ამ დროს ელუარდ პაპავამ მაცნობა, ორგანიზაცია სპარსეთში მგზავნისო.

— სპარსეთი ახლოა საქართველოსთან და იქ მეტი პრაქტიკული სამუშაო გვექნება, — თქვა მან. — წამომყვები?

— სპარსეთში? იყო სპარსეთი! — დაუყოვნებლივ ვუპასუხე მე. — თუნდაც ჯანდაბას წავალ, ოღონდ მოვცილდე აქაურ ემიგრანტულ ქვაბს და აღარ ვუტყვირო, როგორ იხარშებიან მასში ცოდვილნი.

მზადება ხანმოკლე იყო. სპარსეთში გამგზავრების ნება მივიღე

ჩემი პასპორტით, რომელიც იქ სამი წლის წინათ ვიყიდე.

გული არ დამწყვეტია, ისე დაეტოვე ქალაქი, სადაც ნათელი იმედებით აღსავსე წინათ ესოდენ დაუოკებლად მოვისწრაფოდი.

და აი თანდათან ვშორდებოდი ნაპირს, ამჯერად საფრანგეთის ნაპირს.

ფრანგულ მიწაზე დარჩნენ ადამიანები, რომლებიც იქ გავიცანი და რომელთაგან ბევრს ვერასოდეს ველარ ვიხილავ.

აი მთავარი მოხუცი ნოე ჟორდანია. მას აშინებდა რამიშვილის ხვედრი და თითქმის აღარ დადიოდა კრებებზე. თუმცა მისი არგუმენტები პოლემიკაში, რომელშიც იგი მონაწილეობდა, ისეთივე გარდაქმნებს განიცდიდა, როგორსაც გამოცდილი ილუზიონისტის ხელში ბანქოს დასტა, ჟორდანია მაინც რჩებოდა მენშევიკების ბელადად. იგი კვლავ ინარჩუნებდა ასისტენტებს, რომლებიც ფხიზლად უყურებდნენ მის მანიპულაციებს და მზად იყვნენ პირველ შეფერხებისთანავე მიშველებოდნენ თავის შეფს.

გვარჯალაძეს, უროტაძესა და ჩხენკელს არაერთხელ უთქვამთ, თუ ჟორდანიას ჩამოვიცილებთ, ქართული ემიგრაციიდან არაფერი დარჩება და დე ილუზია მაინც იყოს, ეს უკეთესიაო...

კონსტანტინე გვარჯალაძემ ჩემზე უბადრუკი ადამიანის შთაბეჭდილება დატოვა. მან თავი მიაწება ექიმის პროფესიას და მაწ-

ვნის საწარმოს მფლობელად პანიონად გაუხდა. ზოგჯერ იგი გამოდიოდა მეორე ინტერნაციონალში, როგორც ქართველი მენშევიკების სექციის წარმომადგენელი. როცა სხდომათა დარბაზში ქვაბურა ქუდითა და ხელის ჯოხით გამოჩნდებოდა, მას მოწიწებით ესალმებოდნენ, მაგრამ საკმარისი იყო ტრიბუნაზე ასულიყო, ცხვირზე პენსნე დამაგრებინა, რომ ხალხი კულუარებში გარბოდა. სკამებზე რჩებოდნენ მხოლოდ მთვლემარე დელეგატები. მაგრამ ეს არ აცბუნებდა მოხუცს. იგი ისევ და ისევ ბუტბუტებდა თავის მოხსენებას, რომელსაც მაწვნის დამზადებისაგან თავისუფალ დროს თხზავდა.

მეორე ასისტენტი — ძველი მენშევიკი უროტაძეც ჟორდანიას ტოლი იყო, მაგრამ საკმაოდ ახალგაზრდა ჩანდა. ყველანი მას უბრალოდ გრიშას ეძახდნენ. იგი იყო საშუალო ტანის კაცი და თეთრი გრუზა თმა ჰქონდა. ზოგიერთი მისი კოლეგისაგან განსხვავებით, შეეძლო სასიამოვნო თანამესაუბრე ყოფილიყო. იგი მარჯვედ ათავსებდა პარიზის მენშევიკთა სექციის თავმჯდომარის პოსტსა და ლევილის მამულის მოურავის თანამდებობას. ამ პოსტების შენარჩუნება ადვილი როდი იყო. ერთ დროს, როცა აღარ თავმჯდომარეობდა, კინალამ ექს-მოურავიც გახდა. მაგრამ მოიშველია გაძვრომ-გამოძრომისა და ინტრიგების მთელი

თავისი გამოცდილება, რომელიც მენშევიკური ყრილობებისა და დამფუძნებელი კრების დროს შეიძინა, და მიიღწია მდგომარეობის განმტკიცებას. იგი ფარულად ხვდებოდა ჟორდანიას და არწმუნებდა ერთგულებაში, მენშევიკების კრებებზე კი აძაგებდა თავის შეფს, რითაც კენჭისყრისას ხმების საჭირო რაოდენობა მიიღო.

ჟორდანიას ამაღლაში იმყოფებოდა აკაკი ჩხენკელიც — ძველი სოციალ-დემოკრატი, სახელმწიფო სათათბიროს ყოფილი დეპუტატი. აქ, ემიგრაციაშიც, მას მაღალი რანგი ჰქონდა — იყო სრულუფლებიანი მინისტრი საფრანგეთის მთავრობასთან. ეს საშუალებას აძლევდა განუწყვეტილად ეტრიალა გამოჩენილი დიპლომატების წრეში.

მოხუცი ცხოვრობდა თავის დედაბერ მაკრინესთან ერთად, რომელიც „სიყვარულით“ მოიტაცა აფხაზეთის ერთი სოფლიდან. მაგრამ ერთად ცხოვრების ორმოცი წლის მანძილზე მაკრინემ ვერ იქნა და ვერ ისწავლა ქმრის სახელის სწორად გამოთქმა, დაჟინებით ეძახდა მას „აკაკ“...

და მაინც, ჩხენკელი არ ყოფილა ისე უბრალო, როგორც ერთი შეხედვით შეიძლებოდა მოგჩვენებოდათ. მისი ნამდვილი უნარი იფურჩქნებოდა დუქანში, მენშევიკების ლეგაცია რომ ეწოდებოდა.

მთელი ეს უბადრუკი თავყრილობა თვალწინ წარმომიდგა, სანამ

მოაჯირზე გადაკიდებული ვეშტარები ზღვის თეთრ ქაფს, გემის ჰანჭიკი რომ ისროდა.

შალიკო მოცეკვავის გაღი

პირველ დაბრკოლებას თურქეთის საზღვრის ახლოს, სპარსეთის ქალაქ მაკაში გადავეყარე. ედუარდს ფრანგული პასპორტი ჰქონდა და შეუფერხებლად გაუშვეს თეირანში, მე კი დამაკავეს. თურმე უყურადღებობის გამო მე გადამიხვევია მარშრუტიდან, რომელიც ვიზის გაცემისას ალუნიშნავს პარიზელ კონსულს სპარსეთში. პოლიცია ჩაეჭიდა ამას და თურქეთში გასახლებით დამემუქრა. გაჭირვებით მივიღე თავრიზში გამგზავრების ნება. მაგრამ იქაც დაუყოვნებლივ დამაპატიმრეს. პოლიციას აინტერესებდა, სად ვიშოვე პასპორტი, ვინ დამეხმარა ამაში, ვის და რამდენი გადაუხადე. არ ვიცი, სანამ გაგრძელდებოდა ყველაფერი ეს, ედუარდს რომ არ ეზრუნა. ბოლოს, ეტაპით გამგზავნეს თეირანში, კიდევ სამი თვე გავატარე პატიმრობაში და გამათავისუფლეს.

ამასობაში პაპავა უკვე მოწყობილა კინოთეატრ „შუქარაში“ და მე მასთან გადავბარგდი.

კინოთეატრის პატრონი გრიშა საყვარელიძე დამეხმარა და მივიღე ემიგრანტის ბინადრობის მოწმობა. ახლა სამუშაო უნდა მეშოვა. მოვეწყვე შაქრის ქარხნის მშენებლობაზე ქალაქ ვერამინში.

საწარმოს აშენებდა ჩეხოსლოვაკური კომპანია „შკოდა“. იქ ერთ წელიწადს ვიმუშავე კონტროლიორად, მშენებლობის დამთავრების შემდეგ კი თეირანში დავბრუნდი და ისევ უმუშევარი გავხდი.

ამ ხნის მანძილზე პაპავას თითქმის არ შევხვედრივარ. როცა შემხვდა, შემომჩივლა, რომ მისი ყველა ცდა შეექმნა ირანში (ასე უწოდებდნენ 1934 წლიდან ამ ქვეყანას) „თეთრი გიორგის“ ორგანიზაცია, სიძნელეებს წააწყდა.

მისი ჩივილი უხმოდ მოვისმინე, ჩემი დამოკიდებულება არ გამიმჟღავნებია. კარგად მახსოვდა უთანხმოება პარიზელი ემიგრანტების ბანაკში და არ მსურდა ჩავძიებოდი იმ საქმის არსს, ედუარდი რომ ეწეოდა.

საშოვარის ძებნაში ხშირად ვტრიალებდი კინოთეატრ „შუქურასთან“. ერთხელ, როცა საყვარელიძესთან ერთად ვიდექი მისი დაწესებულების შესასვლელთან, ჩვენთან მოვიდა გაცვეთილტანსაცმლიანი მოტეხილი კაცი, ქართულად მოგვმართა და პაპიროსი გვთხოვა. საყვარელიძემ პორტსიგარიდან ამოიღო რამდენიმე ლერი.

— გმადლობთ, ბატონო გრიშა, — ჩაილულლულა მან და ცხრად მოიკაცა. — თუ ჭიქა არაყის ფულსაც მომცემ, მთლად კარგი იქნება!

საყვარელიძემ რამდენიმე მონეტა მიუგდო.

— ვინ არის ის? — ვკითხე მე. როცა მათხოვარი წავიდა.

— შემოდი ჩემთან, მოგიყვები....

— ახლა რომ კაცი ნახე, — დაიწყო მან თხრობა, — თეირანში იცნობენ როგორც მოცეკვავე შალიკოს. იგი გორელია, ყოფილი დეკანოზის — სალარიძის შვილი. 1927 წელს მილიციაში მუშაობისას რაღაც დანაშაული ჩაიდინა და სპარსეთში გამოიქცა. აქ შალიკო მალე გახდა ცნობილი როგორც წარმტაცი ისტორიების მთხრობელი. ამაში ფარსული ენის კარგი ცოდნა დაეხმარა. ირანელები თვითონ საუცხოო მთხრობელები არიან და ადვილი როდია მოიპოვო მათი აღიარება. მაგრამ როგორც კი გამოჩნდებოდა შალიკო კაფეხანაში, ყველანი მხიარული შეძახილებით ზეგებოდნენ და საუკეთესო ადგილს უთმობდნენ.

ფართოდ იყო ცნობილი შალიკო ოპიუმის მწვეველთა წრეშიც. აქაც იგი ვირტუოზი გახდა, შეექცა ზედიზედ მოეწია სამი ჩიბუხი ოპიუმი — ეს საშუალო ნარკომანების მთელ ოცეულს ეყოფოდა.

მაგრამ შალიკომ ყველაზე მეტად სახელი გაითქვა მას შემდეგ, რაც ჩემთან დაიწყო გამოსვლა როგორც კავკასიური ცეკვების შემსრულებელმა. შენ ახლა იგო დაჩაჩანაკებული და უბადრუკი ნახე, მაგრამ არა იმიტომ, რომ მოხუცია. იგი არც ისე ხნიერია.

სულ ცოტა ხნის წინათ, როცა ესტრადაზე გამოჩნდებოდა თავის თეთრ ჩოხაში, საქართველოდან რომ ჩამოიტანა, დარბაზი აღტაცებით გაირინდებოდა ხოლმე. გამოდიოდა იგი სეანსის წინ და ხალხი ხშირად არ შედიოდა სადემონსტრაციო დარბაზში, ისევ და ისევ იხმობდა მოცეკვავეს. ასეთ შემთხვევაში მე ნებას ვიძლეოდი სეანსი დაგვიანებით დაეწყოთ. ანგარიში უნდა გამეწია შალიკოსა და მისი მრავალრიცხოვანი თაყვანისმცემლებისათვის და, რა თქმა უნდა, არც ჩემი ჯიბე დამევიწყებინა, რომელიც ამ დღეებში მხოლოდ უფრო ფართოდ უნდა გამეხსნა.

როცა შალიკო ესტრადაზე „ლეკურს“ ჩამოუვლიდა, მისი მოხდენილი ფიგურის ცქერა ნამდვილი სიამოვნება იყო, ხოლო ქალებს ისე იზიდავდა მისი ჯადო, რომ ჩადრსაც ივიწყებდნენ და საერთოდ ყოველგვარ აღმოსავლურ პირობითობასაც.

ერთხელ იგი ნახა ცნობილმა და ძლიერ მდიდარმა სპარსელმა მომღერალმა ბულბულ-ხანუმმა. ქალს შეუყვარდა იგი და ყვავილის ვეებერთელა თაიგული გაუგზავნა. მალე ისინი დაახლოვდნენ. შალიკო ფუფუნებით და დოვლათიანად ცხოვრობდა. ზოგი მას „დიდ პატრიოტს“ უწოდებდა, ზოგი — „თავადს“, ხოლო სხვები კიდევ — „რევოლუციონერს“. მის ირგვლივ თავს იყრიდნენ ნახევრად მშვიერი კავკასიელი ემიგრან-

ტები. თავისი „ავარის“ სათავეში შალიკო ქეიფსა და თავშეუვა-ველ გარყვნილებაში ატარებდა დროს. ყველაფერ ამას მოჰყვა მძიმე ვენერიული დაავადება. ამის შემდეგ ხანუმის სახლში ცხოვრება აუტანელი გახდა. ქალმა გააგდო შალიკო, მაგრამ მას არ უნდოდა დაეტოვებინა იგი. მაშინ ბულბულმა ხერხს მიმართა. შალიკოს წინადადება მისცა მისი კანონიერი ქმარი გამხდარიყო, მაგრამ ამისათვის საჭირო იყო მაჰმადიანობა მიეღო. და აი შალიკო ალი-ხანი გახდა. მასზე შეასრულეს წესი, რამაც იგი ერთი თვით მიაჯაჭვა საწოლს. და ამ დროს ბულბულმა არ დაუცადა ქმრის გამოჩანმრთელებას და სახლიდან გააგდო იგი, რათა თავისი სნეულე-ბით რა შეეზილწა ოჯახური კერა. სად წასულიყო ალი-ხანი? მათ, ვისაც იგი არჩენდა, ზურგი შეაქციეს. და ალი-ხანმა თავშესაფარი პოვა ერთ ქუჩის მეძავთან. ავადმყოფობა სულ უფრო აძაბუნებს მას და ძველი შალიკოდან, როგორც დაინახე, არაფერი აღარ დარჩა...

...მე დიდხანს ვიჯექი იმ საღამოს კინოთეატრ „შუქურას“ მფლობელთან. გავიგე კიდევ ერთი ისტორია ახალქალაქელი ყმა-წვილისა, რომელიც დიდ გაჭირვებას განიცდიდა და მოინდომა სამშობლოში დაბრუნება. ამან კიდევ უფრო გააძლიერა ხელი-სუფალთა უნდობლობა და იგი იქამდე მივიდა, მათხოვრობა დაი-

წყო. ზაზამ ცუდად დაამთავრა —
ჭკუიდან შეიშალა. ცნობილია,
რომ იგი ქუჩაში, ღობესთან მოკ-
ვდა. პოლიციამ, გამოძიებაზე
დრო რომ არ დაეკარგა, მოსპო
მისი გვამი, რათა მას არ მიეზიდა
ძაღვები, რომლებიც მუსლიმა-
ნებს არ უყვართ.

შოფერ მიშა ბიგიაშვილს კი,
რომელიც უმუშევრობის გამო
უაღრესად დაძაბუნდა, „ბედმა
გაუღიმა“ და ქუჩაში კი არა, საა-
ვადმყოფოში მოკვდა და ამბალ-
მა მისი გვამი შაჰაბდულაზინის
სასაფლაოზე დაავდო.

ყველაფერ ამას რომ ვისმენ-
დი და მთხრობელის ბედნიერ სა-
ხეს რომ ვუცქერდი, სულ მინდო-
და მეკითხა მისთვის:

— შენ კი რით დაეხმარე ამ
აღამიანებს?

თითქოს შეკითხვას მიმიხვდაო,
მან მითხრა:

— ჩვენ, ვინც გაუჭირვებლად
ვცხოვრობთ, ერთეულები ვართ.
ყველას ვერ დაეხმარები....

მე წავედი და ვფიქრობდი, რომ
რაღაც უნდა დამჭდომოდა, სამუ-
შაო მეშოვა.

სახლში ფირდოუსის ქუჩაზე

პაპავასა და ვინმე ირანელ მუჰა-
მედთან ერთად ავიღე რკინიგზის
მიწაყრილის დაგების იჯარა.

პირველსავე თვეს ორივე კომ-
პანიონმა მიმატოვა, შრომის მძიმე
პირობებია და შეუძლოდ ვართო.
მე მარტო დავრჩი მუშებთან უდა-
ბურ ადგილზე. ცივი ზამთარია.
მშენებლობაზე მუშაობენ ირანე-
ლები, თურქები, ქურთები.
ბევრს არ აქვს თბილი ტანსაცმე-
ლი.

მიუხედავად ამისა და პრიმიტი-
ული შრომის იარაღებისა, ექვს-
კილომეტრიანი მიწაყრილი გაზა-
ფხულისათვის დაეკმათვრეთ. რამ-
დენადაც მე ერთადერთი მეიჯარე
ვიყავი, „საერთო ენა“ გამოვინახე
ათისთავსა და ადმინისტრაციას-
თან და ჩემმა შემოსავალმა საკმა-
ოდ დიდ თანხას — ოცდაათი ათას
რეალს მიაღწია.

თეირანში რომ დავბრუნდი,
ალარ მეფიქრებოდა, როგორ გამე-
ტანა თავი თუნდაც ერთხანს. რა-
საკვირველია, ნაწყენი არავარ, პა-
პავა რომ გაიქცა მშენებლობიდან

და სულით და გულით მინდა სამა-
გიერო გადავუხადო იმ სიკეთისა-
თვის, როცა მასთან ვცხოვრობდი.
მე მას გავაცანი ჩემი ფინანსური
მდგომარეობა და მიხარია, რომ
ორივენი ერთხანს უკეთ ვიცხო-
ვრებთ...

(დასასრული იქნება)

ქსენია მუხომია დედის სარეცელთან

ნინო ლესელიძის

დამძიმებია ტანჯვით სხეული,
გული დაჩხვლიტეს თითქოს ეკლებმა;
წევს სარეცელზე ქანცმიღეული
და მოლოდინით სული ეღლება.
ვერ იმორჩილებს დარდებს ფრთებგაშლილს,
ჩუმი ნალველი ხმაში ერევა,
ხან სიზმარში და ხან ოცნებაში
შვილებს უღიმის და ეფერება.
— სად ხარო, შვილებო, — მოხუცი შფოთავს, —
რად დაკარგულხარო ამ მთებს გადაღმა?
სადა ხარ, ვიქტორ, სადა ხარ, კოტე,
შენც, ნაბოლარა ბიჭო, სადა ხარ?!
გამათბეთ თქვენი თვალების სხივით,
მოდით, დამიცხრეთ ნატვრის წყურვილი...
მაგრამ ცივია კედლები, ცივი
და შემზარავი მათი ღუმელი.
პირქუშად დგანან ბახმაროს მთები,
მკერდდათოვლილი, ნისლიანები;
ჩამოუშლიათ ტირიფებს თმები
და დედის წუხილს იზიარებენ...
თითქოს გამოთელდა ჯანი სნეული,
სულმა იპოვა, რასაც ეძებდა:
კაცი, ლეგენდად გადაქცეული —
კოვბაკი მოდის მის სარეცელთან.
ვინც არ შემეკრთალა ტყვიის წვიმაში,

მტარვალს ზარავდა ბასრი მახვილით,
შინმოუსვლელთა დედის წინაშე
დგება მდუმარე და თავდახრილი.
იგონებს ბრძოლებს, მკაცრს და საზარელს,
წამებას, ნგრევას და ქარტყილებს,
კვამლით შერუჯულ სახლებს, ბაღნარებს,
ნაცარწაყრილებს და დამეხილებს;
ხედავს დანადმულ ტრამალს და ბეჭობს,
გზებს, ბერლინამდე წვით რომ გალიეს.
და შორეული დღეების ექო
სულში მძვინვარებს ქარიშხალივით...
დედის ფიქრები მძიმეა, მძიმე
და კაეშანით შემობურვილი,
დამჭკნარ ხელებით დაეძებს შვილებს,
გული ცახცახებს ნახვის სურვილით,
გაცრეცილ ღაწვებს ცრემლები ნამავს,
სტუმარს მიაპყრობს ცქერას სევდიანს,
თვალეებით ჰკითხავს: — იცნობდით, განა,
სადმე, ბრძოლებში, არ შეგხვედრიათ?
— ვიცნობდი...

ჭირშიც, ღვინშიც გვახსოვდა
მათი დიდება და შემართება...
და ელიმებათ ვაჟებს ჩარჩოდან
ნაღვლიან ჭერის გასანათებლად.
... ხვარბეთის მთებს კი მზე ათოვს თბილი,
გადაპენტილა ტოტი იელის,
დაბრუნებია ომიდან შვილი,
პიტალო კლდეზე უფრო ძლიერი.
ნაომარ ვაჟკაცს შემოხვდა ტაშით
სოფელი — მისი გზის დამლოცავი;
მისი სიცოცხლე ჩაღვრილა ქვაში,
რომ სამუდამოდ დარჩეს ცოცხალი.
ის ყველა დედის სიხარულს იცავს,
ავსებს სინათლით და იმედებით,
მის წინ გრივალიც გაერთხმის მიწას,
მუხლს მოიყრიან ომის ღმერთები.

შოთა როყვა

დ ე დ ა

სურათი პირველი

სოფიოს კარმიდამო. დასავლეთ საქართველოს სოფლის პეიზაჟი. ეზოში ძველებუ-
რი დაბალი ოლა-სახლი. წინ ტალღეერი. ეზოში სოფიოა, ხელში ჯოხი უჭირავს.

სოფიო — ო, რა სანახავი მზე ამო-
გორდა! ასეა, ამოგორდება-ჩაგორდება,
ამოგორდება-ჩაგორდება.. აქშა, მამალო!
ახლა ბაღჩაში ჩამძვრალა მაი ტურის და-
საჭმელი, აქშა! შე ურჯულო, დაბარვა-
ზე მეხმარებოდი თუ გათოხვავე? აქშა-
მეთქი! ალბათ, ღობეა სადმე გამოტეხი-
ლი და ნახეს სამკრამელა... (ქვე ესრო-
ლა) ამბაკო ხარ, შარაზე?

(ისმის ხმა: ჰო, ამბაკო ვარ, სოფიო).
კინაღამ არ მოკვალი, ბიჭო? გამოუზ-
ვიე აქეთ... ა, მამალს ვესროლე და კინა-
ღამ მეზობელი მოკვალი, დავბერდი, აბა,
რალაი!... (შემოდის ამბაკო).

ამბაკო — მეგონა პირდაპირ მე მეს-
როლე...

სოფიო — კი, ძველი ინტერესი მაქვს
შენი... კინაღამ არ გავათავე!

ამბაკო — სოფიო, ქვეს რად უშენ,
ისე არ წავიდოდნენ თუ? ქათამს კი არა,
კაცს ეშინია შენი...

სოფიო — ასეთი საფრთხოვლა გავ-

ხდი, ვითომ? შენს მართასავით მაინც არ
დავჩანანაკებულვარ...

ამბაკო — მართას ამბავს ნულარ მკი-
თხავ... ჩვენი განქორწინება არ შეგიტ-
ყვია?

სოფიო — მერე რას ერჩოდი მაგ დე-
დაბერს?

ამბაკო — ის არ სჯობს, უფრო ახალ-
გაზრდა რომ მოვნახო?

სოფიო — ისე, მართალს კი ამბობ...
შენ ბარე ასი წლის კი იქნები მარა, ერ-
თი ოცი წლით უმცროსი ქალი თლა შე-
ნი საფერი იქნება.

ამბაკო — ხომ არ გეგულება ვინმე?

სოფიო — მეგულებოდა, მარა...

ამბაკო — რავა, გათხოვდა თუ?

სოფიო — არა, გასულ კვირას და-
ასაფლავეს...

ამბაკო — ოი, შენ რა გითხრა... კი
მეკუთვნოდა ახლა ეს...

სოფიო — სად მიდიოდი, ამბაკო?

ამბაკო — შენთან მოვედი, ჩემო სო-
ფიო...

სოფიო — რავა, ჭიშკარს კი ჩაუარე
და...

ამბაკო — ეზოს შემოვხედე, ღობე არ
იყოს გატეხილი-მეთქი... შენთან საქმეზე
მოვედი...

* მწერალმა შ. როყვამ დაამთავრა
ახალი პიესა „დედა“, რომელიც დასად-
გმელად წარუდგინა ბათუმის დრამატულ
თეატრს. ვებეჭდავთ ამ პიესის პირველ
ორ სურათს.

სოფიო — რა იყო, კაცო!

ამბაკო — რა იყო და... ბაგრატა რომაა, ახალჩამოსახლებული, ერთი თხოვნა და... მაბარა...

სოფიო — ჰოო?

ამბაკო — სოფიოს დიდა ავტორიტეტი აქვსო, თავმჯდომარე ყველაფერს უჯერის და ერთი მასთან მიმეგზავნოსო...

სოფიო — ბიჭო, ამბაკო... რა ავტორიტეტი დაუჩემებიათ... საღატური კომისარი მე მნახეს...

ამბაკო — კომისარი კომისარია, მარა შენი ხათრი რომ აქვს ჩვენს თავმჯდომარეს, რად გინდა ორი სიტყვა... ჰოდა, ასე შემოგეხვეწა ის კაცი...

სოფიო — ჩვენი თავმჯდომარე კაი ხანია ერთი ვერ ჩავიგდე ხელში...

ამბაკო — თავმჯდომარე ურიგო ბიჭი არაა, მაგრამ...

სოფიო — კაი ბიჭობა საქმეში უნდა გამოჩნდეს, თვარა სუფრაზე ყანწის აღება ყველას შეუძლია... უბანში აბანოს ავიშენებთო, სადაა მერე? ვითომ კიდეც დაიწყეს, დაყარეს მასალები და წავიდნენ... შარაზე მასალების დაყრით აშენდება აბანო?

ამბაკო — ამისთანა დარებია და ახლა აბანოში რა შეგიყვანს, საბანაოდ მდინარეში წასვლა სჯობიაო... ვერ გაწვდნენ მიანც. იქით, მეოთხე ბრიგადაში ფურნის შენება დაიწყეს...

სოფიო — ჰოდა, ისიც შუა გზაზე მიატოვებს...

ამბაკო — ჯერ ერთი საქმე უნდა მოათავო და მეორეს მერე მოკილო ხელი...

სოფიო — თავით უნდა მუშაობდე, თვარა ერთად ორი საქმეც კი გაკეთდება...

ამბაკო — ამაში მართალი ხარ...

სოფიო — ჰო, ამაში მართალი ვარ... გზაზე რომ დაქენობენ ეს მანქანები, ჯაჯგი-ჯაჯგი... კაცო, გავიხედავ, მგონია, ხეი და მიწა ინგრევა, იმისთანა ლაწა-ლუწია. რაი? გზაზე მანქანა მიდის... ბიჭო, შეაკეთონ ეს გზები და აღარ დაიხსვრევა ეს მანქანები!...

ამბაკო — ამაშიც მართალი ხარ...

სოფიო — ჰოდა, ყველაფერში მართა-

ლი თუ ვარ, სადაა შენი თავმჯდომარის კაი ბიჭობა?

ამბაკო — არა, ბაგრატას კი დაპირდა სახლზე დახმარებას...

სოფიო — დაპირებით კი, ბატონო, ქარვასლას დავიდგამენ. მარა მარტო დაპირება რას შევლის? ერთი, ეს მითხარი, მართლა ცხრა შვილი ჩამოიყვანა, თუ მასხრობთ?

ამბაკო — რომ ჩამოვიდა, შვილი ჰყავდა, მარა შეხედა აქაურობას, არემარე მოეწონა და ორი მერე დაუმატა...

სოფიო — აგაშენა, ღმერთმა...

ამბაკო — ახლა ყოველ საღამოს ითვლის ბაღებს, გარეთ არ დამჩჩესო...

სოფიო — აგაშენა ღმერთმა... აბა, ჩვენსავით კი არ უნდა...

ამბაკო — ეჰ, ნეტა მეც ცხრა მყოლოდა...

სოფიო — შენ კიდეც რა გიშავს... მე ვიკითხო... ამოვა მზე — ჩავა, ამოვა — ჩავა! ოცდასამი წელიწადია ჰიშკარს გავცქერი, კისერი მომღრიცა...

ამბაკო — ჰო, კაი გამახსენდა... სოფიო, იცი, პენსია რომ დაგინიშნეს?

სოფიო — პენსიას ოცი წელიწადია ვღებულობ...

ამბაკო — მაგი შეილიდანა... ოცდახუთი მანათი... შენ ახალი პენსია რომ დაგინიშნა, მაი თუ იცი?

სოფიო — ახალი პენსია?

ამბაკო — ჰო, კოლმეურნეობაში... თვეში სამოცდაათი მანათი.

სოფიო — როის, ბიჭო?

ამბაკო — წუხელ გადაუწყვეტიათ... შენთვის ყველაზე დიდი პენსია დაუნიშნათ...

სოფიო — მაი არაა ურიგო ამბავი... მაშინ ძველ პენსიაზე უარს ვიტყვი. აბა, ორ პენსიას ხომ ვერ მივიღებ!

ამბაკო — შენი საქმეა, ამოირჩიე რომელიც გერჩიოს...

სოფიო — ახლა, თუ კი მეკუთვნის, ოცდახუთი მანეთს სამოცდაათი რომ ჯობია, ამდენი კი ვიცი...

ამბაკო — ჰო, თავმჯდომარემ მიულოცეო... ახლა კიდეც ომში დაკარგულების მოსაგონარად იმისთანა სტენდი თუ რაც-

ხა გამოფენა გაუქმებულიათ, რომე... ქე მოგეწონება...

სოფიო — მერე?

ამბაკო — მერე, ისო... დაკარგული გმირების სურათები გამოაქრეს და...

სოფიო — ჰო, კი უქნიათ...

ამბაკო — ჰოდა, ერთი სურათიო...

სოფიო — რაო?

ამბაკო — არაფერი... იქინე ჩემი ბიჭის სურათიც გამოაქრეს, ხომ იცი?...

სოფიო — ჰოო?

ამბაკო — ჩემო სოფიო... თუ არ გეწონება, ერთი რამე უნდა გთხოვოთ...

სოფიო — რა იყო, ბიჭო, შენც თავმჯდომარესთან ხომ არ მიგეგზავნო?

ამბაკო — მე თავმჯდომარემ შენთან გამომაგზავნა, მარა...

სოფიო — რაცხა დიდი მიგზავნ-მოგზავნა დაგიწყიათ და, თუ ღმერთი გწამს, გათხოვას ხომ არ მიპირებთ?..

ამბაკო — კაცო, მარტოდმარტო რომ დამჯდარხარ ამ ჯარგვალში, ამ ხნის დღეებერმა ერთი ჯორკოს რომ ფეხი წამოკრა და ეს გამხმარი თავი კერიას მიაფუნჩხო, ჩვენ რა უნდა ვთქვათ მაშინ?

სოფიო — მდი გითხრა თავმჯდომარემ?

ამბაკო — არა, კაცო... ოჰ, მაგ პენსიასთან ერთად, იცი, რა გადაწყვიტეს?

სოფიო — რაი, ბიჭო?

ამბაკო — მარტოხელა და უპატრონო მოხუცებისათვის ცალკე სახლს აშენებენ, სადმე კარგ ადგილზე...

სოფიო — ჰოო? ახლა კი მოვხუცდი გეგბა მარა, ცალკე რა მინდა, ხომ არ აეყროლებულვარ!

ამბაკო — წაგიყვანენ... არა, შენ კი არა... წაიყვანენ მოხუც ადამიანს იმ სახლში და სმა-ჭამა, მოვლ-პატრონობა უფასო იქნება...

სოფიო — (არ მოეწონა) მერე, ვინ გგონიათ თქვენ უპატრონო?

ამბაკო — არა, უპატრონოს კი არ ვამბობ, კაცო... (თავისთვის) რა ხათაბა-ლაში ჩამავლო იმ ოჯახქორმა, სურათი თვითონ ვერ გამოართვა?

არა, უპატრონო კი არა, ვინც მარტოხელაა, იმაზე ვლაპარაკობდი...

სოფიო — ჰო, მაი კი უფიქრიათ, ამ-

ბაკო, კაი... უნდა ააშენონ... ახლა, სადაცაა, მეც დავიწყებ სახლის მშენებლობას...

ამბაკო — მშენებლობასო?

სოფიო — რავა, გაგიკვირდა? აბა, მერისთვის მაქვს ამდენი ხანია ეს მასალა ნაყიდი და დაწყობილი? ამისთანა სახლს წამოვეყიმავ, მოყვრის გული ხარობდეს და მტრის თვალი იფსებოდეს..

ამბაკო — კაი, ერთი, სოფიო, კაი... რად გინდა, შე ქალო?

სოფიო — რად გინდაო?! ამბაკო, რაც მოლი, მას მერე რაცხა გინდა მითხრა დავერ ბედავ... თქვი, რა იყო, ბიჭო?

ამბაკო — არაფერი, კაცო... რა უნდა ვთქვა? (შემოდის თავმჯდომარე, სოფიო ვერ ამჩნევს).

სოფიო — ჰო, თქვი, რა უნდა თავმჯდომარეს, რა დაგავალა? (თავმჯდომარე ჩუმად გადის).

ამბაკო — ლევანას სურათს გთხოვენ, იმ სტენდზე უნდა გამოაქრან...

სოფიო — ჰოო? ხომ მიგიხვდები? სურათი გინდათ, არა? (შემოდის თავმჯდომარე).

თავმჯდომარე — გამარჯობა... როგორა ხარ, სოფიო ბიჭოლა?

სოფიო — რას მეკითხები, ცუდი ფერი მაქვს თუ?

თავმჯდომარე — არა, კაცო, ისე... ხომ არ დაბერდი-მეთქი?

სოფიო — თქვენ რომ ფიქრობთ, არც ისეა საქმე...

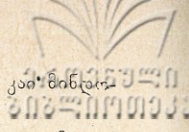
თავმჯდომარე — ჩვენც ასე ვფიქრობთ... მართალია, თვალსა და ყურს დაგავალდა, მარა მაინც ყოჩაღად გამოიყურები...

სოფიო — ჰო, თვალს დამაკლდა და, ერთი ეს მითხარით, ის რა მოჩანს თეთრად ჯუმათის მთაზე — ისევ თხის ფერმა ხომ არ მოაშენეს?..

ამბაკო — ჯუმათის მთაზეო? შენ დამიცივი, წმიდაო გიორგი!

თავმჯდომარე — ახლა თუ შენ ჯუმათის მთას ხედავ, თვალი კი არა, ღურბინდი გქონია...

სოფიო — ვხედავ კი არა, ასე მგონია, წავალ და ვნახავ რა არის იქ...

თავმჯდომარე — ერთი კოლმეურნეობაშიც ამოსულიყავი, გენახა რა სტენდი გავაცეთეთ, რა სურათები გამოვაქარით...

სოფიო — კოლმეურნეობაში თუ ამოვალ, შენთან საჩხუბარის მეტი რა მაქვს...

თავმჯდომარე — ვაიმე... რა იყო, სოფიო ბიცოლა!

სოფიო — რომელი ერთი გითხრა!... ჯერ ეს მითხარი, ბაგრატას ხომ არ უთხოვია რამე?

თავმჯდომარე — რა ექნათ, კაცო, ეს ოჯახაშენებული გუშინ ჩამოვიდა და დღეს სახლს გვთხოვს. დაიცადოს ცოტა...

სოფიო — ახალმოსახლეს მეტი ყურადღება უნდა, ხომ იცი? ცხრა შვილის პატრონი ბაგრატა კი არა, აგერ მარტოხელა დედაბერი ვარ და ხვალ-ზევ სახლის მშენებლობას მე ვაპირებ...

თავმჯდომარე — სახლის მშენებლობას ვაპირებო?

სოფიო — შენც გაგიკვირდა, ხომ?

თავმჯდომარე — არა, გასაკვირი რა არის, მაგრამ...

სოფიო — რა მაგრამ... შენც ფიქრობ, ჩემი შვილი ცოცხალი არ არის? ამიტომ გინდათ მისი სურათი, არა?

თავმჯდომარე — აი, შარში გავეხვიე ახლა!

სოფიო — აბა, შენც ფიქრობ, რომ მე სახლი არ უნდა ავაშენო?

თავმჯდომარე — რა გაჯავრებს, სოფიო ბიცოლა!

სოფიო — ვიცი, რასაც ფიქრობთ... შვილი ჭე დაკარგა, თვითონ, საღაცაა, სული გაძვრება და ახალი სახლი რაღად უნდაო!

ამბაკო — სიკვდილი ღმერთმა დაგიფაროს, ჩემო სოფიო...

სოფიო — კი, თქვენი ხელიდან მკვდარი ვყოფილვარ უკვე!.. უყურე შენ, რა ჰქონიათ გულში! აბა, ჩემი შვილი ვერ ჩამოვა, ხომ?!

თავმჯდომარე — სოფიო ბიცოლა...

სოფიო — უყურე შენ, უყურე!

თავმჯდომარე — ასე რა გეწყინა ახლა!

სოფიო — კაი მითხარით რამე?

ამბაკო — რა ვიცი, კაცო, კაი მინდა და და ცული გამომივიდა!

სოფიო — რომ მოვხუცდი, ამიტომ ოჯახი დავანგრეო, კერია გავაციო?

თავმჯდომარე — ჩვენ კარგი გვინდოდა, სოფიო ბიცოლა!

სოფიო — დიდად გმადლობთ, მარა... მე უპატრონო არ გახლავართ!

თავმჯდომარე — ამბაკო... წამოდი, კაცო!

ამბაკო — წავიდეთ, კაცო, მე განა სოფიოს წყენიება მინდა? წავიდეთ (წასვლა დააპირეს).

სოფიო — მოიცათ, ფეხი არ გადადგათ (სახლში შევიდა).

თავმჯდომარე — შენ რა უთხარი?

ამბაკო — ის ვუთხარი, რაც მოვილაპარაკეთ... მარა რად გინდა... ასეთი ჭოტია!.. ოცდასამი წელიწადია შვილი დაკარგული ყავს და ახლა სახლის მშენებლობას ვიწყებო... რა ჯანდაბად უნდა, კაცო? რად უნდა, ერთი, მითხარი?!

თავმჯდომარე — რად უნდა და არაფერად... მაგისი შვილი ჩემი მეგობარი იყო, ფრთხეზდაც ერთად წავედით, მაგრამ დაიკარგა ის კაცი და ახლა რა უნდა ექნათ, ბედს უნდა შევეურიდეთ...

რალა დროის სახლის მშენებლობაა, რად უნდა სახლი?

ამბაკო — სუ, ჩუმად... აგერ მოდის...

თავმჯდომარე — ჰო, რაღა არ უნდა, კაცო! სახლი უნდა, აბა, რა!

ამბაკო — მეც მაგას არ ვამბობ?

თავმჯდომარე — უნდა და კიდევ უნდა დავეხმაროთ და ავაშენებოთ... (სოფიომ არაყი და ჩურჩხელები მოიტანა).

სოფიო — ახლა ჩემგან განაწყენებული ნუ წახვალთ... დაილოცეთ და დალიეთ...

თავმჯდომარე — გაგიმარჯოს, სოფიო ბიცოლა... შენ ჩვენი სოფლის მლოცველი დედა-ქალი ხარ... მართალია, ხანდახან დაგვიცაცხნებ კიდევ, მაგრამ ჩვენ ეს კი არ გეწყინს. ამით გვაფხიზლებ კიდევ... იცოცხლეთ და იხარეთ!

ამბაკო — ჩემო სოფიო, შენს კაი ქალობას გაუმარჯოს. ჩვენ თუ რამეში შე-

ვცდით, გვაპატიეთ... (დალა). კაი არა-
ყია... სამადლობელს ხომ არ გვეტყვი?

სოფიო — ახლა კიდევ მადლობა გინდა
გოთხრა? დაისხით მეორეც...

თავმჯდომარე — რახან ასეა, შენი სახ-
ლის მშენებლობას გაუშარჯოს...

სოფიო — შენ რაღას იტყვი, ძველო
ბებერო?

ამბაკო — მე?.. რა უნდა ვთქვა... გაუ-
შარჯოს!..

თავმჯდომარე — კაცს რომ სახლი ეწ-
ვოდა და ახლოს მივიდა, ცეცხლს მაინც
გავითბობო, ხომ იცი?... ამ არაყს შენც
ხომ არ დაღვდი?

სოფიო — დამისხით... (ჭიქა გამოართ-
ვა) რას გეტყვით, იცით?

თავმჯდომარე — ჰო, სოფიო ბიცილა!

სოფიო — კაცი რომ დაუფიქრდეს,
თქვენ მართალი ხართ... ახლა მე ერთი
შეილი მყავს და, ახალი სახლის მშენებ-
ლობას რომ ვფიქრობ, იმან რაღა უნდა
ქნას, ვისაც ცხრა ჰყავს და ჩემზე უარესი
სახლი უღვას?

ამბაკო — არა, შენ სხვა მხარეს უყაუ-
ნებ... ჩვენ მასე არ გეფიქრია!

სოფიო — კი! წაიღეთ ეს ჩემი მასალა
და ჯერ ბაგრატას აუშენეთ!..

თავმჯდომარე — ახლა უარესი შემოგ-
ვინთო!.. როგორ გეკადრებათ, სოფიო
ბიცილა!

სოფიო — შეილს ვფიცავარ, ალალი
გულით გეუბნებით... სესხად წაიღეთ და,
როცა შიილდებ, დამიბრუნეთ...

თავმჯდომარე — ეს კიდევ რომ გაიმე-
ორო, ძალიან გვეწყენება... ბაგრატასთვის
ჩვენ მასალას ვიშოვით... ახლა არა გვაქვს
და, როცა მივიღებთ, პირველ რიგში მას
მივცემთ.

(ისმის ხმა: „სოფიო!“)

სოფიო — მეძახის ვინმე?

სურათი მეორე

ოთახი სოფიოს სახლში, ოთახში მაგიდა და სკამები. მაგიდაზე გრაფინი არაყით
და სხვა ჭურჭლეული... ჭურჩხელები, თხილი. სოფიო მაგიდას უხის. კედელზე
ლევანის სურათი ჰქვია.

სოფიო — თამრო, რას შევბი, შვილო?

თამრო — მჭადი ჩაეაყარი, სოფიო დე-
და..

ამბაკო — ვილაცები აქეთ მოდიან...

(ხმა: „სოფიო, ქალო, სოფიო!“)

თავმჯდომარე — ფოსტალიონს ხალხი
მოჰყვება...

სოფიო — ფოსტალიონს? ღმერთო,
მშვიდობა ჰქენი!

ამბაკო — რა ამბავია, ნეტავ?

(შემოდიან ფოსტალიონი, მართა, თამა-
რი და სხვები)

მართა — სოფიო, ქალო, ზეცამ გაგვი-
ლო პირი, შენი ჭირიმე!

თამრო — მაგრად, სოფიო დეიდა, კაი
ამბავია!...

სოფიო — მერე, მითხარით, მეზობლე-
ბო!

მართა — შენი ლევანას ამბავია, ქალო!

სოფიო — რას ამბობ, მართა!

მართა — ჰო, ცოცხალია, ცოცხალი!

სოფიო — ჩემი ლევანა!...

ამბაკო — ბიჭო, ლევანა, ბიჭო!

ფოსტალიონი — კი, კი!

თავმჯდომარე — რას ამბობ, კაცო!

ფოსტალიონი — საფრანგეთში ყოფი-
ლა!... ვერ მოვითმინე და გზაში გავ-
ხსენი... მას მერე მოვრბივარ და მოვყვი-
რი.

სოფიო — არ მეხუმროთ, თქვენი ჭი-
რიმე... არ მეხუმროთ...

ფოსტალიონი — აგერ წერილი, სო-
ფიო... მოგიკვდათ ვარდენა დუმბაძე...

სოფიო — (წერილს ფრთხილად ათვა-
ლიერებს) მართალი ყოფილა!... (იციანს)
ა? შეხედე, შენ! ა? ხომ ვამბობდი! ხომ
ყოფილა! ხომ მყოლია? ახლა რას იტ-
ყვით? შვილო, ლევანა, შვილო!

(გული წაუვიდა, ხელში აყვანილი სა-
ხლში შეჰყავთ).

სოფიო — კაი, შენი ჭირიმე, აბა, მოდი,
ერთი სული მაქვს, წერილის წერა დავი-
წყეთ...

თამრო — კარგი, დავიწყეთ...
სოფიო — აიღე, შვილო, საწერ-კალამი და დამიჯექი ახლოს. მე გიკარნახებ, შენ დამიწერე...

თამრო — მიკარნახე, სოფიო დეიდა...
სოფიო — (სურათს შესცქერის) — „სალამი, შვილო ლევანა... აბა, ცოცხალი ხარ, შე მამაძაღლო? აწე მე მკითხე, ბიჭო! ხომ მომკალი ადამიანი ამდენი ლოდინით, ნენა? მე კი ვიცოდი, ცოცხალი რომ იყავი, ამას გული მეუბნებოდა, მარა, შენ სად იყავი, ერთი წერილი რომ ვერ მომწერე, შე ვირისთავო!“...

(თამროს) თამრო, რას დაფიქრებულ-ხარ?

თამრო — არაფერს, შენ გისმენდი...
სოფიო — არა, რალაცაზე ფიქრობდი ახლა...

თამრო — ძველი მომავონდა...
სოფიო — მითხარი, შენი ჭირიმე...

თამრო — ერთხელ წისქვილიდან მოვდიოდი, ლევანი ბუქნარში დამხვდა. ვიცოდი, იქ დამხვდებოდა... რომ მივეუახლოვდი, ჩემდა გასავონად მღეროდა: „ხომ გითხარი, დედაჩემო, ნუ გამოიშვებ წისქვილშიო“... აქ რას უტყდი-მეთქი... შენ უნდა მიგაცილო, ტურამ არ შეგკამოსო... არ მინდა-მეთქი!.. არ მომეშვა — უნდა გაგაცილოო. მე ვჯავრობდი, მაგრამ გულში კი მიხაროდა, რომ მომყვებოდა და მომაცილებდა...

სოფიო — უი, შენ რა გითხარი, შვილო... ფეხი ხომ არაფერზე წაგიკრავს, ნენა?

თამრო — მიკარნახე, მიკარნახე...
სოფიო — „გიცადე, გიცადე, შვილო... სიკვდილი არ მინდოდა... არ მინდოდა ეს კერა ვაციებულო... ამ სახლში მერცხლები ჩამომესახლნენ, მოფრინდებოდნენ, გაფრინდებოდნენ, ოცდასამჯერ ბარტყები გამოზარდეს და გააფრინეს. მეც კილევ გიცადე, გიცადე, ბიჭო... პატარა ხანი კი არ გასულა, ნენა...“ (თამროს) ჰო, კილევ მოგავონდა რამე?

თამრო — ო, რა გაზაფხული იყო!... იმდენი ია ამოსულყო ღელისპირზე, ნულარ იტყვი...

სოფიო — შენ სახლისკენ მიდიოდი თუ ღელისკენ, შვილო?

თამრო — რომ არ მომცა საშველი, ვითომ გაგზარდი და გზიდან დავბრუნდი, — აღარ მივდივარ სახლში-მეთქი... იების კრებით ჩამოვიარეთ ღელისპირები, უზომოდ მთვრალი ვიყავი... იმდენი ვითამაშეთ, შინ კინალამ უქმური მომყვა...

სოფიო — მასეთი თამაშით უქმური კი არა, ბავშვი რომ არ მოგყვა... ეჰ, ნეტავ მოგყოლოდა...

თამრო — ეჰ, რა ბედნიერი დღეებო გაფრინდენი!... მიკარნახე, სოფიო დეიდა.

სოფიო — „ჰო, ბევრი გიცადე, ბიჭო... ოცდასამ წელიწადში რამდენი ღამეა, იმდენჯერ უძინარი ვარ, ნენა... ერთი ნაწიკვა წერილი რად ღირდა ჩემთვის... შენ, შენ შეგირცხვა მაი შავშავი უღლაშები! ერთ განაწერას რომ არ მოგწერს, გაგზავნე ახლა ომში ამისთანა შვილი! რას იკრიბები, შე მამაძაღლო, შენ!“ (თამროს) დაწერე?

თამრო — დავწერე.

სოფიო — რა ქნა, მერე, შინ მიგიყვანა თუ არა?

თამრო — ბუქნარში, ახალგაზრდა ცაცხვის ხეზე დანით ამოჭრა: თ+ლ... ებარებოდეს ამ ხეს თამროსა და ლევანის ამბავიო...

სოფიო — ვიცი დავკვირვებოვარ... იგი მისი ამოჭრილია?

თამრო — იმ ხესთან ხშირად დავდიოდი, ბევრჯერ მიტირია კიდეც... ახლაც დავდივარ ხანდახან, მაგრამ ხე ისე გაიზარდა, წარწერას ხელით ვეღარ ვწვდები და მენანება...

სოფიო — არაფერია, ყველაფერი კარგად იქნება, შვილო... კაცმა იმედი არ უნდა დაკარგოს...

თამრო — არა, სოფიო დეიდა, ჩემი იმედი უკვე გამტყუნებულა. მე ამას ვგრძნობ წინასწარ...

სოფიო — რაიზა, შვილო?... არ გეწყინოს, მარა ღელისპირში კილევ ხომ არ გაგეთამაშა ვინმე?

თამრო — არა! რომ შემძლებოდა, თავი სხვა კაცის გვერდით წარმოემდგინა, აქამდე კილევ გავთხოვდებოდი...

სოფიო — გეხუმრე, შვილო...

თამრო — ნუ გეფიქრება, სოფიო დეი-
ლა, რაც უნდა მოხდეს, შენ მართოდ
მაცნობარს მიგატოვებ...

სოფიო — ვიცი, თამრო... შენი კაი ქა-
ლობა, აბა, არ ვიცი?

თამრო — აბა, მიკარნახე.

სოფიო — კიდევ რა მივწერთ? მაი
ბიჭი აქამდე რომ არ ჩანდა, ტყვეობაში
ხომ არ იქნებოდა თუ იცი?

თამრო — ტყვეობაში? რა ვიცი, სო-
ფიო დეილა!...

სოფიო — შეიძლება იყო და, შესაძლე-
ბელია, ახლა მაგას ცოტა შინ წამოს-
ვლია, ჰე ეშინოდეს...

თამრო — ვერაფერს გეტყვი... ყველა-
ფერი შესაძლებელია...

სოფიო — აბა, ეს ერთიც დამიწერე
და მერე, რაც გინდოდეს, ის ჩაწერე...

„შვილო, ლევანა... შენ იცი, ნენა, რა-
ვამდე ჩამოხვალ... და გამახარებ... ეგე-
ბა ვინმე პირშავმა და არგასახარელმა
გითხრას, ტყვეობაში ნამყოფ ბიჭებს
იქნენ ცუდად ეპყრობიან... არ დაიჯერო
მაი... აქნა არავის არ სჯიან და არც შე-
შინდე, იცოდე“... თამრო, დაწერე?

თამრო — დაწერე, მაგრამ, მგონი, ეს
არცაა საჭირო.

სოფიო — ყოველი შემთხვევისათვის
იყოს ასე... რა დაშავდება? (შემოდინ
მართა, ამბაკო, ცაცა, თავმჯდომარე და
ექიმი).

რა ამბავია, გარეთ სხვა არავინაა?

მართა — უიმი, აი ქე წამოდგარა ზედ!

თავმჯდომარე — ახლა აგერ ექიმი მო-
გიყვანეთ...

სოფიო — რა გინდოდეს ამ კაცთან,
რას აწუხებდით?

ექიმი — სოფიო ბიცოლა, გულითა და
სულით!...

სოფიო — გმადლობთ, თქვენი ჭირი-
მე... კვდებო, გითხრეს, ხომ?

ექიმი — ამ ამბავმა თქვენ კი არა, ჩე-
მო სოფიო, მეც კინალამ საექიმო გამხა-
და...

სოფიო — იცოცხლე, შვილო... (თამ-
რო გავიდა).

ექიმი — ეს კაი ამბავია... ახლა ქოჩი-
ლისათვის თუ ხარ მზად?

სოფიო — ეზოში შემოსულს თუ მოვე-
სწრებოდე...

ექიმი — ხომ კი? აბა, მაჩვენე ერთი
მაჯა... (მაჯას უსინჯავს). ცოტა ჰა და ცო-
ტა ჰო, მარა არა უშავს!...

ამბაკო — ჩემი ბიძგი, ერთი კარგად
გასინჯე, თვარა ჰაი და ჰუი მაშინ იგიოხე,
ამ დედაბერმა ფეხი რომ გაკიბოს...

ექიმი — ქალბატონო სოფიო, მძიმე
ავადმყოფობა ხომ არ გამოგივლია რამე?

სოფიო — რომელი მაინც?

ექიმი — ცოფი ან ტიფი ხომ არ გჭი-
რებია?

სოფიო — ვაი, ცოფი ეტაკა ჩემს
მტერს!...

ექიმი — კვება როგორი გაქვს?

სოფიო — მასე აწყობილი სხვა რა
მაქვს!

ექიმი — ჰო, კვება მთავარია, — შევე-
და და მძალე ახლოს არ გაიკარო. ღვინოს და
არაყს ერიდე, ხორცეული — ცხვრის,
ლორის პირში არ ჩაიღო.

მართა — აბა, რა ჭამოს, შვილო?

ექიმი — ბოსტნეული, რძეული შეიძ-
ლება...

სოფიო — ხოხობი რომ მოვკლა, რას
მეტყვი, ხომ არ მაწყენს?

ექიმი — ვიჰ! სადაა, თვარა...

ამბაკო — რავე ატყობ, ამ ზამთარს გა-
ატანს თუ იცი?

ექიმი — ნეტა ასე ჯანმრთელი ჩვენ
ვცოთ... ნუ გეშინია, სოფიო, მშვენივრად
იქნები... აბა, კარგად ბრძანდებოდეთ...

სოფიო — დიდი მადლობა, შვილო,
მარა ახლა მართლა ისე წახვალ, ოჯახს არ
დამილოცე? აგერ, მაგიდაზე სანთლის
არაყია...

ექიმი — აბა, ჰა! არაყი სხვებს აფუკ-
ძალე და მე თვითონ დავლევ?

სოფიო — სხვებს რომ აუკრძალე, შენ
უნდა დალიო, აბა, ხომ არ გადავასხამთ
სანთლის არაყს?

ამბაკო — ჩვენ არ ვსვამთ, მარა იქნებ
შენ მოგეწონოს, ბიძია...

ექიმი — კარგი, თქვენი ხათრი იყოს...

მართალია, მანქანით ვარ მოსული, მარა ცოტას მაინც დავლევ...

თავმჯდომარე — არ გინდა, კაცო...

ამბაკო — მანქანით რა გიჭირს, ბიძიკო... თუ გზიდან არ გადაუხვევ...

მართა — ნუ დააღვინებთ, კაცო, მანქანითაა, ნუ!

ექიმი — აბა, დავლიო თუ არა, უყარეთ ექნეი...

სოფიო — დალიე, შვილო...

ექიმი — სოფიო ბიცოლა, ასეთი ბედნიერი დღე ბევრი გათენებულიყოს ჩვენს სოფელში.

სოფიო — იცოცხლე, ნენა, კაი ხარ!

ექიმი — მეშინია, ვინმე გზაზე მთვრალი არ შემხედვს, თორემ თვითონ იმდენს არ დავლევ, ვინმეს მანქანა დავაჯახო... თქვენც გაეგმაროთ, მეზობლებო!.. ახლა რა დალევს ამას! (გადაჰკრა) ბიჭოს!..

მართა — რა იყო, ბატონო?

ექიმი — კაცო, თქვენ სინდისი აღარა გაქვთ?

ამბაკო — რა იყო, ბიძია ექიმო!..

ექიმი — კაცი ავად თუ არ გახდა, ისე არ შეიძლება ექიმს დაუძახოთ და ამისთანა არაყი დააღვინოთ?

მართა — ასე მოგეწონა?

ექიმი — სოფიო ბიცოლა, მართალია, მანქანით ვარ, მარა თქვენი ნებაართვით ერთს კიდეც დავლევ.

სოფიო — დალიე, შვილო, დალიე... ამ ხალხს მაინც კი ხოცავ და გინდა რეცეპტით მოგიკლავს და გინდა მანქანით, სულერთი არაა!...

თავმჯდომარე — აი, ესეც შენი კაი სოფიო!

ექიმი — სოფიო მაგას გულთ არ ამბობს... ახლა ლევანის დაბრუნებას გაუმარჯოს, შვილები, შვილიშვილები მოსწერებოდეს...

ამბაკო — შვილიშვილების საღმრთო ძელო ცალკე მივდგო, ბიძიკო...

ექიმი — კარგად იყავი, ჩემო სოფიო... მერე კიდეც მოგინახულებ... ჰიჭიკო, შენ ხომ არ მოდიხარ?

თავმჯდომარე — არა, დავრჩები, სიქმე მაქვს...

ექიმი — აბა, კარგად მენახეთ (წავიდა).

მართა — კაი ექიმია...

ამბაკო — კი, სათამალო კაცი უკეთესი არ იქნება...

თავმჯდომარე — არაა ურიგო მკურნალი... ცოტა დალევა კი უყვარს...

სოფიო — ოჰ, რავა გამაღიწყდა... თამრო! (შემოდის თამრო)

თამრო — რა იყო, სოფიო დეიდა?

სოფიო — ამ წერილში ორი სიტყვა ექიმსაც ჩაეწერა, ხომ კარგი იყო?

ცაცა — წავალ დავეწევი...

თავმჯდომარე — არა, ბიძიკო, როცა ის მანქანაშია, გზაზე არ გახვიდე, საშიშია...

ამბაკო — მივწეროთ, ჩემო ბატონო...

სოფიო — ჩვენი სათქმელი ჩაწერილია, თქვენი დაუმატეთ.

თავმჯდომარე — აბა, ჩაწერე, თამრო! ლაპარაკობს თავმჯდომარე... ძმაო და მეგობარო, ლევან! გვიხარია, გელოდებით. მალე ჩამოდი, საკადრისად შეგხედებით. ძმური სიყვარულით, ჰიჭიკო.

ამბაკო — კაცო, რავა დეგეშასავით შეამოკლე, ორი სიტყვა დაუმატე, რა იქნება, ფულს არ გახდევინებ...

თავმჯდომარე — მერე მე ცალკე მივწერ კიდევ.

ცაცა — მეც რომ ცალკე დავწერო, თუ შეიძლება?

თავმჯდომარე — ასე მალე შეგეზარა, ბიძიკო, კოლექტივში მუშაობა?

ცაცა — ცალკე ქალაღზე დავწერ და თქვენთან ერთად გავგზავნი.

სოფიო — არიქა, შვილო...

მართა — დაწერე, აბა, ჩემო ცაცუნია.

ცაცა — ამ წუთში მოვიფიქრებ (გავიდა).

მართა — რადგან კოლექტიურ წერილს ვწერო, კოლექტივის ამბებიც მივწერო...

თავმჯდომარე — სწორია, წერილს მეტი ჟღერადობა მიეცემა...

ამბაკო — რა ჟღერადობა, ახლა მაი საფრანგეთში „ხასანბეგურას“ იმღერებს თუ?

თავმჯდომარე — „ხასანბეგურა“ წამ-
კითხველს უნდა ამდეროს.

ამბაკო — დავწეროთ, აბა...

მართა — რაცხა კოსმოსიაო, რომ ამ-
ბობენ და ცაში ქალი გააფრინეს, მაი არ
მივწეროთ?

ამბაკო — კაცო, ჭურში ხომ არ იჭდა.
მაგას კი ვაიგებდა...

თავმჯდომარე — ვაიგებდა, როგორ
არა... საფრანგეთი არც ისე ჩამორჩენი-
ლი ქვეყანაა...

სოფიო — ვაიგებდა, მარა შინიდან მი-
წერილი მაინც კაია და ჩაწერე, დედაშ-
ვილობას!..

მართა — იმისი სურათი ხომ არ ვაუ-
გზავნოთ... იმისი, პირველად რომ გაფრი-
ნდა... გავარინის?

თავმჯდომარე — მაგასაც კი ნახავდა,
ჩემო მართა.

სოფიო — მაგას კი ნახავდა, მარა აგერ,
ჩვენი სოფლის დამკვრელები რომაა და-
ფაზე, ჩაის მკრეფავები, ძროხის მწველა-
ვები, ამათი სურათები არ გავგზავნოთ?..

ამბაკო — კაი, ერთი, ჩემო სოფიო...
ძროხის წველა რა გმირობაა, შე ქალო?

თავმჯდომარე — შენ დაწყნარდი, სო-
ფიო ბიცოლა, ექიმმა ხომ გირჩია, ნუ
აღელდებიო... დაწყნარდი, რაც საჭიროა,
კიდევ მივწერო და კიდევ გავუგზავნით...

სოფიო — რამე არ გამოგვრჩეს, შეი-
ლო, აქაური კაი ყველაფერი გაუხარდე-
ბა...

ამბაკო — ერთი ჩემი მოკითხვაც დაწე-
რე, თამრო.

თამრო — მიკარნახე, ამბაკო ბიძია...

ამბაკო — კაი გამარჯობა, ჩემო ლევან
ბიძია... ჩვენი სოფლის ხროცი ბერიკა-
ცები, ჩემი მეთაურობით, სულ კარგად
არიან და შენს დაბრუნებას ელიან... რაეა
ხარ, ბიჭო, რომ მოგვანატრე თავი, თუ
ცოცხალი იყავი, აქამდე ვერ გამოჩნდი?
მარა ახლაც რამხელა მაღლობელი ვართ,
რომ იცოდე, რომ ცოცხალი ყოფილხარ...
ლევან ბიძ...

მართა — მოეცა, ახლა ზღაპარი კი არ
ცოცხად, მოკლედ თქვი...

ამბაკო — მაღალე, ქალო, ორი სიტყ-
ვა არ ეუთხრა? კაცი ოცდასამი წელი
წადია არ მინახავს... დამალაბარე ვი-
თი...

სოფიო — კონვერტში ცოტა ფული
რომ ჩავდო, ხომ არ დაიკარგება?

თავმჯდომარე — არ უნდა, სოფიო, იქ
ჩვენი ფული მაინც არ გადის..

სოფიო — რას ჰქვია, არ გადის, მე
ფული თუკი ვიშოვნე, იგინი ჩვენობით
წუნობენ?

ამბაკო — არ უნდა, სოფიო, შენ ნუ
ჩქარობ, ფულს კი იშოვიდა ის კაცი...

სოფიო — ცოტას მაინც ჩავდებ, ცო-
ტას...

ამბაკო — ჰო, ცოტა, ერთი ათასი მა-
ნათი შეიძლება. დაკარგვით რაეა დიკა-
რგება, გზაში ვარდენა ღუმბაძე ამოი-
ღებს.

მართა — ახლა ერთი ჩემი სიტყვაც
ჩაწერე, თამროს ვენაცავლე...

თამრო — თქვი, მართა ბიცოლა...

მართა — ჯერ გამარჯობა, შვილო ლე-
ვან! ბიცოლა, რაფერ გავცხადებ, ბიჭო,
რომ იცოდე, რომე ცოცხალი ყოფილ-
ხარ... აბა, შენ იცი, რა მალე ჩამოხვალ
და კას იზამ... ვახარე, ბიჭო, დედაშენის
გული... ახლა, ჩემო ლევან, ერთ რამეს
შეგებწვენი, ბიჭო! იქნებ ჩემი ვანიჩქას
ამბავი იცი რამე, ამდენი ხანია დაკარგუ-
ლია და უბედური დედამისი რაფერ ვარ
ცოცხალი. არ დაგავიწყდეს, შვილო, ამ-
დენი ხანია ველოდები და არ გამოჩნდა...
იქნება იცი რამე ჩემი ვანიჩქას ამბავი...
ამას გეგვწვება შენი ბიცოლა მართა (შე-
მოღის ცაცა):

ცაცა — დავწერე.

სოფიო — წავკვიტოთ, შვილო...

ცაცა — (კითხულობს).

ამდენი ხნის მონატრულო,
დაუბრუნდი მშობელ კერას,
ვაუმარჯოს ბრძოლის გმირებს,
ვინც სამშობლო ასახელა...

მართა — ბიჭოს!

ცაცა —

ძია ლევან, შენს ჩამოსვლას
ველოდებით კაი გულით,

ჩვენი სოფლის ყვავილების
გვსურს მოგიძღვნათ თაიგული...

თავმჯდომარე — მომკალი ვინცხამ, ეს
გოგოც პოეტი გამხდარა! აწე ჩაი
ვის ვაყრეფო, ბიძიკო?

ცაცა —

ძია ლევან, ამ ჩემს ბარათს
სიხარულის ცრემლებს ვატან,
მას გიგზავნის ერთი ბავშვი,
ვინც შენს მერე დაიბადა...

სოფიო — შენ გენაცვალე, ჩემო ჩიო-
რავ! თამრო, ჩადე ეს ლექსი მაგ კონვე-
რტში, ამისთანა არც ერთს არაფერი ჩა-
ვიწერია, გვაჯობა!

თამრო — ყოჩაღ, ჩემო ცაცუნია, გი-
წერ ხუთიანს... (შემოდის ფოსტალიონი).

ფოსტალიონი — სოფიო, ბოლოს ხომ
გავახარე მაინც? ოცდასამი წელიწადია
ჩემს დანახვაზე ციებ-ციხელება გივლიდა,
თვითონ ვიწოდი შენი ცოდვით, მარა რა
მეჭნა, წერილს მე ხომ ვერ დავწერდი?

თავმჯდომარე — ბოლოს ხომ მაინც
გავიმართლა?

ფოსტალიონი — რა კაი ქვენი, პენსია-
ზე რომ არ წავედი! მოგიყვდათ თქვენ
დამსახურებული ფოსტალიონი ვარდენა
დუმბაძე!

თავმჯდომარე — ეს საპატიო წოდება
ვინ მოგანიჭა?

ფოსტალიონი — დამსახურებული ექი-
მი და ავრონომი თუ შეიძლება იყოს,
ფოსტალიონმა რა დავაშავე, ოცდახუთი
წელიწადია ამ გზებზე რომ ვეხატქუნე-
ბი?

თავმჯდომარე — მართალი ხარ და მა-
გასაც მოვავგარებთ, შენც იქნები დამსა-
ხურებელი!

ფოსტალიონი — თუ იქნება, კაია და
თუ არა, მაგისათვის თავი არ შევიწუხო,

არ მოგიყვდეთ თქვენი ვარდენა დუმბაძე.
თავმჯდომარე — ლევანს კოლექტიურ
წერილს ვუგზავნით, მოდი, ჩაწერე რა-
მე...

ფოსტალიონი — თამრო, მიაწერე, ბი-
ძიკო... გამარჯობა, ძამია ლევან! ლევანა,
ნუ გეშინია, ბიჭო, ფოსტა კარგად მუ-
შაობს... რასაც გამოგზავნი, ყველაფერს
დელაშენს ჩავაბარებ... მოგიყვდეს ფოს-
ტალიონი ვარდენა დუმბაძე... ისე რაჯა
ხარ? მომიკითხე კოცნით ფრანგის ქალე-
ბი, მოგიყვდათ ვარდენა დუმბაძე-თქვა!...

თამრო — აბა, წერილი მზადაა... აგერ,
კონვერტი და მისამართი...

თავმჯდომარე — შენი თავი ხომ არ
გამოგრჩა, სხვისი აზრების წერაში?

თამრო — ჩემი სტრიქონებს შორის
იგულისხმება, წაიკითხავს მონდომებული
კაცი...

ფოსტალიონი — ჰოდა, თუ მზადაა,
მოიტათ, ამაღამვე რაიონს ჩავაბარებ...
ყველას გავაფრთხილებ, რომ პასუხსაც
იქ მოვიკითხავ. გლახა სიტყვაა?

თავმჯდომარე — ვარდენა, ხანდახან
ვარგებული კაცი ეგონები ვინმეს..

ფოსტალიონი — ამბაკო, ბატონო,
ცუდს ვამბობ?

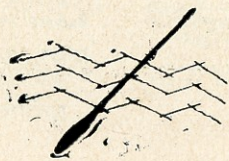
ამბაკო — კაი ხარ, ვარდენა, კაი, მარა
დვინო ნაკლები სვი, მაი ქვეყნის ზიარი
ხურჩინი არ დაგრჩეს სადმე...

ფოსტალიონი — წერილი ხომ ჩავაბა-
რეთ? დანარჩენი მე ვიცი! მოგიყვდათ
თქვენ თქვენი დამსახურებული ვარდენა-
დუმბაძე!..

სოფიო — აბა, მოდით, ჩვენ პატარა-
პურმარილი მოვამზადეთ.

ფოსტალიონი — პურმარილი? ჰოო, ეს
არაა ურიგო საქმე!

შარდა.

ილია სომეხარია ფერთა სიუხვე

ლალო გუდიაშვილს.

მე შენს სურათებს ჩავცქეროდი
და მიხაროდა —
უშბის თეთრ მწვერვალს მზის სხივები
აფერადებდა,
ის სურათები გადმოვიღე
მაღალ თაროდან,
გამოძერწილი შენი ხელით
ძალას მმატებდა.

რამდენი ღამე, ალბათ, ფეთრად
დაგთენებია,
ჩანაფიქრისთვის რომ სიცოცხლის
სული ჩაგედგა,
ცას მიბჯენილი მშობლიური
ეს ხომ მთებია,
რომელმაც დიდი სიყვარული
მკერდში ჩანერგა.

ისეთი იყო ყალმის ძალა,
რომ ჩამქრალ კერას
აბრდლიალებდა, უნუგეშოს
ალარ სტოვებდა,
ფერთა სიუხვის საოცარი
თითქოს სიმღერას

სევდა მიჰქონდა, სიხარულით
გვაწადობდა.

ტკბილმოუბარი ეს მხატვარი
ისევ მხნედ არის,
ზეშთაგონება ულეველი
მას გზას უნათებს,
მთელი არსებით, მთელი გრძნობით
ხალხი შეჰხარის
გუდიაშვილის ჭეშმარიტად
დიად სურათებს.

მამია ასათიანი

გეგუთის ქელქვები

კიბეები რომ აათავა, ივანე მხარგრძელმა მაშინ გადმოიხედა ზემოდან და გაოცებისაგან კინაღამ ძირს ჩამოვარდა კაცი. ადამიანთაგან თვალ-უნახავი რამე იხილა! რიონისპირისკენ ცვრიან კოინდარში დედოფალი თამარი ფეხშიშველი დაიარებოდა. ივანემ თვალეები რომ მოიფშვნიტა, მხოლოდ მაშინ დაიჯერა. ნამდვილად მეფეთმეფე იყო. მის ბროლივით წვივებს სამყურას ფოთლები აქა-იქ მიწებებოდა. უბრალო კაბა ეცვა, უქამრო, წელში ფარფაშა. გლეხის გოგოს ჰგავდა. ეშხი და სილამაზე კი უფრო მომატებოდა. კოჭებს ზევით გვირილას ყვავილის ორი ფურცელიც მიკვროდა. თეთრი ხალივით მოჩანდნენ შორიდან.

— ადამიანი მაინც ადამიანია, მეფეც ისაა, რაც გლეხია. მეფეთმეფესაც მონატრებია ცვრიან ბალახში ფეხშიშველა სირბილი! განსხვავება ისაა, რომ მეფე ნამალევად სჩადის ამას, გლეხი კი ამქვეყნად არც თავას სიხარულს მალავს და არც დარღს.

ივანემ ერთი კიდეც მოკრძალებით გადახედა თამარს და თეატრონის დარბაზისაკენ გაუხვია. დღეს აქ სვანებს ელოდნენ. თამარმა ბრძანა, სვანური სიმღერები მომნატრებია, მომასმენინეთო. სვანები ვიწრო აივანზე დარბაზის წინ შეკგუფულიყვნენ და ისე ბუზუნებდნენ, თითქოს საავდროდ გამზადებულ ღრუბლებში მეხის ბორბლები დაგრუხუნობენო.

— ივანე მხარგრძელი მობრძანდება! — მისი ჭკუით თითქოს წყნარად თქვა ვილაცამ, ნამდვილად კი მისი ხმა რიონის ნაპირისაკენ გრგვინვასავით წავიდა. ივანეს ულვაშებში ჩაეღიმა. სვანები უყვარდა ნაცად სარდალს. იცოდა, მათი ვეება ბეჭები უქმად როდი დაენახებოდნენ ბრძოლის დროს მტერს. სადაც ისინი იყვნენ, იქ გამარჯვებაც იყო. ივანეს თვითონაც ბრძოლის დროს გული მათკენ მიუწევდა. იცოდა, არც ერთი სვანი გვერდს არ შეუბრუნებდა მტრის საქვეყნოდ განთქმულ სარდლებსაც კი.

იგი დარბაისლურად მიესალმა მათ. ოჯახები მოიკითხა. ჯანი და მარილი უსურვა. სვანებმა პატივისცემის ნიშნად მოკრძალებით დახარეს თავი, ხარისხელა თვალებს მაინც იქით-აქეთ აფათურებდნენ.

— თქვენი ხმა მონატრებია ქვეყნის მნათობელს. ამიტომ გიხმეთ. — შეელაპარაკა ივანე სვანებს.

— ღმერთმა მისი ხმა ნუ მოუშალოს საქართველოს. ჩვენ სიმღერას როგორ დავამადლით?! სვანეთში ხომ თამარზე მღერის ყველა!

უცებ რაღაც მოხდა — იფარელი მურზაყანი წისქვილის ბორბალზე ღარმიშვებულ დოლაბივით შემოტრიალდა. ანაზღად ყველას ჟრუანტელმა დაუარა ტანში და ცოტა ხნის შემდეგ ყველას სიცილი შესკდა. თვითონ მურზაყანსაც ღმილი მოერია. მხარზე თვალებბრიალა კაპუეტი შემოჯდომოდა და კიპკიპებდა. სწორედ ამ მიმინომ შეარხია ასე ანაზღად ვეება სვანი.

— თამარის კაპუეტია, ალბათ, ბაზიერებს გამოპარვია. შენი ბეჭი მუხის ტოტი თუ ეგონა, მურზაყან! — შესცინა ივანემ იფარელს. მურზაყანი ბავშვივით გაწითლდა.

— მე კი შემაშინა, მეგონა ეშმაკი შემომაჯდა მხარზე-მეთქი, — გამოაჩინა ვეფხის კბილები მურზაყანმა. ახლა ენიშნათ მეზობლებს — მურზაყანს ხელი ხანჯლის ტარზე ჰქონდა შემოსალტული: იარაღზე წაევლო სარისოდენა დაბანჯგლული თითები.

„მართლაც შეშინებია ამ დევისხელა კაცს!“, გაიფიქრა ივანე მხარგრძელმა და თვალი აარიდა მურზაყანს. სწორედ ამ ხორხოცისას კიბეზე შოთამ შემოაბიჯა. ყველანი გაილურსნენ. ივანემ სვანების მოკრძალებული სუნთქვით იგრძნო მოსულის სიღარბაისლე. შოთას თავი არ მოჩანდა და ამიტომ მოსულის ვინაობას ვერ მიმხვდარიყო. შეხედა თუ არა, თვითონ შეეგება წინ.

— თქვენი სიცოცხლე, სიტყვის ჯადოქარო! დღეს ჩვენ სმენას დიდი სიამოვნება ელის.

— სვანთა სიმღერა ღვთიური სიმღერაა. აბა, ვის არ გაეხარდება „ლილეს“ მოსმენა, მხედარმთავარო!

— როცა მას ვისმენ, ჩემს თავს არ ვეკუთვნი. მგონია, წმიდანები ამდგარან. იალბუზზე ხშიადი გაუტეხიათ და ზედაშის წინ ქვეყანას ფენენ ადამიანის სიცოცხლის სიძლიერის და ვაჟკაცობის საგალობელს.

— ჭეშმარიტად იქ, მაღალ მთებში არის დაბადებული ეს სიმღერა, — წყნარად თქვა შოთამ და სვანებისაკენ გაიწია:

— გამარჯობათ, მეგობრებო, სულს და გულს უხარის თქვენი მობრძანება!

— თქვენი დანახვა კი ჩვენი სახლის საძირკველს ამაგრებს და თავანს უფრო მაღლა სწევს, შოთა ბატონო! — თვითონაც წინ წამოდგა იფარელი,

შოთას თვალეზი გაუფართოვდა. უხერხულობა რომ დაეძლია, თეატრონის დარბაზის კარებისაკენ გადადგა ნაბიჯი და ხელისკვრით შეაღო იგი. ყველამ იქით გაიხედა. უჩვეულო სანახავი გამოჩნდა. ოდნავ ამალღებულ ადგილზე იქით და აქეთ რკინის გალიებში დედალ-მამალი ჯიქები აბრიალებდნენ თვალეზს. სვანები შეიშმუშნენ. შეეტყოთ, ჯიქი თვალთ არ ენახათ. სკამები სწორედ ამ ამალღებულ ადგილას შემოეჯარათ. მიხვდნენ ისინი, მაყურებლებს და მსმენელებს ჯიქები ზემოდან შეუღრენდნენ და დაუბრიალებდნენ ნაკვერცხლებივით აკვესებულ თვალეზს.

— ჩვენ, ალბათ, მათ გვერდით უნდა დავჯდეთ და ვიმღეროთ! — ვერ მოითმინა იფარელმა სათქმელი.

— ნუ შიშობ. რკინის გალიაში არიან. თუ გარეთ გამოვიდნენ, მაშინ გინდ გვერდით ყოფილხარ და გინდ დარბაზში, სულ ერთია, ეერსად გაეჭქევი უხანჯლოდ.

— თამარის დაზრდილია. ბოკვერები მოჰგვარეს ინდოეთიდან, — წყნარად თქვა შოთამ. თქვა და ტკბილის კვერი თავისი ხელით გაუწოდა რკინის გალიაში ერთ მათვანს. ერთმა რომ მოლოკა, მეორემ ბრღღვინვა დაიწყო.

— მეორესაც უნდა ტკბილეული, — ისევ გაიღიმა შოთამ და ახლა მეორისკენ წავიდა ნელა. როცა მეორესაც მოზრდილი დათაფლული კვერი მოუხია, სვანებისაკენ შემობრუნდა:

— ორივე ბოკვერი ივანე მხარგრძელის საჩუქარია. თამარი მეტად გაახარა ამით დიდმა სარდალმა, — შოთამ ივანეს პირდაპირ შეხედა.

— არ მეგონა, ასე თუ ესამოვნებოდა, თორემ ანდოეთიდან ლომის ბოკვერებს წამოუყვანდით.

— თამარს ვეფხი და ჯიქი უყვარს. მათი სილამაზე ხიბლავს.

— დია რომ ლამაზია ვეფხი! უთვალავ ფერებს ითვლის მისი ბეწვი. თამარსაც გულთ უყვარს ვეფხი და ჯიქი! — ასევე წყნარად თქვა შოთამ, მხოლოდ ახლა ხმაში ნალველი დაეტყო. მხარგრძელმა ერთი კი შეავლო თვალი შოთას, მაგრამ სიტყვა არ უთქვამს.

სვანები ბუხბუხით შელაგდნენ დარბაზში. ცოტა ხნის შემდეგ ხალხი მოაწყდა თეატრონს. სოფლიდან გლეხები არ იყვნენ მოპატიუებული, მაგრამ სამეგრელოს მთავარს შეიდი ძმა ბოდოკია მოჰყვა. თამარის თხოვნით ისინი გეგუთში უნდა დასახლებულიყვნენ. შეიდ ძმას ცალ-ცალკე გამოუყვეს სამოსახლო, სახლის მასალა და წყვილ ხართან და ძროხასთან ცხენიც უსაჩუქრეს საჯდომად. ხვალ დილითვე უნდა მიეღოთ ეზოები ბოდოკიებს.

„დღეს აქ იყავით, სვანების სიმღერას უყურეთ“, უბრძანა მათ დადინამა.

ვარდიფინა დაფეთებული შვლის თვალეზით უყურებდა ამდენ სანა-

ხავს. ამდენი თავადი და აზნაური ჯერ არ ენახა ბავშვს. იგი თორმეტ-მეტი წლის იყო, მაგრამ თხილის წნელივით მის ლამაზ ტანს ვერც ერთი ვაჟკაცი ვერ აუვლიდა შეუთვალეობლად გვერდს. უმცროს ძმას დადიას ნახუქარი დარაიის მოსიწმული ბაშლაყი წაართვა და თავზე არ იშორებდა. თვალწარმტაცად ლამაზი ჩანდა ამ ბაშლაყში. თამარი ჯერ არ ენახა გოგონას. მისი გული ვერ ითმენდა, ერთი სული ჰქონდა, სანამ დედოფალს დაინახავდა. თამარზე არანაკლებ შოთას ნახვის სურვილი ჰქონდა. წერაკითხვა ვარდიფინას დადიანის ქალიშვილმა ასწავლა. მის საწოლ ოთახშივე წაიკითხეს ორივემ „ვეფხისტყაოსანი“. ხელით ნაწერი ტყავის წიგნი ხელიდან ხელში გადადიოდა. ვარდიფინას სულ სხვანაირად ჰყავდა წარმოდგენილი შოთას და თამარის სახე. მისთვის თამარი ნესტანი იყო, შოთა კი ტარიელი და ავთანდილი ერთად. დადიანის ქალწულმა ბერძნულიც იცოდა და ხუცური ასოების კითხვაც. ორივე ისე ისწავლა ვარდიფინამ, რომ მასწავლებელს ბევრად გაუსწრო. მხედრული მაინც ყველას ერჩია.

თანდათან შეიგხო დარბაზი. ამდენხანს ოდნავი ჩურჩული ისმოდა, ახლა უცებ ყველანი ერთბაშად გაჩუმდნენ.

„დედოფალი მობრძანდებო“, გაისმა და ხალხი ერთი ხელის მოკვრით წამოდგა ფეხზე. აღმოსავლეთის კარებს მისჩერებოდა ყველა. ის კი ჩრდილოეთიდან — აივნიდან შემოვიდა. ვარდიფინამ თითზე თვითონვე იკბინა და შეწუხდა. ეგონა, თამარს ვატყინე თითით.

მისი აზრი გამართლდა. თამარი სწორედ ისეთი იყო. ლამაზი კი არა, თვალთუნახავი, წყნარი, დარბაისელი. არა, ის ადამიანს არ ჰგავდა. ანგელოზი იყო გვირგვინმოსილი და ერის წინამძღოლი. გვერდით დავით სოსლანი მოჰყვებოდა. უკან მთელი ამაღა. დადიანი ხელმარჯვნივ ახლდა დედოფალს. ვარდიფინას თვალები დაეწკურა.

— ნეტავ შოთა თუ არის სადმე? — ეკითხებოდა თავის თავს. ყველას თვალი შეავლო. ვერავენ მიაგვანა ოცნებაში ხორცშესხმულ შოთას. „აღბათ, თბილისში დარჩაო“, გაიფიქრა და თითქოს დაწყნარდა კიდევ.

დაიწყო სვანთა სიმღერები. ვარდიფინას პირველად ესმოდა ასეთი მაღალი, გუგუნით საესე სიმღერები. ჰაი დედასა, მისი „სისატურა“ მაინც სხვა იყო. ანაზღად სარკმელს გააყოლა თვალი და გაოგნდა. ორმოცდაათამდე არაბული შავი ცხენი შემოიყვანეს. ცხენები კი არა, ყელმოღერებული ირმები იყვნენ. ახლა ფეხებს არ იკითხავ? ძაფებივით გაჭიმულიყვნენ ფეხზე უკანა ძარღვები. გვეგონებოდათ, კოჭში გადატყდებო. ვარდიფინამ ცუდად არ იცოდა ცხენის ფასი. მოჰკრა თვალი თუ არა, სულიც იქეთ გაექცა. გულმა რეჩხი უყო, როცა დადიანის მეჯინიბე შეიცნო ცხენების ჩამომყვანთა მეთაურად. ახლა გაახსენდა ვარდიფინას ქალწულის ნათქვამი — თამარმა ჩვენი ნაქები მეჯინიბე შორეულ არაბეთში გაგზავნა

ცხენების ჩამოსაყვანადო. ვარდიფინამ ერთი კი გადაატრიალა თვალები და კარებში გაძვრა.

დასავლეთით სასახლეს მოზრდილი ღობე მიჰყვებოდა. სწორედ იქ მირეკეს ცხენები. ეტყობოდათ, საჯინბოში შეყვანამდე უნდოდათ თამარს ენახა სახელდახელოდ. ვარდიფინა ჩიქოვანს მიუახლოვდა.

— შემსვი, პატენი კიწი, — შეეხვეწა იგი. — ასეთი ცხენები ჩემს თვალებს არ უნახავს მის დღეში.

ჩიქოვანს სიცილი შესკდა.

— შენ კი არა, ძღაბო, მე არ მინახავს! ვისი ხარ, გოგო?! მარგალი ძღაბი ხარ, ხომ?!

— კი, პატენი, ბოდოკია ვარ. დადიამ ჩამომიყვანა აქ. თქვენ გიცნობთ. პატარა ქალბატონმა მითხრა თქვენი დასაკარგავში გამგზავრება.

— ბიჭოს! შენ რა იცი, ძღაბო, მართლაც დასაკარგავში ვიყავი. ამ ცხენებით შავია იქაური ადამიანები. პირჯვარი ვიწერე, პირველად რომ ენახე.

— „ვეფხისტყაოსანი“ არ წაგიკითხავს, ალბათ. იქ წერია, ზანგები შავია, ქაჯებიც, ალბათ, იმ ფერისაა. ცხენზე შემსვამ?

— უყურე ამას?! შენ რა იცი, ძღაბო, ზანგებისა და ქაჯების?! იცოდე, ცხენზე მაინც ვერ შეგსვამ. მალე დედოფალი გამოვა, უნდა ნახოს, მეშინია არ დაიწუნოს.

— ოჰ, არ დაიწუნებს. ასეთი ცხენები დადიანსაც არ ჰყავს. მისანა ცხენოსანი კი აქ არავინ იქნება! — ვარდიფინამ ისე გაიხედ-გამოიხედა აქეთ-იქით, რომ ჩიქოვანმა უნებლიეთ თვალი გააყოლა.

— მისანა ცხენოსანი აქ კი არა, არაბეთშიც ნაკლებად იქნება. ცხენზე ისე დააკვდება, ფოთოლივით დაეწებება ზედ. ათი დღელამე რომ იჯირითოს, თუ არ უნდა, ნაბდის ყურე ბაყვებიდან არ გამოუტყურდება.

— შემსვი, პატენი, ორ ნაბიჯს გავარონიებ და ისევ ჩამოვხტები.

— ჰა, არ თქვა, ძღაბო, მეორედ. ოდიში კი არაა, გოგო, აქ. თამარის სასახლეა. მეფეთმეფის, დედოფალთდედოფლის!!!

— მეც ვიქნები დედოფალი. საქართველოში არ ვიქნები, თორემ სხვაგან კი ვიქნები, — ასე მითხრა დადიას მოურავის ბიჭმა. შენისთანა ლამაზი ქალიშვილი დედოფალი გახდებაო. მეც მინდა დედოფლობა. ყველას გავაქრისტიანებ და გავამეგრელებ.

ჩიქოვანი ისე ახორბოცდა, რომ ფეხზე ვერ დადგა. უნებლიეთ ჩაიმუხლა.

— ამდენი ქვეყანა მოვიარე და ასეთი გოგო არ მინახავს! — ამოღერდა, როგორც იქნა, ბოლოს ძლივძლიობით. — მომკალი, გოგო, სიცილით და ეს არის!

— რას იცინი, ტყვილი გგონია ხომ?! ცოტა დამაცალე, შოთას წიგნს სულ ზეპირად ვისწავლი, ჭკუისთვის ის მეყოფა. ბერძნული ვიცი, ხუტუ-

რი ვიცი. მეგრული ხომ ვიცი და ქართულიც კარგად მეხერხება. დედოფალს მეტი რა უნდა?! შემხედვით ერთი, ლამაზი არ ვარ თუ?!

ჩიქოვანმა უნებლიეთ შეათვალიერა ახლა გოგონა. იგი თანდათან დინჯი გახდა. უფრო დაკვირვებით ააყოლა ისევ თვალი და თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ნამდვილად არაერთ დედოფალს სჯობია ეს ძღაბი!

ჩიქოვანს კი დაეჭვებოდა. მიწისპირი ჰქონდა მოვლილი ფეხით.

— ცხენზე შემსვამ, ხომ?! — არ მოეშვა ვარდიფინა ჩიქოვანს და თვალი თვალში უტიფრად გაუყარა.

— მომშორდი, შვილო! ხომ გითხარი, დედოფალს ველოდები!

ვარდიფინამ ერთი ისევ გახედა ჩიქოვანს და სიტყვა აღარ უთხრა. ნელა გაიწია ლობისაკენ. ორი ცხენი ერთმანეთს ყელგადაბმული ეთამაშებოდა. პირდაპირ ლობის ძირში იდგნენ. ვარდიფინამ არც აცია, არც აცხელა, უცებ მოავლო სარს ხელი, ნაღობზე შეფრინდა და, სანამ ცხენი და ჩიქოვანი რასმეს მოიფიქრებდა, ვარდიფინა უკვე არაბულის ზურგზე იყო მოქცეული. უხედნავი ცხენი ერთი აკანკალდა და ყალყზე შედგა. ვარდიფინამ ფაფარში დაწყევლილივით ჩაავლო ხელი. ცხენი ახლა გვერდგვერდ თვალების ბრიალით წავიდა. ჯერ აქეთ ეცა, მერე იქით, ვარდიფინამ ფერდებში ისე ამოკრა ქუსლები, თითქოს დეზები ეკრა ზედ. ცხენი კიდეც უფრო აბრთოლდა. გაგიჟდა. დაფეთდა. ერთი შეხტა და ჭიშკარს მიაშურა.

— მოკლავს ამ ოჯახდაქცეულს! — ხმამაღლა იყვირა ჩიქოვანმა. ამ ხმამ დარბაზამდე მიაღწია და უკანვე დაბრუნდა. შვიდივე ძმა გარეთ გამოვარდა.

— ვაიმე! — დაიძახა უმცროსმა და ცხენისკენ გადახტა.

მისკენ გამოქცეული ჩაბალახიანი კაცი რომ დაინახა, ცხენი კიდეც უფრო გადაირია, ისევ ყალყზე ადგა, ჰაერს შეეპოტინა, მერე ადგილიდან მოწყდა და ლობეს მწვევარივით გადაეველო. ამას კი ყველამ შეხედა. თამარმაც ჰკიდა თვალი და ოდნავ შეჰკივლა. ლობის გადაღმა მინდორი იწყებოდა, სწორედ იქით მიუშვა ვარდიფინამ არაბული კვიცი. ყელიდან ბაშლაყი უთუოდ შეიხსნა, რადგან ტოტებმა გაშლით გაიფრიალეს. მერე ყველამ შეხედა, თუ როგორ მოახვია ყელზე ერთი ბოლო, ცხვირის ნესტოებთან აღვირვით შემოასალტა ცხენზე მკდომმა ვარდიფინამ იგი არაბულს.

— ძღაბი კი არა ქაჯია, — ბუტბუტებდა ხმამაღლა ჩიქოვანი. ექვსი ძმა აივნიდან არ განძრეულა. ისინი ღიმილით და ცნობისმოყვარეობით გასცქეროდნენ ვარდიფინას.

— ტყეში არ შეუხვიოს იმ ოხერმა, — ჩაილაპარაკა ერთმა და დინჯი შემოირტყა. უმცროსმა ჭიშკარს გადააბიჯა და მინდორზე გავიდა. ვარდიფინა კი ცხენს მიაგეღვებდა. ყველანი აივანზე გამოვიდნენ და უჩვეულო ცხენსა და მხედარს დაუწყეს ცქერა. როცა ნახეს, ვარდიფინა ქუსლებს

დღეებით სცემდა ცხენს და ისე მიერეკებოდა, ყველას ღიმილი მოეწონებოდა. ვარდიფინამ თვალწვედნი მინდორი უკვე გადაირბინა და თანდათან ძელქვის ტყეს დაუახლოვდა. ტყეში ახლად ნაგები პატარა ეკლესია ილანდებოდა. ვარდიფინამ გვერდზე ჩაუქროლა ამ ადგილს და ცხენი ისევ გრძელი მინდვრისაკენ შემოაბრუნა. მაძქერალნი ახლა თავისი თვალით ხედავდნენ, თუ როგორ მოფერებით უტყაპუნებდა კისერზე გაფრენილ ცხენს ვარდიფინა ხელის მტევნებს. იგი მესამეჯერ უვლიდა ახლა ამ ვეება მინდორს წრეს და, ეტყობოდა, ცხენსაც მოეწონა მხედარი. მან ერთხელ ისე შესჭიხვინა მხედარს, თითქოს ეუბნებოდა, მაგრად იჯექი, არ გადმოვარდეო. მესამე შემოვლის დროს ვარდიფინამ კარგად შეამჩნია, ეკლესიასთან, ძელქვების ძირში მდგომი ჭაბუკი. იგი გაფართოებული თვალებით მისჩერებოდა ვარდიფინას. ქალიშვილს ასეთი ლამაზი ყმაწვილი ჯერ არ ენახა. მეტად ჭაბუკი ჩანდა, თორემ ვარდიფინას რომ ჰყავდა წარმოდგენილი, სწორედ იმ შოთას ჰგავდა. ტანსაცმელი კი ცოტა უცნაური ეცვა. ხალათზეც, ქვედა ტანზეც სირმები ჰქონდა შემოვლებული. ბაშლაყი მასაც მეგრულად ჰქონდა შეღობილი თავზე. ასეთ ჭაბუკს სამი წყრთა ბექები უჩანდა. მის სახეს რომ შეხედა, ვარდიფინა სიმღერის ხასიათზე დადგა, გალობა მოუნდა, „სისატურას“ თქმა. არა, უნდა გაიგოს ვინ არის?! მან მოულოდნელად ჩამოკრა გაქანებულ ცხენს და უცებვე ნაბიჯზე გადაიყვანა. ყველა გააოცა ცხენის ასეთმა მორჩილებამ.

— არაბულ ცხენებს კეთილშობილი სისხლი აქვთ, კარგ ყმას და მხედარს იმ წუთს იგრძნობენ, — გაიფიქრა ჩიქოვანმა. ვარდიფინამ ცხენი ძელქვებში წყნარი ნაბიჯით შეიყვანა.

— სადაური ხარ შენ? — შეეკითხა იგი ჭაბუკს. ეტყობა, ახალგაზრდას გაუკვირდა გოგონას ასეთი უტიფრობა. გოცებით ახედა, სიტყვა კი არ უთხრა.

— მუნჯი ხარ თუ? რატომ არაფერს მეტყვი?!

— მუნჯი როდი ვარ, მაგრამ ენა ჩემი ჩემს გონებას ემორჩილება. ასე სჯობიან!

ვარდიფინას ფერმა გადაურბინა. ეს რომ სხვას ეთქვა, არაფრად ჩაავლებდა. ამ ჭაბუკისაგან კი მეტად ეწყინა.

— კარგი ბიჭი მეგონე, შენ კი მლანძღავ, არ გრცხვენია?!

ახლა ჭაბუკი შეკრთა. ასეთ რაპეს არ ელოდა, თითქოს დაიბნა კიდევ.

— როგორ გეკადრებათ! რა ვთქვი სალანძღავი! მე მხოლოდ ისე, ვიხუმრე.

ვარდიფინამ უცებ ისკუბა ცხენიდან და ჭაბუკის წინ დაესო.

— იცოდე, შეჯდომის დროს მიშველე, წელან ღობიდან შევახტი. თქმით კი მითხარი, ვინ ხარ, საიდან ხარ?!

— გონიოდან ვარ, ლაზი, გვარად გოდუაძე. ხომალდების წყევანს ვსწავლობ. სახელად ვაშლია მქვიან. ვაშლია გოდუაძე.

— გეგუთში ხომალდებს რა უნდა, ვაშლია!

— გეგუთში სტუმრად მოვედი, ბიძიშვილი მყავს, წმიდა გიორგის ხატს ხატავს ამ ეკლესიაში; დედოფალმა იხმო.

— ხატს ხატავს?! აბა უთხარი მეც დამხატოს!

— ის ხატებს ხატავს და წმიდანებს. დედოფლის დახატვა კი ძალიან სურს.

— ჰოდა, მეც მალე გავხდები დედოფალი. — ასე მითხრეს მთავრის სასახლეში.

— შენ ვინა ხარ? — წინ წამოიწია ჯაბუკი.

— მე ვინ ვარ და ვარდიფინა ვარ, გვარად ბოდოკია. თამარ დედოფალმა გეგუთში გვიბრძანა დასახლება. რაც შენ გნახე, აღარ მინდა გეგუთის ეზო-კარი, გონიოში წამოვალ შენს ახლოს, მეც ვისწავლი ხომალდების წყევანს.

ვაშლიამ გოცეებით შეხედა გოგოს — „ეს ჭკუაზე არ უნდა იყოსო“, გაიფიქრა. ხმამალა კი შეეპასუხა:

— ქალებს ხომალდზე ვინ აუშვებს, გოგო!

— ვითომდა რატომ! განა ვერ ვისწავლი ხომალდის წყევანს?

სწორედ ამ დროს ვარდიფინას უმცროსი ძმა გამოჩნდა.

— ჩემი ძმა მოდის, იცოდე არ წაეჩხუბო!

— მე ჩხუბი არ მიყვარს, — გაიღიმა ვაშლიამ. — ან რას ვერჩი, რისთვის უნდა ვეჩხუბოთ ერთმანეთს?

— სად დაიკარგე, ძღაბო, მთელი სასახლე გააგიჟე! ყოველთვის შენ უნდა შეგვარცხვინო. დედოფალი გამწყრალია შენზე!

— დედოფალს მე რა დავუშავე. ცხენი გავუხედნე; ამისათვის ჯილდო მეკუთვნის. მატყვილებ, გამწყრალი ჩიქოვანი იქნება. დედოფალს გული არასოდეს არ მოსდის თურმე.

— ასე ნუ გგონია შენ. შენს თავჯარიანობას ვინ მოითმენს! ჩიქოვანი გამათრახებას გბირდება.

— ენა გააჩუმე, ბიჭო! შენ ეს გაიცანი, ხომალდების წამყვანია, ვაშლია გოდუაძე. ხომ კარგი ბიჭია? გონიოში მივეყვები. იქაურია. როგორც კი დედოფალი გავხდები, ვაშლიას ზღვებისა და ხომალდების სარდლად დავნიშნავ.

ვაშლიამ სიცილი ვერ შეიკავა. ვარდიფინას ძმა კი სირცხვილისაგან გაშრა.

— თუ ძმა ხარ, სულელი არ გეგონოს, ასეთი უკუღმართი ენა აქვს. ისე კი, რასაც ჩაიფიქრებს, უსათუოდ შეისრულებს.

— იღბლიანი ყოფილა, — ისევ გაიღიმა ვაშლიამ.

— იღბლიანი რომ არ ვიყო, შემხვდებოდი?! — შეუტია ვარდიფინამ.

— წამოდი, გოგო, მთელი სასახლე გელის. — მან ვარდიფინას ხელი ჩაავლო და მინდვრისაკენ გაქაჩა.

— ვაშლია, იცოდე არ დამივიწყო. მე ყოველთვის მემახსოვრები, უჩემოდ არ წახვიდე.

ჭაბუკმა არაფერი უპასუხა, მხოლოდ ვარდიფინას ძმას შეხედა და მხრები აიჩეჩა. ბოდოკიას არ მოეწონა ვაშლიას მხრების აჩეჩვა და ერთი წუთით დას ხელი გაუშვა.

— შენ ხომ არ გგონია მართლა უკან გამოგეკიდება ჩემი დაი! ასეთი გოგო ღუნიანზე არ არის, იცოდე!

— არ იჩხუბოთ! — გაწყრა ვარდიფინა, — ვაშლიას კი, ჩემო ძმაო, ვერავის ვერ დავანებებ. ეს იცოდეს ყველამ.

გოგომ მეტი არაფერი თქვა. კუნძიან ძელქვას მიუახლოვა ცხენი და თვალის დახამხამებაში ისევ ზურგზე მოექცა.

— აბა, გავსწოთ სასახლისაკენ, ბოდოკიას ბიჭო! — ისევ შეუტია ძმას ვარდიფინამ. ვაშლია გაშტერებული შესცქეროდა ცხენზე ამხედრებულ ვარდიფინას.

— ასეთი გოგო მართლაც არ მინახავს ჩემს სიცოცხლეში, — თავისთვის ჩაიჩურჩულა მან. — ასეთი ცოლი რომ შემხვდებოდეს, ყველა ზღვის ქარიშხალს დავჯაბნი.

— ქაჯი ხარ თუ ძღაბი ხარ! — შემოხვდა ჩიქოვანი ჭიშკართან და თან ცხენს ცალი თვალთ დაუწყო თვალიერება.

— მეგრელი კაცი ცხენს როგორ დაუკავებს ცხენის მოყვარულ მხედარს! — იქით შეედავა ვარდიფინა ჭარმაგ კაცს.

— ეს ცხენი სადედოფლოა, ძღაბო, ჩემი კი არაა!

— ჰოდა, მეც დედოფალს გავუხედნე ცხენი. ქალია და ქალის მხედრობას მიეჩვევა. თამარმა მაშინვე მოკრა ყური ამ სიტყვებს და გაიღიმა.

— კარგი ქალი ყოფილხარ, — შეაგება სიტყვა თამარმა. — ცხენოსნობაც დიდებული გვაჩვენე. — ვარდიფინას სახეზე სინათლე მიემატა. იგი ძმას მიუბრუნდა:

— ხომ გითხარი, ბიჭო, თამარმა გაბრაზება არ იცის-თქო. განა მეფეს გული უნდა მოუვიდეს?!

— გააჩუმე ეს ენა, — ჩაუჩურჩულა ძმამ უტიფარას.

ივანე მხარგრძელი და შოთა ერთად ჩავიდნენ კიბეზე. ორივემ ცხენების რემას დაუწყეს გასინჯვა.

— ყველა უხედარია? — იკითხა ივანემ.

— არა, ბატონო, ერთი უკვე ბოდოკიას ქალმა დაგვაგალა ღღეს, — გაეღიმა ჩიქოვანს.

— ჩინებული ცხენოსანი ყოფილა, — ჩაფიქრებით თქვა შოთამ.

— შოთა ბატონო, ნამდვილი მეგრელის ძღაბია! უშიშარი და უტიფარი!

ვარდიფინას სიყვითლემ გადაუარა სახეზე.

— ბიჭო, შოთა რუსთაველი ეს არის? — მივარდა იგი ძმას.

— მე რა ვიცი, ძღაბო! — თავი გააქნია ბიჭმა, მაგრამ შოთას თვალი ვერ მოაშორა ვარდიფინა ჩიქოვანს მივარდა:

— შენი ჭირიმე, პატენი, ნამდვილად მითხარი, ეს კაცი შოთა რუსთაველია?

— შოთაა, გოგო, აბა, ვინ გეგონა!

— ღმერთო, მიშველე! — ბალახებში ჩაჯდა აკანკალებული გოგო.

— რა იყო, ძღაბო, ფერი რამ დაგიკარგა?

— მართალი მითხარი, პატენი, ამან დაწერა „ვეფხისტყაოსანი“?

— აბა ვინ დაწერა, ძღაბო, რას გავხარ, რამ შეგიშალა ეს სახე?

— მე კი სხვანაირი კაცი მეგონა. მე რომ მეგონა, ისეთი არ ყოფილა. თამარს ვარდიფინას ერთი სიტყვაც არ გამოპარვია.

— შენ კი როგორი კაცი გეგონა, ქალწულო?! — შეეკითხა იგი ვარდიფინას.

— მე, დედოფალო, წმიდა გიორგივით კაცი მეგონა. ეს კი ჩვეულე-ბრივი ყოფილა!

უცებ ვარდიფინას თვალებიდან კურცხლები ჩამოცვივდა. შოთას და ივანესაც არ გამოპარვიათ დედოფლისა და ბოდბის გოგონას საუბარი. შოთა ჯერ ილიმებოდა, გაოცდა, მოიღუშა. ცრემლი რომ შენიშნა, თვითონაც აკანკალდა.

— რატომ ტირი, ჩემო დაიკო? იცოდე, ადამიანი ყოველივეზე უფრო დიდია ამქვეყნად.

— რა ვქნა, სხვად მეჩვენებოდი მე უბედურს!

— უბედური რად ხარ, ქალწულო? მოდი გემთხვიო, ჩემო დაიკო! ჯერ შენ პატარა ხარ. როცა ხანში შეხვალ, მაშინ უფრო მიხვდები სოფლის ბევრ იღუმალებას.

ვარდიფინამ თვალები მოიწმინდა, თამარს მოკრძალებით შეხედა და თითქოს თავისთვის წყნარად ჩაილაპარაკა: — დედოფალი და შოთა სულ სხვანაირი მეჩვენებოდნენ. დედოფალი ისეთივე ვნახე, როგორიც სიზმარში მინახავს, შოთა კი სხვაა, სულ არ გავს წარმოსახულს.

— მართალია, დედოფალი სულ სხვაა, გოგონავ! — მტკიცედ თქვა შოთამ. — რა კარგი ხარ, შენი ენით რომ თქვი ქვეყნის სათქმელი! ნეტავი შენ ძმებს, ასეთი იღუმალთმხედველი დაი რომ ჰყოლიხარ.

— რაღა ვქნა ახლა მე?! — ამოიკვნესა ისევ ვარდიფინამ.

თამარს გაეღიმა. იგი ნელი ნაბიჯით მიუახლოვდა მას:

— დღეიდან, იცოდე, სასახლეში იცხოვრებ! — ღიმილით თქვა გოგონას.

— ღმერთო, მომკალი! — წამოიკივლა ვარდიფინამ, — დედოფლის გვერდით მე რა მინდა?! ჩემი შემხედვარე დიდ დედოფალს გულს შემოეყრება. ჩემი უმცროსი ძმის გარდა, კაციშვილი ვერ მიიტანს.

— შენ ჭკვიანი გოგონა ჩანხარ. შეეჩვევი და გაგიხარდება. სწავლით კი ბევრი უნდა ისწავლო.

— მე ყველაფერი ვიცი. დედოფალი! ბერძნული ვიცი, ხუცურიც ვიცი; ჩვენმა მღვდელმა მასწავლა. მეგრული ხომ ვიცი და ვიცი! მხედრული კი ყველას მირჩევნია. სწავლა ჩემს ძმებს უნდათ. მეგრულის გარდა, არაფერი იციან.

— ძმებიც ისწავლიან, — ისევ გაეღიმა დედოფალს. ამ დროს აივანზე სახლთუხუცესი შემოვიდა. იგი თამარისაქენ წამოვიდა. მოკრძალებით მიუახლოვდა და ყურში წყნარად რაღაც მოახსენა. თამარი ოდნავ შეწითლდა. ცოტა ხანს ჩაფიქრებული იყო, მერე დავითს და ივანეს მიუბრუნდა:

— დარბაზის ერნი შეყარეთ, მტერს პასუხი უნდა გავცეთ.

— უი, ჩემს დღეს, კიდევ ჩხუბი იქნება?! — ცრემლნარევი ხმით ჩაილაპარაკა ვარდიფინამ.

სხვას ხმა არ გაუღია. ყველანი თავდახრილნი გაყვნენ დედოფალს.

* * *

გეგუთის წმიდა გიორგის ეკლესია ცამდე აწვდილ ძელქვების ტყეში იყო ჩადგმული. ეკლესია პატარა იყო, მაგრამ მეტად ლამაზად მოხატული. ჭაბუკი მხატვარი წმიდა გიორგის ხატავდა ახლა. ვეშაბი შავი უნდა ყოფილიყო და მის მოქნეულ კუდს ყალბით ჭარბად უსვამდა შავ საღებავს.

— ვეშაბი გინახავს? — მესამედ ეკითხებოდა ვაშლია ბიძაშვილს.

— დახატული მინახავს. ისე არა.

— მე კი მინახავს. დიდ ზღვაში ვნახე. ზურგიდან წყალი ისე ამოქუხს, გეგონება, ცას დასველებსო.

— არ შემოგიტიათ? ადამიანებს ერჩისო?

— ჩვენი გემის შეეშინა. გაიქცა. ზღვა ააღელვა, ისე გულმოსული გაიქცა.

— შენ, ვაშლია, გული მაგარი გაქვს. მე ზღვის მეშინია.

— ზღვა არაა საშიში. ამ ვეშაბის დახატვა კი საშიშია. რომ ვუყუარებ, ტანში მზურძგლავს.

— კარგია გეგუთი, მაგრამ სახლში წასვლამდე ერთი სული მაქვს.

— მე კი სამიღღემჩიოდ მინდა აქ დავრჩე.

— ვითომდა რა უნდა გააკეთო, ვაშლია, აქ?

— იმ გოგონამ მომკლა. მისი ნახვის შემდეგ ძილი არ მეკარება.

— ეტყობა დამთხვეულია.

- ჭკუით დამთხვეულია, მაგრამ სახე რომ ნახო, ანგელოზზე გვეგონება.
- ასეთი ანგელოზები ჯოჯოხეთში უფრო სახლობენ, ბიძაშვილო!
- ერთი შენ გენახა ის გოგო, მასე არ იტყოდი.
- შეგყვარებია და ეს არის!

- კი, ალბათ, შემოიყვარდა. სულ მელანდება — ძილშიც და ცხადშიც.
- ძილში რა ეშმაკად გინდა, ვაშლია, ჰა, ის გოგო!

- ნუ ხუმრობ. წასვლამდე თუ არ ვნახე, გული გამისკდება.

— მე კი არავინ არ მომივიდა თვალში. ანგელოზებს როცა ვხედავ, ისინი მიღიმიან მაშინ.

— ანგელოზი შეგყვარებია. ეს არის, სვანები მომიყვანენ, ნადირობის ქალღმერთი ყოლიათ, ჭაბუკს შეიყვარებს და არ გამოუშვებს თურმე ყინულეთიდან.

— ჰოდა, მეც ამიტომ ვარ ამ ეკლესიებს მიბმული. სულ მინდა ანგელოზები ვხატო.

- ახლა წმიდა გიორგის რომ ხატავ?

— წმიდა გიორგიც ანგელოზია, მხოლოდ მამაკაცი. ვაჟკაცი იყო, ვეშაბი დაამარცხა, მთელი სოფლის ლამაზი ქალები დაიხსნა დაღუპვისაგან. ამიტომ ვხატავ.

— მეც მინდა ვარდიფინა გადავარჩინო. მას უჩემოდ სიცოცხლე არ შეუძლია. მე უნდა წავიყვანო.

- შენ სულ გემებზე დაცურავ და ქალი სად გინდა წაიყვანო, ბიჭო?!

— ხომალდზე წავიყვან. ჯერ გონიოში მივიყვან. როცა გემის უფროსი ვავხდები, მაშინ იქ წავიყვან. იცი როგორი გულადია? არავის არ ეშინია.

- ზღვისა შეეშინება.

- არ შეეშინება.

- გაიხედე, ვიღაც ცხენს მოაჭენებს აქეთ.

- მისი ძმაა. იცოდე, არაფერი წამოგცდეს.

- მე ენა პირში მაქვს, გარეთ კი არ გამომიტანია.

- კარგი ვაჟკაცი ჩანს, ძელქვებში გადმოუხვია.

- რატომ მოდის, ნუთუ ავადაა ვარდიფინა?

ცხენოსანმა უკვე ეკლესიის ეზოში შეაგელვა ცხენი. მართლაც, ვარდიფინას უმცროსი ძმა, ძუკუ ბოდოკია იყო.

- გამარჯობათ თქვენი! — შორიდან შემოსძახა მოსულმა.

- გაგიმარჯოს, — მიესალმნენ ბიძაშვილები.

- ვაშლია გოდუაძე რომელია? — იკითხა ძუკუმ.

- მე ვარ, რამ შეგაწუხათ?

ძუკუმ ელვასავით მიანათა თვალები. კარგახანს ჩუმად ათვალიერა, მერე კი თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ცული ჭაბუკი არ ჩანხარ. მე და შენ ან მოსისხლე მტრები ვიქნებით, ან უღალატო ძმები. შენ რომელი გირჩევნია?

ვაშლიამ ფეხი შეინაცვლა.

— ერთსაც და მეორესაც მიზეზი უნდა. შენ ჯერ არცერთის მიზეზი არ მოგიცია.

— აკი ვარდიფინამ მითხრა, ვაშლიას უძმეო? ის ისეთი მაკვარანცხი გოგოა, შენში სიკეთე რომ არ შეენიშნა, ამას არ მეტყოდა.

ვაშლიამ მხრები აიჩეხა. ძუკუს ფერმა გადაკრა.

— ვარდიფინა ჯერ ბავშვია, მაგრამ ის რომ იტყვის, მოწმენდილ ცაზე მეხი გაგარდება. ტყუილი თავის დღეში არ წამოცდენია.

— მერე რა გითხრა ვარდიფინამ?!

— ვაშლია გოდუაძე, ბოდუაძეებთან თამაში წმიდა გიორგის არ გაუბედნია, იცოდე!

— სათამაშო რა მაქვს! ვარდიფინა მიყვარს, თუმცა ჯერ ბავშვი კია.

— ე მასე თქვი, შე კაი კაცო! ორ, სამ წელიწადს კი არა, ტრფიალი კაცი ას წელს მოიცდის.

— მე კი მოვიციდი, ის თუ მომიცდის.

— ახლა კი ძმა ხარ ჩემი. მისი თავდები მე ვიქნები. არც მე ვიზამ მის გარდუვალს და არც ის იზამს ჩემს უკითხავად რამეს.

— ჩემი ბიძაშვილის ბედი შენს ხელში ყოფილა! — წამოიძახა მხატვარმა ანაზად.

— ჩვენ შვიდი ძმა ვართ. შვიდივეს ბედი ვაშლიას უნდა ჩავაბაროთ. ვარდიფინა ჩვენი მზეც არის და მთვარეც არის. უიმისოდ ღმერთმა ნუ გვაცოცხლოს.

— მანახეთ ერთი! — შეეხვეწა მხატვარი ძუკუს.

— ორი დღეა ავად არის. დღეს დაგვიძახა და ვაშლიას ამბავი გვითხრა. მეც ამიტომ გამოვიქეცი აქეთ.

— ვაიმე უბედურს, — წამოიყვირა ვაშლიამ, — რაღა მეშველება აწი?

— წამოდი, შენი თვალით ნახე. გაუხარდება.

— დედოფლის მესირცხვილება.

— დედოფალს ვინ გააგებინებს. ვიჩუმათოთ.

— შენ ხომ არ წამოხვალ! — შეეკითხა ბიძაშვილს ვაშლია.

— მე მინდა ვნახო, თორემ შენ ნახე და ის არის.

ჯვრის მონასტერში არავინ ელოდა მის ჩამოსვლას. როცა გაიგეს ვინ იყო იგი, მონასტრის ყველა მცხოვრები გაოცდა.

ღრმად მოხუცი შოთა რუსთაველი იერუსალიმში ჩამოსულიყო.

— პიიტეკოს კაცს, ნეტავი, რა ცოდვა დაედო ამსიმიძიშე, ამდენი გზა რომ გამოუვლია? — კითხულობდნენ ბერები.

— მასზე ცოდვილი ქვეყნად ადამიანი არ დაიბადება. „ვეფხისტყაოსნის“ ყოველი ბჭკარი ცოდვით არ არის სავსე?

— ვითომდა რატომ არის ასე ცოდვიანი?!

— მკრეხელობაა, ღვთის უარყოფაა თავიდან ბოლომდე.

— სიბრძნით და მუსიკობით არის სავსე. ღვთის უარყოფა მე იქ ვერ ვნახე!

— თვითონ ნახა, ალბათ, და მიტომაც მოაშურა წმიდა ჯვარს. თუ აბატია უფალმა ჩვენმა, ბედნიერი ყოფილა.

— ტაძრის გამშვენიერება განუზრახავს. მოხატვა და გამდიდრება შესამკობელით.

— კათალიკოსის ნებაცაა უთუოდ!

— დიდი თამარის სიცოცხლეში ძლიერი ვიყავით. ახლა ურჯულოე-
ბიც მოგვეძალნენ და ბერძენებიც გვექიშებოდნენ.

— შოთას მოსვლა განაახლებს ქართველთა ამ კაცთა და ხატთა საყუ-
დელს.

— ქეშმარიტად დიდია მისი განზრახვა. იერუსალიმი ქრისტიანთა სა-
სულისთქმო აღვილია. ქართველთათვის მიწისპირის დიდი კარია.

— განგებამ უშველოს. ერის კაცი იყო, უკვდავება დაიმკვიდრა ერსა
შინა. აქ კი, ჯვრის წმიდა ტაძარში, იმქვეყნიურ შვებას მოიპოვებს,
ალბათ.

— საეჭვოა, იგი ამისთვის იყოს ჩამოსული. იქნება, ქართლის გამაგ-
რება და განმტკიცება ჩვენ საყუდელიდან ისურვა დიდმა შოთამ?!

— ვინ იცის, რას ფიქრობს ღვთის ტოლი ბრძენი კაცი!

— ცას ვარსკვლავი არ დააკლდება, ასეთ ადამიანს — ფიქრი და
ზრახვა კეთილი.

— ჩვენ მისი კეთილისმსურველი ვართ. მის ახლოს ყოფნა ძალასა და
ღონეს გვმატებს უბრალო მოკვდავთ.

— ვითომ მარტო მობრძანდა ქართლიდან საუნჯე კაცი?

— არა, ორ მხლებელს მოუცილებია. თვითონ წასულან.

— ვინ იყვნენ, ნეტავ?

— ერთი ამირბარი ყოფილა. მეორე ამირბარისვე ცოლისძმა. ამბო-
ბენ, ტაძრის მომხატავი უნდა ჩამოუყვანონ საქართველოდან.

— ძალიან იჩქარის რუსთაველი. ეტყობა, მოახლოებული განგების
ემინია.

— ამბობენ, შიში არ იცისო. სინამდვილეს ეკრძაღვის, ალბათ.

ჯვრის მონასტრის ბერები ასეთ საუბარში იყვნენ, როცა შოთა თავის
სენაკში ხმელ ხის ლოგინზე წამოწოლილიყო და ფიქრს მისცემოდა. მხო-
ლოდ ჭილოფი ეფინა ბლაგვად ნათალ თხმელის ფიცარს. რა არ იხილა თა-
ვისი ცხოვრების მანძილზე მან, რა არ ნახა, სად არ იარა?! ბოლოს, მაინც

ბერობის გზას მიენდო ამქვეყნიდან უშფოთველად განსაშორებლად. განა არ ერჩია ვარძიის ქვაბებში დაყუდებულიყო — მამა-პაპის კარ-მიდამოსა და საფლავთა ახლოს?! არა, არ სჯობდა. იქ ისევ აუშფოთებდა სულს მამულის ბედი. ახლა აღარ იყო თამარი, ყველაფერი მოიღვენთა და მოეშვა. ქართლის ხმალი მოიღალა, დაჩლუნგდა, პატრონი დაუსუსტდა. ისე ველარ ელავს და ჭრის. ქვეყანას კი მხოლოდ და მხოლოდ პატრონი აღამაღლებს და განამდიდრებს. სუსტი და ცუდი წინამძღოლი ერის დოვლათს დასცემს, დააკნინებს, ძალ-ღონეს წაართმევს, დააჩაჩანაკებს. რას იზამ, ასე ყოფილა და ასე იქნება. მე უბედურს რა შემძლო?! მარტო გონიერება, რომც მქონოდა იგი, რას აკეთებს ამქვეყნად? არაფერს! ხალხთა მართვის ბედი თუ არ მოგანიჭა განგებამ, ერთი კაცი ისე რას იზამ, რას გააკეთებ, რას შეძლებ?! მე ვიყავ მონა და მონადვე მივდივარ ამა ქვეყნიდან. მწამდა თამარი, მისი სიტუტრფე და უჩვეულო მაღალი გონიერება. მწამდა და მონა ვიყავი მისი. ის წავიდა ამქვეყნიდან სურვილდაურწყურვებელი. ვერც მამული აღამაღლა ისე, რომ მისი კედლები არ შერყეულიყო. ვერც შვილნი აღზარდა თავისი გონიერების სიმალისანი. ცოცხალი იყო, ძლიერი იყო და ვიყავით ჩვენც. წავიდა ის სულნათელი და დრომ დაგვაძაბუნა. სხვა პაერმა დაბერა. ცხოვრების სხვა ტალღები შემოეხეთქა ჩვენს ხომალდს. თამარმა ბევრი რამ შეძლო და მაინც გულნაკლული გაშორდა ქვეყანას. ხომ არ სჯობდა, დემნა ყოფილიყო ქვეყნის მმართველი? ვინ იცის! მრავალი ნიჭის პატრონი იყო, მაგრამ ფიცხი და უდევარი. მეფეთა შორის დიდ დავითთან ერთად თამარ უდარებელი პატრონი ჰყავდა ჩემს მამულს. ისეთები ასში ერთი თუ გამოერევა ქვეყნის მპყრობელთა შორის. მან ჩაუღდა უძლეველობის ღონე ჩემ მამულს, მან გასტყორცნა მისი სახელი და დიდება ამ მიწის კიდით-კიდემდე.

მისი სახელი აკანკალებდა ჩვენი სამშობლოს მტრებს, ათრთოლებდა ბოროტმზრახველთ, იმედს აძლევდა მეგობრებსა და მოყვარეს. ახლა ყველაფერი დასრულდა. წავიდა თამარ, წავიდა ქართლის სიძლიერეც. მის მზეს ღრუბლები მიეფარა. ვაი, თუ საბედისწერო წლები ესწრაფის წინ? აღზევებული აღმოსავლეთი წალეკვას უქადის მიწისპირს. ვინ შეძლებს მის შეკავებას და მოთრგუნვას? მხოლოდ დავითს და თამარს თუ შეეძლოთ ეს. ახლა კი ვინ აღუდგება წინ მათ? ძე ხორციელი ვერ შეაკავებს. მათ გრიგალისფერ ღტოლვას. მათი სახით ბნელეთი უახლოვდება ჩემს მამულს, ჩემს ქვეყანას, ჩემს მიწა-წყალს. სწორედ ახლა უნდა ძლიერი ხელმწიფე ჩემს ხალხს. გონიერი, შორსგამჭვრეტე და სამხედრო საქმეში დიდად გაწვრთნილი.

ამ ფიქრებში იყო შოთა, როცა სენაკის კარი მოჭრძალებით შეაღო ჭაბუკმა მსახურმა.

— წინამძღვარმა შემოგითვალათ მალე გეახლებითო.

— მობრძანდი, შვილო და ძმაო, კრძალვით დაველოდები მის მომოსა-
ნებას. შენ ვინა ხარ, შვილო ჩემო, საიდან ხარ? ჭაბუკი ჩანხარ!

— მე, დიდო ბრძენო, გონიოდან ვარ, ათაბაგის ყმა გახლავართ. ხელ-
წერა ვისწავლე და წიგნებს ვქარგავ ეტრატებზე.

— განგება შეგეწიოს, დიდი საქმისთვის მოგიკიდნია ხელი. ჯერ თუ
რამე გიწერია ყრმა კაცს?

— სახარებანი დამიწერია წინამძღვრის ბრძანებით. თქვენი თხზულე-
ბაც მინდოდა, მაგრამ... — ენა დაება ჭაბუკს. გაჩერდა და ფერიც დაკარგა.

— შეგეშინა, თუ ნება არ მოგცეს? — თითქოს გაელიმა შოთას, თვა-
ლებში კი აღმური ჩაუდგა.

— არ შემშინებია, მაგრამ ტყავი არ მეყო. წინამძღვარს კი ვერ გა-
ვუბედე.

— შენ თვითონ თუ წაგიკითხავს?

— ზებირად ვიცი. გონიოში ყველამ ისწავლა, თუმცა წერა-კითხვა
ყველამ როდი იცოდა!

— ჩემი მოსვლის ჟამს თქვენ აქ იყავით?

— აქ ვიყავი. ორი მხლებელი თან მოგყვათ.

— ისინი მხლებელი კი არა, გამოჩენილი ადამიანებია. ერთი ამირბა-
რია, მეორე — უებრო მეომარი. ამირბარი გონიოდანაა, თქვენებურია.

— ჩემებურია? ნუთუ ვაშლია გოდუაძე გახლდათ, შოთავ, ის კაცი?

— სწორედ ის იყო, შვილო. დღედღეზე ისევ ველი. ტაძრის მომხა-
ტავი თან უნდა მომიყვანონ. ჯვარი შელანძღულა, უნდა ხელახლა გავამ-
შვენეიროთ.

— თამარის შემდეგ ხარჯი არ მოგვსვლია საქართველოდან. აბა, თვი-
თონ რა უნდა იღონოს წინამძღვარმა?

— თუ არ დაიგვიანეს, სხვაც ბევრი რამ უნდა ჩამოიტანონ ჩამო-
სულებმა.

— რახან შეგბირდნენ, სიტყვას არ გატეხენ. ვაშლიას მეუღლეს უქე-
ბენ, ბრძენი და ლამაზი ქალიაო.

— ხანში შევიდა. თოთხმეტი შვილის დედაა. ლამაზი კი იყრ, ძალზე
ლამაზი. თამარსაც კი მოსწონდა.

— მამაჩემისაგან გამიგონია, თვითონაც მართავდა თურმე ხომალდს.

— კი, ნამდვილად მართავდა. ფიცხელ ომებშიც ყოფილა. ვაჟკაცზე
ნაკლებ არ უბრძოლია. ვაშლია კაცს რომ თან მოიყვანს, ისიც გონიოდანაა.
შენებურია.

— მომხატველია?

— დიდი მხატვარია. თამარს უყვარდა მისი ნიჭიერებით.

— აბა, თქვენს სურათს დახატავს. „ვეფხისტყაოსანს“ მე გადავწერ-
მან კი თქვენი სახე დახატოს.

- წიგნი თან არ მაქვს. ისე ძნელია.
- სულ ზეპირად ვიცო. თუ შემეშალა, გამისწორე, შოთა ბატონო!
- გაიხედე, ვილაც მოდის, შეილო!
- წინამძღვარია, თქვენთან მობრძანდება.

* * *

— მე მხოლოდ ასოებს ვხატავ, შენ კი ადამიანის სახეებს ასახიერებ.
 — მეტად ზუსტია შენი ხაზი. შეგერძნობის დიდი ნიჭი გაქვს.
 — საღებავის არაფერი ვიცი, მხოლოდ ოთხ ფერს ვარჩევ! შავს, თეთრს, წითელსა და ლურჯს. მწვანე რომ მწვანეა, ისიც მერევა ლურჯ ფერში.

— მე კი ფერები მიყვარს. უმათოდ ცხოვრება არ შემიძლია. უფეროდ სიცოცხლე არ ღირს. გახსოვს, გონიოში ზღვისპირზე დილით თუ დაღამების ჟამს, მზის სხივები როგორ თამაშობენ? რამდენი ფერი ღვივის იმ დალოცვილში?! ფერებისაგან სიმღერა მოგინდება, გალობა მოგეწყურება!

— ნუ გამახსენებ, თუ ძმა ხარ! რამდენი ხანია მენატრება მისი ზღვისპირი, მისი ველ-მინდორი, მისი ციხის გოდოლებზე პოტინი.

— არა, ჯერ ვერ წავალთ. როცა მოვათავებ მოხატვას, წინამძღვარს ვთხოვთ, ღრობით გამოგიშვებს.

— ვაშლია არ ჩამოვა აწი?!

— არ ვიცი. ვინ იცის, რა ამბავია საქართველოში. ახლა შოთაც ძალზე მოხუცდა, გუშინ სენაკიდან გარეთ ვერ გამოვიდა. ძალზე მოტყდა, თითქოს ტაძრის გამშვენიერებას ელოდა. უცებ მოითენთა. ეტყობა, ამ წელს ვერ გადაიტანს.

— შემეხვეწა, თქვენ დამიხუტეთ თვალები, ჩემები ხართო! ქართლში წასვლა არ სურს. ვარდიფინა გაიხსენა, „ვეფხისტყაოსანი“ შორეული ზღვაოსნობის ჟამს თავისი ხელით გადაუწერია. თამარს უყვარდაო ძალიან.

— ვარდიფინა სხვა ქალი ყოფილა. თამარის აღზრდილი სხვანაირი არ შეიძლება ყოფილიყო!

— განა რუსუდან დედოფალი თამარის აღზრდილი არ არის?! ვარდიფინა წმიდანია. ცხრა ვაჟი და ხუთი ქალი ჰყავს, კარგი საქმეა. ისეთი ქალ-ვაჟებია, მტერსაც შეენატრება.

— ამიტომ ეყვარება შოთას, ასეთი ქართველი ქალი ვის შეძულდება?!

— მეეჭვება, ვაშლიამ არ უთხრას შოთას დარდი ვარდიფინას. მაშინ მას ვინ დააკავებს. უდაბნოებს ფეხშიშველი გადაივლის და იერუსალიმს მოევლინება. კაცთა შორის დიდ მამად მხოლოდ შოთა მიაჩნია.

— ბრძენი ქალი ყოფილა.

— მას ყველაზე მეტად ის უხარია, შოთამ რომ თქვა: „ლეკვი ლომისა სწორია, ძუ იყოს თუნდა ხვადია“. მეც ვაჟკაცების სწორი ვარო. ასეთი რამ სხვას ჯერ არავის უთქვამს მიწის პირზეო.

— ქმარი ძლიერ ჰყვარებია.

— ბევრხელ თავი გაუწირავს მისთვის. ერთხელ ფიცხელ ომში მძიმედ დაჭრეს ვაშლია. თერთმეტი ისარი გაუყარეს გულ-მკერდში. უთვალავ დაჭრილთა და მოკლულთა შორის თვალმოუხუჭავად სამი დღე-ღამე ეძია, იბოვა, უმეურნალა, ფეხზე დააყენა. როცა ჰკითხეს, რომ მომკვდარიყო რას იზამდიო? — უპასუხა: არაფერს არ ვიზამდი, გვერდზე მიუღუწვებოდი, მასთან ერთად დავიმარხებოდიო!

— ვაშლისაც ძალზე უყვარს თურმე.

— რა დღესაც მას ვერ ნახავს, იმ დღეს მზე ქვეყანას აღარ ანათებს. მიწის პირზე ბნელია მისთვის.

— აი, ბედნიერები ისინი ყოფილან. მესმის ასეთი ცოლ-ქმრობა!

— კი, ბედნიერები არიან. ვაშლია, ალბათ, უთუოდ ჩამოვა. შოთას ასე მარტოდ არ მიატოვებს; ახლა ბოდოკიები?!

— ესენი ვინ არიან?

— ვარდიფინას ძმებია. გლეხკაცებია. ოდესღაც გეგუთში დაასახლეს თამარის ბრძანებით. თითო მათგანი თითო ლომია. მუჟს რომ გაშლიან, მათ ხელის გულზე ლელობურთს ითამაშებს ერთი სოფელი. მიწა უყვართ, შრომის ხალხია. შოთაზე მზე ამოდით. უზომოდ უყვართ.

— ერთი ჰყოლიათ და ისიც ქვეყნის დარია! ეყვარებათ, აბა რა იქნება!

— ხედავ, შოთას სენაკის კარი გაიღო! ერთი წავიდეთ, ვნახოთ მეფეთა სწორი!

— წავიდეთ, მგონი სტუმრები მოსულან კიდევ.

— აქედან არავინ ჩანს.

— ნაბადი ჩანს კარების გვერდით. ეტყობა, ჩვენებია. ნაბადს აქ სხვას ვის უბოვნის კაცი!

ორივენი მონასტრის ზემო სენაკისაკენ გაეშურნენ. მზე ჩადიოდა. მისი სხივები ჯერ კიდევ მონასტრის ყოველ ნაგებობას ისე შემოხვეოდა, თითქოს უნდოდა დასავლეთში არ ჩასულიყო და ხომალდვით აქ დაემგვრებინა თავი. აქედან კარგად მოჩანდა გეთსიმანიის ბაღიც. მისი ზეთისხილის რტოები მზის სხივებში ისე ირხეოდნენ, გეგონებოდათ, სხივთა შუალოებს იხვევდნენ ტანზე. სენაკის წინ მართლაც ნაბადი იყო მიყუდებული. კარი ისევ ღია იყო. ორივეს ლანდი კარის ზღურბლზე დაეცა.

— მობრძანდეთ, მოგვეშველეთ, — მოესმათ შიგნიდან უცნობის ხმა. ორივენი შიგ შევიდნენ. შევიდნენ, მაგრამ ორივეს თითქოს მეხმა დაჰკრა, გაშეშდნენ. შოთა სკამ-ლოგინზე იწვა და თვალდახუჭული გარდაცვლილს ჰგავდა. თავთან არქიმანდრიტი უჯდა, ფეხებთან უცნობი ვაჟკაცი იდგა.

— ნუთუ ავად არის? — წამოცდა ერთს.

არქიმანდრიტმა თვალით ანიშნა, გაჩუმდითო.

შოთამ ამ ხმაზე თვალი გაახილა. ორივეს შეხედა და გაიღიმა.

— აკი ვაშლია მოდისო?! — შეეკითხა ვილაცას მოხუცი კაცის მიმქრალნი ხმით.

— სულ მალე აქ გაჩნდებიან. როგორც მოგეხსენებათ, მე წინ გამომიშვეს. — ეს უცნობმა ჭაბუკმა უბასუხა.

— ვითომ მომისწრებენ? — იკითხა იმავე ხმით შოთამ.

— უსათუოდ მალე მოვლენ! — მტკიცედ თქვა უცნობმა. მერე, თითქოს შემოწმება უნდაო, მონასტრის მძიმე ხის კარებს გახედა. მართლაც, ვილაცამ ჭიშკრის ხარს ჩამოჰკრა. ნელა, წყნარად აღულუნდა პატარა ხარი. შემდეგ დიდი ხის კარების ჭრიალი მოისმა და მას მოჰყვა ცხენების თქარა-თქურთი.

— ნუთუ მოვიდნენ? — ისევ მიხრწნილი ხმით იკითხა შოთამ.

— უთუოდ ისინი არიან. — მტკიცედვე უბასუხა ჭაბუკმა.

მართლაც, მონასტრის დიდი ეკლესიის წინ სამი ცხენოსანი გამოჩნდა. ისინი ძალზე დაღლილები ჩანდნენ. ტანსაცმელი სულ დამტვეროდათ. მოაღწიეს თუ არა კარიბჭეს, დაიქვეითეს და სენაკისაკენ ფეხით წამოვიდნენ. ჭაბუკი წინ შეეგება მოსულეებს:

— დაიგვიანეთ, — უჩუბრუხა მათ. ამ სიტყვებმა სამივეს მუხლი მოეკვეთა. ისინი ერთ ადგილას გაიყინენ.

— კიდევ კარგი, ცოცხალს რომ მოუხწარიო. საღამომდე შეიძლება ვერც კი გააწიოს. — ისევ განაგრძო ჭაბუკმა, — სულ თქვენ სახელს ახსენებდა, ამირბარო! წუხს, ეტყობა, გრძნობს სიკვდილის მოახლოებას და შენს მისვლას ელოდება.

ვაშლიამ ხმა არ ამოიღო, ორივე თანამგზავრს ენიშნათ და სენაკისაკენ წავიდნენ.

ფეხის ხმა გაიგონა თუ არა, შოთა ისევ გამოფხიზლდა, შემოსულებს მიაშტერდა და გაიღიმა. მისი ეს ღიმილი საამო იყო, ნათელი და ბედნიერი.

— ვარდიფინა ხომ კარგადაა, ჩემი ნათლულები რას შვებიან? — იკითხა მან.

ახლა ხმაში თითქოს ფოლადი ჩაუდგა. მოსულთაგან ყველაზე ახალგაზრდა შოთას ფეხებთან ჩაემხო.

— აქ ვარ, ნათლია ბატონო! დედამ კოცნით მოგიკითხა. — ჩაილულულა მან ცრემლნარევმა.

შოთა თითქოს შეკრთა. ოდნავ წამოიწია. დააჩერდა, ეტყობოდა, იცნო და გაოგნდა.

— ამ სიშორეს, შვილო, არ უნდა წამოსულიყავ, თუმცა... — იგი ისევ მიეყრდნო სასთუმალს. — თუმცა... მეტად მასიამოვნე. ბედნიერი იყავ

შენს ხალხთან ერთად. — მან ისევ მილულა თვალები. ეტყობოდა, დაილა-
ლა, მოითენთა. სუნთქვას მოუხშირა. მერე ანაზღად სავსებით გამოფნი-
ლდა. ისევ წამოიწია და ნახევრად წამოდგა კიდეც.

— არ დამიძალოთ, რას იქს მამული ჩვენი? დავითის და თამარის
ძეალი ხომ არ გალხობილა, ხომ არ შეცბუნებულა! ვაი, თუ მტერთა სანა-
ვარდო გახდა ქართლის მიწა-წყალი!

ამირბარსა და მის მხლებლებს თვალები აენთო. ვაშლიამ ერთი ნა-
ბიჯი წინ წადგა.

— მამულს რა უჭირს! ვაი, რომ თქვენ სუსტად ბრძანდებით. წაყვანა
გვინდოდა თქვენი. ვარდიფინამ გვიბრძანა, ვარძია ელისო თავის შვილსა
და მამას.

— გვიანდაა. მე თვითონ განვაგე ბედი ჩემი ასეთი ბოლოწუთისათვის.
ამ ტაძარში ქართული ზედაშე და მირონია სურნელოვანი.

ამირბარისა და ვარდიფინას ვაჟი — შოთას ნათლული დემნა ჰაბუკო
წინ წამოდგა:

— ჩვენო ნათლია, დედამ ეს ყუთი მოგართვათ, შიგ თქვენთვის სასი-
ამოვნო ნივთი ძევსო!

მოხუცი წამოიწია, წელში გაიმართა, ორივე ხელი ნდომით გაუწოდა.
ნათლულს. ყუთს ხელის კანკალით ახადა თავი. მასში მცირე ზომის წიგნად
შეკრული „ვეფხისტყაოსანი“ იდო.

— თამარისეული ჩემი წიგნია, — გამოსცრა მოხუცმა. პირველი ფურ-
ცელი გადახსნა და მომკეზარ ღაწვებზე ალმური მოედო, თითქოს სინათლე
მიემატა კიდეც სახეზე. ფურცელზე თამარის ხელწერა იცნო. იგი ამ წიგნს
ვარდიფინას უტოვებდა, როგორც მის ძვირფას განძს ძვირფასთა შორის.

შოთამ აქეთ-იქით მიიხედ-მოიხედა, თითქოს შველას სთხოვდა ყველას,
მერე ისევ მილულა თვალი, ეტყობოდა, ღონე გამოეღია. თვალი არ გაუ-
ღია, ისე ჩაილაპარაკა:

— იცოდე, შვილო, როცა ორ წმიდა მამის სახეებს დაასრულებ, მე,
მათი მონა-მოწაფე, მუხლმოდრეკით მიმახატე მათ ფერხთა ახლოს. თვალები
თქვენ დამიხუჭეთ! გონიოდან ხარო, ჩემი მეზობლები ხარო. ბედნიერ კაცს
ყოველთვის ახლობელი დაუხუჭავს თვალებს. თქვენზე ახლობელი ვინ
მყავს ახლა მე?! იბედნიერეთ. როცა იქ ჩახვალთ, ჩემს მიწას ემთხვეით.
დამილოცნია მართალი გულით მისი ველ-მინდორი, მისი ბაღ-ვენახი, მისი
მიწა-წყალი.

ყველამ დაინახა, თუ როგორ გადმოუვარდა დიდ მოხუცს ორი კურც-
ხალი დამკეზარი ღაწვებიდან და სასთუმალს დაეცა.

შოთა ზოიძე

აჭარის მთებიდან

ზევით თეთრი ჩანს ჩქერები,
ქვევით ჩანან ხეები...
და კლდეები, ჩანჩქერების
ჩაჭრილ-ჩანახევები.
ქარი კივის, ქარი კენესის,
ქარმა ნისლი ალაგმა.
აი, თურმე ვაჟას ლექსი
რატომ მოქუხს არავად!
მზესთან ახლოს, ცასთან ახლოს
ოცნებები გვანან მთებს.
ამ მთებიდან უნდა ნახო,
მზე რომ კოცონს დაანთებს.
სხვაა ბარი, სხვაა ახო,
ვით ვერცხლი და გოროხი.
ამ მთებიდან უნდა ნახო
ზღვას სად ერთვის ჭოროხი.
სხვაა ბარის ბაღნარები,
ვით ბზა და მაგნოლია.

კალოთა და ნაღვარევი
სხვა სამყარო მგონია.
იქ პერანგა, აქ ბეშუმი...
იგრძნობ თუ დაგივლია,
მოლი როგორც აბრეშუმი —
ბამბასავით რბილია.
რა მთები და რა სერები
და რა ხავერდებია?!
აი, თურმე მთამსვლელები
რატომ არ ბერდებიან!
ზევით თეთრი ჩანს ჩქერები,
ქვევით ჩანან ხეები...
და კლდეები, ჩანჩქერების
ჩაჭრილ-ჩანახევები.
ქარი კივის, ქარი კენესის,
ქარმა ნისლი ალაგმა.
აი, თურმე ვაჟას ლექსი
რატომ მოქუხს არავად!

გი და მოკესანი

წუთისოფელი

ჟულიენმა ღიმილით გადასწია თავი, პირი მიუშვია, მკლავები გაშალა და უცხად დაეწაფა ამ ცოცხალი წყაროს წყალს, რომელმაც გრძნობები აუშალა და მწველი სურვილით აღანთო იგი.

ჟანა უჩვეულო სინაზით ეკვროდა ჟულიენს. ქალს გული უთრთოდა, გულმკერდი აუღ-ჩამოუდიოდა, თვალები დაებინდა და დაუნამდა. მან ძლივს გასაგონად წაიხურჩულა: „ჟულიენ... მიყვარხარ!“ თავისკენ მიიზიდა იგი, ზურგზე დაეცა და სირცხვილისაგან გაწითლებული სახე ხელებში ჩამალა.

ჟულიენი ზედ დაემხო და გაშმაგებით ჩაეცონა. ჟანა ვნებიან მოლოდინში ქშინავდა და რაღაც ელვისებური შეგრძნებისაგან განცვიფრებულს უეცარი ყვირილი აღმოჩნდა. აი, ამ უცნაურ სიამოვნებას ელოდა იგი.

იმდენად აღელვებული და ძალაგამოცლილი იყო ჟანა, რომ ღიღინას ვერ მიჰყვებოდა აღმართის მწვერვალს და მხოლოდ საღამოს ჩავიდნენ ვეიზაში თავისი გიდის ნათესავ პაოლი პალაბრეტისთან.

ეს იყო მაღალი, ბეჭებში ოდნავ მოხრილი, კლექიანივით პირქუში კაცი. მან ისინი განკუთვნილ ოთახამდე მიაყვანა, ტიტველ ქვის კედლებიან უბადრუკ, მა-

გრამ მაინც მშვენიერ ოთახამდე ამ ქვეყნის კვალობაზე, სადაც სიღამაზე პატივში არ არის. მასპინძელმა ვერც კი მოასწრო თავისი კორსიკული დიალექტით, იტალიურთან შერეული ფრანგულით ეთაქვა, თუ რაოდენ ღიდად ესიამოვნა მათი სტუმრობა, რომ წკრიალა ხმამ შეაჩერა იგი და ოთახში პატარა ქალმა შეიბრინა. იგი იყო შავგვრემანი და ჰქონდა ღიდი შავი თვალები, მზისგან დამწვარი კანი და ნატიფი ტანი. უცვლელი ღიმილით, რომელიც კბილებს უჩენდა, იგი გადაეხვია ჟანას, მაგრამ ჩამოართვა ხელი ჟულიენს და თან განუწყვეტლივ იმეორებდა:

— სალამი ქალბატონო, სალამი ბატონო, კარგად ბრძანდებით?

მან ჩამოართვა მგზავრებს შლაპები, შალეები და ყველაფერი ცალი ხელით მიჰალავა, რადგანაც მეორე შეხვეული ჰქონდა. შემდეგ ყველანი გარეთ გამოაცილა და ქმარს უთხრა:

— წადი, გაასეირნე სტუმრები სადილობამდე.

ბატონი პალაბრეტი მაშინვე დაემორჩილა, ჩადგა ორ ახალგაზრდას შორის და წაიყვანა სოფლის დასათვალიერებლად. იგი ძლივს მოითრევდა ფეხებს, ნელა ლაპარაკობდა, განუწყვეტლივ ახველებდა და ხეელის ყოველი ატყდომისას ამბობდა:

* გავრძელება. იხ. „ლიტ. აჭარა“, № 4, 5.

— ეს ველის გრილი ჰაერია, გულზე რომ მეცემა.

მან ისინი მიგდებულ ბილიკზე გაიყვანა. უცხად იგი უზარმაზარი წაბლის ქვეშ შეჩერდა და გაქიანურებით თქვა:

— სწორედ აქ მოკლა ჩემი ბიძაშვილი ჟან რინალდი მატეი ლორიმ. აი, მე იქ ვიდექი ჟანთან სულ ახლოს, როცა მატეი უცხად გამოძვრა ათ ნაბიჯზე ჩვენგან. „ჟან, დაიყვირა მან, ნუ დადიხარ ალბერტაში, ნუ დადიხარ, ჟან, თორემ გვეროდეს ჩემი, მოგკლავ“.

მე ხელი ვსტაცე ჟანს: „ნუ წახვალ, ჟან, იგი მართლა მოგკლავს შენ.“

ეს მოხდა ერთი ქალიშვილის, პოლინა სინაეუბის, გულისათვის, რომელსაც ორივე დასდევდა.

მაგრამ ჟანმაც ყვირილი დაიწყო: „წავალ, მატეი, და შენ ვერ დამიშლი ამას“.

მე ვერც კი მოვასწარი იარაღისათვის ხელი შეტაცა, რომ მატეიმ დაუშინა და ესროლა.

ჟანი ერთი კი შეხტა ორივე ფეხით, დამიჯერეთ, ბატონო, სწორედ ისე, როგორც ბავშვი ახტება თოქს, და მთელი ძალით დამეცა ისე, რომ თოფი ჩამომივარდა და აი, იმ დიდ წაბლთან დავცა.

ჟანს პირი ღია ჰქონდა, მაგრამ ერთი სიტყვაც არ უთქვამს, ისე გათავდა.

ახალგაზრდა ცოლ-ქმარი განცვიფრებული უყურებდა ასეთი დანაშაულის აუღელვებელ მოწმეს. ჟანამ ჰკითხა:

— მკვლელს რაღა მოუვიდა?

პოლი პალაბრეტიმ დიდხანს ახველა, შემდეგ უთხრა:

— მთაში გაიქცა. ჩემმა ძმამ მოკლა იგი მომდევნო წელს. იცნობთ ჩემს ძმას ფილიპე პალაბრეტს, ბანდიტს?

ჟანას გააყრდოლა.

— თქვენი ძმა ბანდიტია?

უღარდელ კორსიკელს თვალები სიამაყით აუელვარდა.

— დიახ, ქალბატონო, და მერე რა სახელგანთქმული! მან ექვს ჟანდარმს გააფრთხოებინა სული. იგი ნიკოლა მორალისთან ერთად დაიღუპა, როდესაც ალყა შემოარტყეს ნიოლოში.

ექვს დღეს იბრძოდნენ, ვიდრე მისი სილა არ დაიღუპნენ.

შემდეგ იმავე ტონით, როგორითაც თქვა: „ეს ველის გრილი ჰაერია“, თავმდაბლად დასძინა:

— ჩვენს ქვეყანაში ასე იცინა.

ამის შემდეგ სადილად დაბრუნდნენ. პატარა კორსიკელი ქალი ისე ეპყრობოდა მათ, თითქმის ოცი წლის ნაცნობები იყვნენ.

მაგრამ მოუსვენრობა თან სდევდა ჟანს. ისევ იგრძნობდა თუ არა იგი ჟულიენის მკლავებში ვნების იმ წინათ უცნობ მგზნებარე აფეთქებას, რომელიც წყაროსთან გამოსცადა ხავსზე?

როდესაც ისინი მარტო დარჩნენ ოთახში, ჟანა კანკალებდა, ვაი თუ კვლავ ვერ გამიტაცოს მისმა ალერსმაო. მაგრამ მალე დარწმუნდა, რომ ტყუილად შიშობდა. ეს იყო მისი სიყვარულის პირველი დამე.

მეორე დღეს, გამგზავრების დროს, მას არ უნდოდა დეტოვებინა ეს უზადრუკი სახლი, სადაც მისი აზრით, ახალი, ბედნიერი ხანა დაეწყო.

ჟანამ თავის ოთახში შეიხმო მასპინძლის პატარა ცოლი და გატაცებით უმტყიცებდა, ნება დამრთე პარიზიდან მცირე საჩუქარი გამოგიგზავნო, არა ქირის სახით, არამედ სამასსოვროდო, და ამ საჩუქარს რაღაც ცრურწმენით მნიშვნელობას აძლევდა.

ახალგაზრდა კორსიკელი ქალი დიდხანს ეწინააღმდეგებოდა. ბოლოს, დაეთანხმა:

— მაშ, კარგი, — უთხრა მან, — გამოგიგზავნეთ პატარა დამბაჩა, სულ პატარა.

ჟანას გოცებისაგან თვალები გაუფართოვდა. დიასახლისმა კი სულ ჩუმად, ჩურჩულით განმარტა ისე, როგორც რიმი ტკბილ და სანუკვარ საიდუმლოებას ანდობენ ხოლმე:

— ჩემი მავლის მოსაკლავად მინდა.

მან ღიმილით სწრაფად მოიხსნა სახვევი უმოძრაო მკლავზე და მის თეთრ ამოზრტულ ხორცზე აჩვენა თითქმის შე-

ჩორცებული ბებუთის გამჟოლი კრილობა.

— ჩემზე ღონიერი რომ ყოფილიყო, — თქვა მან, — მომკლავდა. ჩემი ქმარი ევეიანი არ არის. მიცნობს მე. მერე კიდე იგი ხომ ავადა და ეს უყინავს სისხლს.. მე, ქალბატონო, მართლაც პატიოსანი ქალი ვარ, მაგრამ ჩემს მახლს ყველაფერი სჯერა, რასაც ამბობენ. იგი ჩემი ქმრის ნაცვლად ევეიანობს და, ალბათ, კვლავ მეცემა. პატარა დამბაჩა რომ შექნება, მშვიდად ვიქნები და დარწმუნებულიც, რომ შემეძლება თავი დავიცვა. ჟანა დაპირდა, იარაღს გამოგიგზავნიო, ნახად აკოცა თავის ახალ მეგობარს და გზა განაგრძო.

მისი მოგზაურობის ბოლო დღეები დაუსრულებელი ხვევნა-კონცითა და მათრობელა ალერსით საესე რაღაც სიზმარი იყო. ჟანა არაფერს არ ხედავდა — არც ჰეიზაჟს, არც ხალხს, არც ქალაქებს, სადაც ჩერდებოდნენ. იგი მხოლოდ ჟულიენს მისჩერებოდა.

მაშინ დაიწყო მომხიბლავი ბავშვური სიახლოე, აღსავსე სიყვარულის გულუბრყვილო სისულელებით, ბრწყინვალე და მშვენიერი სიტყვებით; მათ მოფერებითი სახელებით მონათლეს სხეულის ყველა ის ნაკეცი, კლაკნი და ნაოჭი, რომელსაც კი ტუჩებით შეხებია. ზოგჯერ ერთი ცდილობდა თავი დაეღწია მეორისაგან, ზოგჯერ კიდეც ორივეს აღეძრებოდა ამბორის ძლიერი სურვილი და მაშინ მათი სხეულის თვითმული ნაწილი დამატობელი კონკრეტი იფარებოდა.

რაკი ჟანა მარჯვენა გვერდზე იძინებდა ხოლმე, გაღვიძებისას მარცხენა ძუძუ ხშირად უმეშვლდებოდა. ჟულიენმა ეს შეამჩნია და იგი „მოხეტიალედ“ მონათლა, ხოლო მეორეს „პირწუწკი“ შეარქვა, რადგან მისი კერტის ვარდისფერი კოკორი როგორღაც მეტ მგრძნობიარობას იჩენდა კონცისადმი.

ძუძუებს შუა ღრმა ხევი „დედიკოს ხეივანად“ გადაიქცა, რადგანაც ჟულიენი გამუდმებით დასიერნობდა იქ, ხოლო მეორეს, უფრო დაფარულს, „დამასკოს

გზა“ უწოდეს ოტას ველის მოსაგონად. ბესტიაში ჩასვლისას გიდი უნდა გაესტუმრებინათ. ჟულიენმა ჯიბეები მოიჩხრიკა, მაგრამ რაც საჭირო იყო, ვერ იპოვა და ჟანას უთხრა:

— რაკი არ სარგებლობ დედაშენის ორი ათასი ფრანკით, მომეცი, მე ვატარებ მათ. ჩემს ქამარში ისინი უფრო საიმედოდ შეინახება, თანაც ფულის დახურდავებასაც ავცდები.

ჟანამ გაუწოდა თავისი ქისა.

ისინი გადავიდნენ ლივორნოში, ინახულებს ფლორენცია, გენუა, მოიარეს მთელი ის სანაპირო.

ერთ ცივ ქარიან დღით ისინი კვლავ მარსელში აღმოჩნდნენ.

ორმა თვემ განვლო მათი ჩინარდთან გამომგზავრების შემდეგ. თხუთმეტი ოქტომბერი იყო.

შეწუხებული ძლიერი ცივი ქარით, რომელიც იქიდან, შორეული ნორმანდიიდან ქროდა, ჟანა თავს მოწყენილად გრძნობდა. ბოლო დროს ჟულიენი შეცვლილი, გადაღლილი და გულგრილი ჩანდა, და ჟანას ეშინოდა, თვითონაც არ იცოდა რისი.

ჟანამ ოთხი დღით კიდეც გადადო დაბრუნება, რადგან გაუჭირდა ამ კურორტული მზიური მხარეს მიტოვება. მას ეგონა, რომ ეს-ეს არის დასარტულა თავისი ბედნიერების წრე.

ბოლოს გაემგზავრნენ.

პარიზში უნდა ეყიდათ ყველაფერი, რაც საჭირო იყო ჩინარში საბოლოო მოწყობისათვის, და ჟანა წინასწარ ტკეპბოდა, თუ რამდენ საკვირველ დიდებულ რამეს წაიდებდა დედიკოს ნაჩუქარი ფულით; მაგრამ პირველი, რაზეც გაიფიქრა, დამბაჩა იყო, ახალგაზრდა კორსიკელ ქალს რომ დაპირდა ევიზაში.

პარიზში ჩასვლის მეორე დღეს ჟულიენს უთხრა:

— დამიბრუნე დედაჩემის ფული, ჩემო ძვირფასო, მინდა რამე ვყიდო.

ჟულიენი უკმაყოფილო სახით მიუბრუნდა:

— რამდენი გჭირდება?

ქალს გაუვირდა და წაილულულა:

— ... რამდენსაც მოისურვებ.

ჟულიენმა მოუჭრა:

— აი, ასი ფრანკი, მაგრამ ტყუილ-უბრალოდ ნუ მიფანტ-მოფანტავ.

გაცუხნებულმა და დარცხვენილმა ჟანამ აღარ იცოდა რა ეთქვა.

ბოლოს ყოყმანით შენიშნა:

— კი... მაგრამ... ეს ფული... იმისათვის ჩაგაბარე, რომ...

ჟულიენმა არ დაამთავრებინა:

— კი, რასაკვირველია. რაკი ჩვენ საერთო ქისა გვაქვს, სულერთი არ არის შენს ჯიბეში იქნება თუ ჩემსაში? მე ხომ ჟარს არ გეუბნები, თუკი გაძლევ ას ფრანკს. ასე არ არის?

ჟანამ უსიტყვოდ აიღო ხუთი ოქრო, მაგრამ ვეღარ გაბედა მეორე ხუთის მოთხოვნა და დამბაჩის მეტი ვერაფერი იყიდა.

რვა დღის შემდეგ ისინი გზას გაუდგნენ ჩინარისაკენ.

VI

აგურის ბოძებიან თეთრ მოაჯირთან თავი მოეყარათ ნათესავებსა და მსახურებს. საფოსტო კარეტა გაჩერდა და ჩვევან-კოცნას ბოლო არ უჩინა. დედიკო ტიროდა. გულაჩვილებული ჟანა ცრემლებს იწმენდდა. აღელვებული მამა ბოლთას სცემდა.

სანამ ბარგი გადმოჰქონდათ, სასტუმრო ოთახში, ბუხრის წინ, საუბარი გაჩაღდა მოგზაურობაზე. ჟანა სწრაფად ლაპარაკობდა და რაღაც ნახევარ საათში ყველაფერი თქვა, ყველაფერი, გარდა ზოგიერთი წვრილმანისა, რომლებიც გამორჩა აჩქარებული თხრობისას.

შემდეგ იგი ბარგის გასახსნელად წავიდა. როზალია, ისიც მთლად აღელვებული, ეხმარებოდა მას. როცა საქმეს მორჩნენ და თეთრეულს, კაბებს, ტუალეტის მოწყობილობას თავთავისი ადგილი მიუჩინეს, მოახლე გაეცალა თავის ქალბატონს და ცოტათი დაღლილი ჟანა ჩამოჯდა.

ჟანამ არ იცოდა რა გაეკეთებინა, რა საქმე გაეჩინა გონებისა ან ხელებისათ-

ვის. მას არ უნდოდა დაბრუნებულიყო სასტუმრო ოთახში, სადაც დედამისი თვლემდა, და გავისეირნებო, გაიფიქრა, მაგრამ პეიზაჟი ისე მოსაწყენი ჩანდა, რომ ფანჯრიდან გახედვაც კი ძიმძიმედ უღონებდა გულს.

მაშინ მიხვდა, რომ არავითარი საქმე არა აქვს და არც არასოდეს ექნება. მონასტერში გატარებული მთელი მისი სიცოცხლე მომავლით იყო მოცული და მოუხვედარი ოცნებებით სავსე. ამაღლებული იმედები მაშინ ისე უგებდა დღეებს, რომ ისინი შეუმჩნევლად გარბოდნენ. შემდეგ, იმ ღვთისმოსავ კედლებიდან გამოსვლისთანავე, სადაც ვარდივით იფურჩქნებოდა მისი ილუზიები, დიდხანს არ ალოდინა სიყვარულმა, ისიც იმწუთშივე ეწვია. კაცი, რომელსაც ენდობოდა, შეხვდა, შეუყვარდა იგი და ჯვარიც დაიწერა. ყველაფერი ეს რამდენიმე კვირაში მოხდა, უცერად. ამ კაცმა ისე გახვია იგი ალერსში, რომ გონზე მოსვლაც კი არ დააცალა.

მაგრამ აი პირველი დღეების ტკბილი სინამდვილე უკვე ხდება ყოველდღიური სინამდვილე, რომელიც კარებს უხშავს ბუნდოვან მისწრაფებებს, წარმატებულეღვარებას გამოუცნობის წინაშე. დიან, ეს იყო ლოდინის აღსასრული.

და, მასხადამე, გასავეთებელიც არაფერი დარჩა, არც დღეს, არც ხვალ, არც არასოდეს. ყველაფერი ეს მან იგრძნო რაღაც ბუნდოვანი იმედგაცრუებით, მთელი თავისი ოცნებების დამსხვრევით.

ჟანა ადგა და შუბლით მიეკრა ფანჯრის ცივ მინას. ერთხანს ათვალიერა ცა, სადაც მუქი ღრუბლები ხეტილობდნენ, და გადაწყვიტა სახლიდან გასულიყო.

ნუთუ ეს იგივე სოფელი, იგივე ბლაზი, იგივე ხეები, როგორიც მასში იყო? მაშ, სად გაქრა მზით გამთბარი ფოთლების სიხარული, ველობის ზურმუხტოვანი პოეზია ბაბუაწვერების ნაპერწკლებით, ყაყაჩოთასისხლიანი ლაქებით, ზიზილების სხივებით, ფანტასტიკური ყვითელი პელებით, რომლებიც თითქმის უჩინარ ძაფზე ფარფატებდნენ? და აღარ იყო არც სიცოცხლითა და სურნელებით, გამანაყო-

ფიერებელი მტვერით სავსე მათრობელა ჰაერი.

ვათაშო, თითქმის გატიტვებული ჩინარების ქვეშ გადაჰიმულიყო შემოდგომის განუწყვეტელი კოცისპირული წვიმებისაგან გადარეცხილი და დაცენილი ფოთლების სქელი ხალიჩით მოფენილი ხეივანი. მყიფე ტოტები ქარში ანჯღრევდა უკანასკნელ ფოთლებს, რომლებიც მზად იყვნენ ჩამოსაცენად და სივრცეში გასაფრენად. და მთელი დღის განმავლობაში, თითქოს შეუწყვეტელი, საშინლად ნაღვლიანი წვიმა მოდისო, ეს შემორჩენილი, უკვე მთლად გაყვითლებული და მსხვილი ოქროს ფულის მსგავსი ფოთლები განუწყვეტლევ წყდებოდნენ, ტრიალებდნენ, დაფრიალებდნენ და მიწაზე ცვიოდნენ.

ქანა მივიდა წარაფამდე. იქ ისეთივე ნაღველს დაესადგურებინა, როგორც მომაცქდავის ოთახში. მწვანე ბარდი, მყუდრო, ლამაზად დაკლავნილ ბილიკებს რომ ყოფდა, ჩამოცვენილიყო. ერთმანეთში გადახლართული ბუჩქები, თითქოს ხის თხელი მაქმანებიაო, ჩამომხმარი ტოტებით ერთი მეორეს ეხუტებოდნენ; ჩამოცვენილი და ხმელი ფოთლები, რომელთაც ქარი ატრიალებდა, ერეებოდა და ალაგ-ალაგ აგროვებდა, ისე შრიალებდნენ, თითქოს მომაცქდავი ოხრავსო.

პაწაწა ჩიტუნები ხან იქ, ხან აქ მცივანა წრიბინით დახტოდნენ და თავშესაფარს ეძებდნენ.

მაგრამ ცაცხვსა და ქადარს, რომელთაც ზღვის ქარისაგან იცავდა თელების სქელი ფარდა, ჯერ კიდევ შეენარჩუნებინათ ზაფხულის კაზმულობა და ერთს თითქოს წითელი ხვერდი ეცვა, მეორეს კი თურინჯისფერი აბრეშუმი, შეფერადებული პირველი სუსხით, თვითებული მათგანის მცენარეული წვენის თვისებათა შესაბამისად.

ქანა წელი ნაბიჯით დადიოდა დედიკოს ხეივანში კუთარების ფერმის ახლოს. რაღაც გულს უმიძიმებდა მას, თითქოს წინათვრობდა მომავალი ერთფეროვანი

ცხოვრების დაუსრულებელი სეზონისა.

შემდეგ იგი ფერდობზე ჩამოვდა, იქ, სადაც ყულიენმა პირველად ჩამოუგდო სიტყვა სიყვარულზე; იგი თავდაფიქვბას მიეცა, თითქმის არაფერზე ფიქრობდა და საშინელ სისუსტეს გრძნობდა. მას უნდოდა დაწოლილიყო, დაეძინა, რათა გასცლოდა ამ დღის მოწყენილობას.

უცბად მან შეამჩნია თოლია, რომელსაც ქარი მიერეკებოდა ცაზე. და მას მოაგონდა არწივი, იქ, კორსიკაში რომ ფრინავდა, ოტას პირქვე ველზე. ქანას გული აუტკერა მშვენიერი და უკვე წარსული სანახაობის მოგონებამ. მას მაშინვე თვალწინ წარმოუდგა შესანიშნავი კუნძული თავისი ველური სურნელებით, მისი მზე, რომელიც ფორთოხლებსა და ცედრას ამწიფებს, მისი მთები ვარდისფერი მწვერვალებით, მისი ლურჯი ყუარეები და ხეები, სადაც დღეები ბობოქრობენ.

ნესტიანმა და მკაცრმა პეიზაჟმა, რომელიც გარს ერტყა, ნაღვლიანმა ფოთოლცვენამ და ნაცრისფერმა ღრუბლებმა, ქარი რომ მიერეკებოდა, ისეთი ღრმა სევდა აღუძრა, რომ ქანას შეეშინა, არ აეჭვითინდო და სასწრაფოდ სახლში დაბრუნდა.

დედიკო მოთენთილი იჯდა ბუხრის წინ და თვლემდა. იგი შეჩვეოდა დღეთა ერთფეროვნებას და აღარ გრძნობდა მათს მოსაწყენობას. მამა და ყულიენი სასაიროდ და საქმეებზე სასაუბროდ წავიდნენ. მეგრე ღამეც ჩამოწვა და კუშტ ბინდში გახვია დიდი ოთახი, რომელსაც მხოლოდ ალის წამიერი ანარეკლი ანათებდა.

ფანჯრებს იქით, ბინდში კიდევ გაირჩეოდა ზამთრისპირის ქუჩიკიანი ბუნება და მონაცრისფრო, თითქოს ტალახით შეთხუპნული ცა.

მაღე ბარონი და ყულიენი დაბრუნდნენ. ჩაბნელებულ სასტუმროში შესვლისთანავე ბარონმა ზარი დარეკა და დიუკირა:

— ჩქარა, ჩქარა, სინათლე! მოწყენილობაა აქ.

იგი ბუხრის წინ დაჯდა. სანამ მისი სველი ჩექმები ცეცხლთან ბოლავდა და ლანჩებიდან გამხმარი ტალახი ცვიოდა, იგი მხიარულად ისრესდა ხელებს.

— მე მგონი, — თქვა მან, — მალე ყინვები დაიწყება; ჩრდილოეთით ცა მოიწმინდა, ხოლო ამ საღამოს ახალი მთვარეა. მაგარი ყინვა იქნება ამაღამ.

შემდეგ იგი ქალიშვილს მიუბრუნდა:

— მითხარი, ჩემო გოგონი, კმაყოფილი ხარ შენს ქვეყანაში დაბრუნებით, შენს სახლში, შენს ბებრებთან?

ამ უბრალო შეკითხვამ ააფორიაქა ჟანა. იგი კისერზე ჩამოეკიდა მამას, თვალეზი ცრემლით აევსო და ნერვულად აკოცა მას, თითქოს ბოდიშს უხდიდა, რადგან, თუმცა ბევრს ეცადა მხიარული ყოფილიყო, მაინც საშინელ მოწყენილობას გრძნობდა. მან გაიხსენა, რა სიხარულს განიცდიდა მშობლებთან შეხვედრისას და აოცებდა საკუთარი გულციობა, რომელიც ჰყინავდა ყოველგვარ სინაზეს. როდესაც განზოგბებული ბევრს ფიქრობს საყვარელ აღამიანებზე, მაგრამ აღარ ხვდება მათ ყოველ საათში, ხელახლა ხილვისას ერთგვარ უცხოობას გრძნობს მანამ, სანამ ერთად ცხოვრება ისევ არ განამტკიცებს ურთიერთ კავშირს.

სადილი ძლიერ გაჰიანურდა. თითქმის არ ლაპარაკობდნენ, ყუღიენმა თითქოს სულ დაივიწყა თავისი ცოლი.

შემდეგ, სასტუმრო ოთახში, ჟანამ ჩასთვლიმა ცეცხლთან. იგი იჯდა დედიკოს პირდაპირ, რომელსაც მაგრად ეძინა. როცა ორი მამაკაცის კამათმა წუთით გამოაღვიძა ჟანა, იგი შეეცადა გამოფხიზლებულიყო და თავისთავს ეკითხებოდა, ნუთუ მეც ჩამითრევს სასუბით გულგრილ ჩვევათა ეს ბნელი ლეთარგია, რომელსაც წინ ვერაფერი დაუღლებათ.

ბუხრის ალი, სუსტი და მოწითალო დღისით, ახლა გამოცოცხლდა, გაჩაღდა და ტაკა-ტკუტი გაჰქონდა. იგი დიდ, მკვეთრ სინათლეს ესროდა სავარძელთა გაუფერულეხულ გადასაკრავებს, რომლებზეც მელია და წერი, მელანქოლიური ყანჩა, კრიჰინა და ჰინანგელა ეხატა.

ბარონი ღიმილით მივიდა, გაშლილი ხელი გადააცხუნა ავიზგიზეხელ მუცელს და თქვა:

— ოხ, ოხ! კარგად გიზგიზებს ამ საღამოს. გარეთ კი ყინავს, ჩემო ბავშვებო, ყინავს.

შემდეგ მხარზე დაადო ხელი ჟანას და ცეცხლზე მიუთითა:

— ხედავ, ჩემო გოგონა, აი ეს არის ყველაზე უკეთესი ამქვეყნად — კერა და ოჯახი მის გარშემო. არაფერი არ შეედრება ამას. მაგრამ ძილის დროა. თქვენ, ალბათ, ძლიერ დაიღაღეთ, ბავშვებო?

თავის ოთახში რომ შევიდა, ახალგაზრდა ქალი დაფიქრდა, ნუთუ ორი დაბრუნება ესოდენ საყვარელ ერთსა და იმავე ადგილზე შეიძლება ასე განსხვავებული იყოს? რატომ გრძნობს თავს ასე განადგურებულად, რატომ ჩანს დღეს ასე ნადვლიანი ეს სახლი, ეს მშობლიური მხარე, ყველაფერი ის, რაც აქამდე ძვირფასი იყო?

უეცრად მან კედლის საათს შეხედა. როგორც ყოველთვის, პატარა ფუტკარი მარცხნიდან მარჯვნივ და მარჯვნიდან მარცხნივ სწრაფად და ზომიერად დაფარფატებდა მოოქროვილ ყვავილებს. და ჟანა აცრემლდა, უეცრად აღივსო სინაზით, უღრმესი გრძნობით ამ პატარა მექანიზმისადმი, რომელიც სიმღერით ითვლიდა დროს და ცოცხალი გულივით ძვერდა.

იგი როდი დეღავდა ასე, როცა დედამას ეხვეოდა. გულს აქვს საიდუმლოებანი, რომელთაც გონება ვერ სწვდება.

გათხოვების შემდეგ იგი პირველად იწვა მარტო თავის ლოგინში. ყუღიენმა დაღლილობა მოიმიზნა და მეორე ოთახში მოეწყო. ისინი წინასწარ შეთანხმდნენ, რომ თვითიუღს ექნებოდა თავთავისი საძინებელი.

ჟანა დიდხანს ებრძოდა უძილობას. მას უცნაურად ეჩვენებოდა, რომ გვერდით მეორე სხეულს ვერ გრძნობდა. უჩვეულოდ მიაჩნდა მარტო ძილი და აწუხებდა ჩრდილოეთის გაანჩხლებული ქარი, რომელიც სახურავზე მძინვარებდა.

ღიმილით იგი გააღვიძა მკვეთრმა სინათ-

ლემ, რომელსაც სისხლისფრად შეეღებო მისი ლოგინი. თრთვილით შეჭირბული ფანჯრები კი ისე გაწითლებულიყო, თითქმის მთელი ცის თალი იწვოდა.

ქანა ფართო პენუარში გაეხვია, ფანჯარასთან მიიღბინა და გააღო.

გაყინული, სუფთა და გამსჭვალავი ქარი შეიჭრა მის ოთახში. მწვანე სიცივემ კანი დაუსუსნა და თვალები აუცრემლა. აღმოღებული ცის შუაგულში კი, ხეებს იქით, ბრიალა და ლოთის სახესავით გაბერილი უზარმაზარი მზე ამოდიოდა. დათრთვილი, გამხმარი და მშრალი მიწა კრაჭუნობდა ფერმის მოსამსახურეთა ფეხებქვეშ. ამ ერთი ღამის განმავლობაში ჩინარების ყველა ტოტი, რომელთაც აქაიქ კიდევ შერჩენოდათ ფოთლები, მთლად გატიტვლებულიყო; შორს, ქვიშიანი დაბლობის იქით ზღვის ტალღების თეთრად დაძარღვული მომწვანო ზოლი მოჩანდა.

ხშირი გრივალისაგან ჭადარი და ცაცხვი თვალათვალ იძარცვებოდა სამოსისაგან. ცივი ქარის ყოველი ჩამოჭროლისას უცეკარი სუსხით ჩამოცვენილი ფოთლების კორიანტელი ფრინველთა გუნდის მსგავსად ქარში იფანტებოდა. ქანამ ჩაიცვა, გარეთ გავიდა და, რაიმე საქმე რომ გაეჩინა, ფერმერების სანახავად წავიდა.

მარტენები ხელგაშლით შეხვდნენ, ხოლო დიასახლისმა ორივე ლოყა ჩაუკოცა. შემდეგ აიძულეს ერთი პატარა ჭიქა კაკლის ნაყენი დაეღია. ქანა მეორე ფერმისაკენ გაემართა. კუიარებიც ხელგაშლით შეხვდნენ. დიასახლისმა ყურებში ჩაუწყლაუხუნა და აქაც მოუწია შავი მოცხარის ნაყენი დეგმნა.

ამის შემდეგ იგი სასაუზმოდ დაბრუნდა.

და ეს დღეც ისევე გავიდა, როგორც გუშინდელი, ოღონდ ყინვიანი იყო და არა ნესტიანი. კვირის სხვა დღეებიც იმ ორს ჰგავდა და თვის ყველა კვირაც პირველის მსგავსი იყო.

ქანას სევდა შორეულ ქვეყნებზე თანდათანობით შესუსტდა. ჩვეულებამ მის ცხოვრებას მორჩილების დიდი დასვა, მსგავსად ზოგიერთი წყლისა, საგნებზე

რომ კირს ლექავს. მასში გაიღვიძა ყურადღებამ ყოველდღიური ყოფის სრულად უმნიშვნელო წვრილმანებისადმი, აღებრა ინტერესი ჩვეულებრივი უბრალო საქმიანობისადმი. მასში ვითარდებოდა თავისებური ჰერეტიკით მელანქოლია, შეუცნობელი იმედგაცრუება ცხოვრებით. რა ესაჭიროებოდა მას? რა უნდოდა? ეს თვითონაც არ იცოდა. მას სრულებით არ იზიდავდა საზოგადოებაში გამოსვლა, არც რაიმე გართობის წყურვილი ჰქონდა და არც მისაწვდომ სიაშოვნებას ესწრაფოდა. თუმცა ამგვარი რამ არც არსებობდა მისთვის. როგორც სასტუმრო ოთახის ძველი, დროთა განმავლობაში გახუნებული სავარძლები, ყველაფერი ისე ნელ-ნელა უფერულდებოდა მის თვალში, ყველაფერი ქრებოდა და მკრთალ და პირქუშ ელფერს იღებდა.

ქანას დამოკიდებულება ყულისებთან სრულიად შეიცვალა. საქორწილო მოგზაურობიდან დაბრუნების შემდეგ ყულიენი სულ სხვა გახდა, როგორც მსახიობი, რომელმაც თავისი როლი შეასრულა და ჩვეულებრივი სახე მიიღო. იგი დიდ ძალას ატანდა თავს, თუ ყურადღებას აქცევდა ან ელაპარაკებოდა ცოლს. სიყვარულის ყოველგვარი კვალი ერთბაშად გაქრა; იშვიათი გახდა ღამეც, რომელსაც ცოლის ოთახში ატარებდა.

ყულიენმა იკისრა ქონებისა და მეურნეობის გაძღოლა, ამოწმებდა ანგარიშებს, თავს აბეზრებდა გლეხებს, ამცირებდა დანახარჯებს; თვითონ კი ფერმერი აზნაურის ზნე-ჩვეულებებით შეიძინა და დაჰკარგა მთელი ბრწყინვალეობა, სასიძოლდროინდელი მთელი პეწი.

იგი აღარ ეყრებოდა ხავერდის მთლად დალაქულ, სპილენძის ღილებიან სანადირო ტანსაცმელს, რომელიც თავის ადრინდელ გარდერობში გამოჩნა. ახალგაზრდა კაცის დაუდევრობით, რომელსაც აღარ ესაჭიროება ვისმეს თავი მოაწონოს, იგი არ იპარსებოდა და გრძელი, ცუდად შეკრებილი წვერი წარმოუდგენლად ამახინჯებდა. აღარც ხელებს უვლიდა და ყოველი სადილის შემდეგ ოთხ ან ხუთ სირჩა კონიაკს სვამდა.

როცა ჟანამ სცადა ალერსიანად ესა-
ყვედურებინა, მან ისე უქმეხად უპასუხა:
„ალარ დამანებებ თავს?“, რომ მეტად
ველარ შეხედა რჩევა მიეცა.

ჟანას თვითონ უეკირდა, როგორ იო-
ლად შეურიგდა ამ ცვლილებებს. ჟული-
ენი უცხო გახდა, სრულიად უცნობი,
რომლის სული და გული ვაუგებარი იყო
მისთვის. ჟანა ზშირად ფიქრობდა, თავის
თავს ეკითხებოდა: როგორ მოხდა, რომ
ისინი ერთმანეთს შეხვდნენ, ერთმანეთი
შეიყვარეს, დაქორწინდნენ გატაცებით
ალესიონი, შემდეგ კი უეცრად თითქ-
მის საკვებით უცნობები გახდნენ
ერთმანეთისათვის, თითქოს არც არასო-
დეს სძინებოდეთ გვერდი-გვერდ.

არცთუ ძლიერ ტანჯავდა ახლა ჟანას
მისი გულციობა. ნუთუ ცხოვრება ისე
ხდება? თუ თვითონ ისინი შეცდნენ? ნუ-
თუ მომავალიც სხვას არაფერს უქადის
მას?

ჟულიენი ისეთივე ლამაზი, სათუთი,
კოხტა, მომხიბლავი რომ ყოფილიყო, რო-
გორც წინათ, ჟანა, ალბათ, უფრო დაიტა-
ჩებოდა.

გადაწყდა, რომ ახალი წლის შემდეგ
ახლად დაქორწინებულნი მარტო დარ-
ჩებოდნენ; დედოც და მამა რუანს გაემ-
გზავრებოდნენ და იქ თავის სახლში გა-
ატარებდნენ რამდენიმე თვეს; ახალგაზ-
რები მთელ ზამთარს ჩინარში დაჰყოფ-
დნენ, რათა საბოლოოდ მოწყობილიყ-
ვნენ, შეჩვეოდნენ და შეჰყვარებოდათ ის
კუთხე, სადაც მთელ მათ ცხოვრებას
უნდა ჩაეგლო. თუმცა ჟულიენს სურდა
თავისი მეუღლე წარედგინა რამდენიმე
მეზობლისათვის: ბრიზვილის, კუტელიეს
და ფურვილის ოჯახებში, მაგრამ ახალ-
გაზრდა-ცოლ-ქმარს ჯერ კიდევ არ შეე-
ძლოთ ვიზიტად წასვლა, რადგან ვერა
და ვერ იშოვეს მხატვარი, რომელიც
გერბს შეცვლიდა ეტლზე.

საქმე ის იყო, რომ ძველი სავარჯუ-
ლო ეკიპაჟი ბარონმა თავის სიძეს გადას-
ცა და ჟულიენს არაფრის გულისათვის
არ სურდა მანამ გამოჩენილიყო მეზო-
ბელ მამულებში, ვიდრე დე ლამარების

გერბი არ შეუერთდებოდა ლე პერტუი
დე ვოს გერბს.

იმ მხარეში ჰერალდიკურ კაზმულობა-
თა მხოლოდ ერთი ოსტატი იყო — ბოლ-
ბეკელი მხატვარი ბატილი, რომელსაც
ყველანი ექაჩებოდნენ ნორმანდიულ
ციხე-დარბაზებში ეკიპაჟის კარებზე
ფიგურასი ორნამენტების მოსახატავად.

ბოლოს, დეკემბრის ერთ დღიას, საუ-
ზმეს რომ ამთავრებდნენ, ვილც ინდიე-
დმა ჰიშკარი გააღო და მარჯვენა გზით
პირდაპირ სახლისაკენ წავიდა. უცნობს
ზურგზე ყუთი ეკიდა. ეს ბატილი იყო.

იგი სასტუმროში შეიყვანეს და საუზმე
მიათვეს, როგორც ბატონს, რადგან მი-
სმა სპეციალობამ, მუდმივმა ურთიერ-
ობამ დეპარტამენტის მთელ არისტოკ-
რატისთან, ჰერალდიკის, მისი სპეცია-
ლური ტერმინოლოგიის, ყველა ემბლე-
მის ცოდნამ გერბთმცოდნის სახელი გა-
უთქვა და აზნაურები ხელს ართმევდნენ
მას.

მამინე მობატანინეს ფანქარი და ქალა-
ლდი და, სანამ ბატილი ჰამდა, ბარონი
და ჟულიენი თავისი ოთხად დაყოფილი
გერბების მონახაზებს აკეთებდნენ. ბარო-
ნის მეუღლე, მთლად აფორიაქებული,
როგორც ყოველთვის, როცა ამ თემას
აღძრავდნენ, რჩევა-დარიგებას იძლეოდა;
თვით ჟანაც კი მონაწილეობდა დისკუსი-
აში, თითქმის რაღაც იდუმალმა ინტერეს-
მა გაიღვიმა უეცრად მასში.

ბატილი საუზმობდა და თან თავის
შეხედულებას გამოთქვამდა, ხანდახან კი
ფანქარს აიღებდა, ზახავდა ესკიზებს, ასა-
ხელებდა მაგალითებს, აღწერდა იმ მხა-
რის მემამულეთა ყველა კარებას და თა-
ვისი სულიერი განწყობილებით, აზრე-
ბით, ხშირად კი ქმნიდა ირგვლივ კეთილ-
შობილურ ატმოსფეროს.

ეს იყო დაბალი კაცი, ჰქონდა ჭაღარა,
მოკლედ შეკრეპილი თმები და საღებავით
გასვრილი ხელები, რომელთაც ესენციის
სუნი ასდიოდათ. ამბობდნენ, რომ ძვე-
ლად მას ჩაუდენია ზნეობის შეურაცხ-
მყოფელი რაღაც საქმე, მაგრამ ყველა
დიდგვაროვანი ოჯახის საერთო პატივის-

ცემამ დროთა განმავლობაში წაშალა ეს ლაქა.

როგორც კი ყავა დაამთავრა, იგი ეტლების ფარდულამდე მიაცილეს. ეტლს მუშაობის საფარი გადახადეს და ბატილი-მა დაათვალიერა იგი. მერე მან რიხით გამოთქვა თავისი აზრი გერბის ზომაზე, თავისი ნახატისათვის რომ ცნობდა საჭიროდ, და აზრთა გაცვლა-გამოცვლის შემდეგ შეუდგა საქმეს.

მიუხედავად სიცივისა, ბარონის მეუღლემ საფარძელი მოატანინა, რომ მუშაობისათვის ეყურებინა; შემდეგ რეზინის სათბურა მოითხოვა, რადგან ფეხები გაეყინა და მშვიდად შეუდგა მხატვართან საუბარს, ეკითხებოდა იმ ნიშნობებზე, რომლებზეც ჟერ კიდევ არაფერი გავგონა, ვინ მოკვდა, ვინ დაიბადა და ამ ცნობებით ავსებდა მესხიერებაში შემორჩენილ გენეალოგიას.

ჟულიენი სიღებრთან იჯდა პირით სკამის ზურგისაკენ. იგი ჩიბუხს აბოლებდა, მიწაზე აფურთხებდა, საუბარს უსმენდა და თვალს აყოლებდა, თუ როგორ აღებუ-დავდნენ საღებავები მის აზნაურობას.

მალე მხატვრის მუშაობის საყურებლად მხარზე გადებული თოხით შეჩერდა ბოსტანში მიმავალი ბიძია სიმონი. ბატაილის ჩამოსვლის ამბავმა უკვე ორივე ფერმამდე მიაღწია და არც ორივე ფერმერ ქალს დაუყოვნებია მოსვლა. ისინი ბარონის მეუღლესთან იდგნენ და აღტაცებული ამტკიცებდნენ:

— რა მარჯვე კაცია, რეებს აკეთებს.

ორივე კარის გერბების მოხატვა მხოლოდ მეორე დღეს, ისიც თერთმეტ საათზე დამთავრდა. მაშინვე ყველანი იქ გაჩნდნენ. ეტლი გარეთ გამოაგორეს, უკეთ რომ დაენახათ.

უზალო ნამუშევარი იყო. ბატილი ქათინაურებით აავსეს, მან კი ზურგზე ყუთი მოიკიდა და გასწია. ბარონმა, მისმა მეუღლემ, ჟანამ და ჟულიენმა ერთხმად განაცხადეს, რომ მხატვარი ფრიად ნიჭიერი კაცია და, გარემოება რომ წყალმადეს, უეჭველია, ნამდვილი ხელოვანი დადგებო.

ეკონომიის მიზნით ჟულიენმა რეფორ-

მები გაატარა, რამაც ახალ-ახალი ცვლილებები მოითხოვა.

ვიკონტმა თვითონ იკისრა ეტლის ტარება და, საცევზე ფული რომ არ დახარჯოდა, ეტლის ცხენები გაყიდა, მოხუცი მეეტლე კი მებაღედ გადაიყვანა.

მაგრამ ვინმეს ხომ უნდა მოეველ ცხენებისათვის, როცა ბატონები ეტლიდან ჩამოვიდოდნენ, და მან ეტლის ლაქიად ახალგაზრდა მწყემსი მარიუსი აიყვანა.

ბოლოს, ცხენები რომ მზად ჰყოლოდა, მარტენებთან და კუიარებთან ხელშეკრულებაში სპეციალური მუხლი შეიტანა, რომლითაც ორივე ფერმერი ცალ-ცალკე ვალდებული იყო ყოველ თვეში ერთხელ, დანიშნულ დღეს, თითო ცხენი მიეყვანა. სამაგიეროდ ისინი აღარ გადაიხდიდნენ შინაური ფრინველის გადასახადს.

და აი, ერთხელ კუიარებმა მიუყვანეს დიდი წითელი ჯავაიგი, ხოლო მარტენებმა თეთრი ბანჯგულიანი პატარა ცხენი. ორივე ერთად შეაბეს და ბიძია სიმონის ძველ ლივრებაში ჩაფლულმა მარიუსმა ეკიპაჟი ბატონების პარმალის წინ მოაგორა.

ჟულიენი გასუფთავებულიყო, გამოკი-მულიყო და ნაწილობრივ წინანდელი სიკოხტავე დადებრუნებინა, მაგრამ გრძელი წვერი მაინც ტლანქ შეხედულებას აძლევდა.

მან შეათვალიერა ცხენები, ეტლი, პატარა ლაქია და ყველაფერი დამაკმაყოფილებლად მიიჩნია, რამდენადაც იგი მხოლოდ ახალ გერბს აფასებდა.

ბარონის მეუღლე ქმართან ხელჩაკიდებული ჩამოვიდა თავისი ოთახიდან, გაპირვებით შევიდა ეტლში, დაჭდა და ზურგით ბალიშებს მიეყრდნო. ჟანაც გამოჩნდა. ჟერ მას ცხენების შესაბამისობაზე გაეცინა. თეთრიო, ამბობდა იგი, შვილშვილად ეკუთვნის წითელსო; მაგრამ შემდეგ, როცა დაინახა მარიუსი; რომელსაც კოკარდიანი შლაპა მთელ სახეს დაუფარავდა, ქუდი ცხვირს რომ არ შეეკავებინა, როცა შემჩნია, რომ ბიჭს ხელები სახელოთა სიღრმეში გაუჩინარებოდა, ფეხები კი ლივრის კალთებს დაემალა და ქვემოთ უცნაუ-

არად მოიხანდა ვეებერთელა ფეხსაცმლები, როცა დაინახა, როგორ გადასწევდა ხოლმე იგი თავს უკან, რაიმესთვის რომ შეეხებდა, როგორ სწევდა და აღმაღლა ფეხს, თითქმის მდინარის ფონში გადისო, როგორ ბრმასავით ეხეთქებოდა აქეთ-იქით, ბრძანებას რომ ასრულებდა, სულ მთლად ჩაყარული და გამჭრალი სრული ტანსაცმლის ნაკეცებში, — უნა სიცილიდ გადაიქცა.

ბარონი შემობრუნდა, შეათვალიერა დაბნეული ბიჭი და იმწუთშივე გადაედო შვილის სენი, სიცილი წასკდა და ცოლს დაუძახა ისე, რომ ძლივს გამოთქვამდა სიტყვებს:

— შე-შე-შე-ხე-დე მა-მა-რი-უსს! რა სასაცილოა! დმერთო ჩემო, რა სასაცილოა!

მაშინ ბარონის მეუღლემ დაეყრდნო კარებს, შეხედა მარიუსს და უცბად ისე ახარხარდა, რომ ეტლმა ხტუნვა დაიწყო, თითქმის ძლიერი წვრთვებისაგან წამოქცევას ლამობსო.

მაგრამ ყულიენი გაფითრდა და იკითხა:

— რა გაცინებთ ასე? ხომ არ გავიყდი?

უნაას ღონე გამოეცალა, სული ეხუთებოდა, თავს ვერ იკავებდა და საღარბო შესასვლელის საფეხურზე ჩამოვდა. ბარონიც ასევე მოიქცა; ეტლიდან კი გულამოსკვნილი სრუტუნი და განუწყვეტელი კრიახი ისმოდა, რაც მოწმობდა, რომ ბარონის მეუღლე სიცილით იგუდებოდა. უცერად მარიუსის ლივრეაც აცაცხადა. როგორც ჩანს, ბიჭიც მიხვდა რაშიც იყო საქმე და ცილინდრის სიღრმეში ჩამძვრალი თვითონაც მთელი ხმით ახარხარდა.

მაშინ გაცოფებული ყულიენი ეცა ბიჭს და ისეთი სილა გააწნა, რომ უზარმაზარი შლაპა გადაძვრა და მიწაზე გადაფრინდა. შემდეგ თავის სიმამრს მიუბრუნდა და სიბრაზით აკანკალებულმა ზიზილიჩინა:

— მე მგონი, თქვენ სულ ტყუილად ვინით. ჩვენ ასე არ ვიქნებოდით, რომ გავგინავებინათ თქვენი სიმდიდრე

და არ გავგეფლანგათ თქვენი ქონება. ვისი ბრალია, თუ ვაკოტრდით? მთელი მხიარულება ჩაყვდა და უმცრად შეწყდა. კრინტი არავის დაუძრავს. უნა მზად იყო ეტირა, იგი უხმოდ მოკალათდა დედამისის გვერდით. დამუნჯებული და დაბნეული ბარონი ქალების პირდაპირ დაჯდა, ყულიენი კი კოფოზე მოეწყო მას შემდეგ, რაც იქ ათთრია ასლუკუნებული და ლოყებადასიებული ბავშვი.

მოსაწყენი გზა გრძელი გამოჩნდა. ეტლში ჩუმად ისხდნენ. სამივე დაღვრემილი და შეძრწუნებული იყო და არ უნდოდათ გაემჟღავნებინათ, რა აღაშფოთებდა მათ გულს. ისინი გრძნობდნენ, რომ ყველა მათგანს ერთი აზრი აწვავდა, არ შეეძლოთ სხვა რამეზე საუბარი და ამიტომ ნაღვლიანი ღუმელი ამოვლინეს, ოღონდ არ შეხებოდნენ ამ მტანჯველ თემას.

ცხენების უთანაბრო ჩორითით ეტლი ფერმათა ეზოების ახლო მიდიოდა. ხანდახან კარგა აფრთხობდა შავ ქათმებს, რომლებიც რაც ძალი და ღონე ჰქონდათ გარბოდნენ და მესრის ქვეშ ქრებოდნენ. ზოგჯერ ეტლს გააფთრებული ყველით დაედევნებოდა ნაგაზი, შემდეგ კი შინ ბრუნდებოდა, მაგრამ ბალანშლილი მაინც უკან იხედებოდა და უყუფლა ეკიპაჟს. ხანდახან გზად ხვდებოდათ გატალახული ხისფეხსაცმლიანი გრძელფეხა კაბუკი. ხელები მას ქარისაგან ზურგში გამობერილი ლურჯი ხალათის ჯიბეებში ეწყო, ნელა მოაბიჯებდა და, ეტლისათვის გზა რომ მიეცა, განზე დგებოდა, უშნოდ იხდიდა ჩიხაქუდს და აჩენდა თავის ქალაზე მიწებებულ სწორ თმებს.

ფერმასა და ფერმას შორის გადაჭიმულიყო ვაკე, რომელზეც სხვა ფერმება შორს გაფანტულიყვნენ.

ბოლოს ეკიპაჟი შევიდა ფართო ნაძვის ხეივანში, რომელიც გზას ემიჯნებოდა. ღრმა, ტალახით ამოვსებულ ღრანტეებზე ეტლი იხრებოდა და დედოქო დრო და დრო შიშით წამოიყვებოდა ხოლმე. ხეივნის ბოლოს მოჩანდა თეთრი დაკეტილი ჭიშკარი. მარიუსი გაიქცა მის გა-

საღებად. მოხვეული გზით ეტლმა შემო-
უარა უზარმაზარ კორდს და მიადგა
დარბაზარაზულ მაღალ და პირქუშ
დიდ შენობას.

მოულოდნელად შუა კარები გაიღო
და დაუძლურებული მოხუცი მსახური
პატარა ნაბიჯებით გვერდულად დაეშვა
პარბალიდან. მას ეცვა წითელი შავზო-
ლებიანი ქილეტი, რომელსაც სანახევ-
როდ ფარავდა წინსაფარი. მსახურმა
სტუმრებს გამოჰკითხა გვარი, შეიყვანა
ისინი ფართო სასტუმრო ოთახში და
გაჭირვებით ასწია მუდამ ჩაქტილი და-
რბები. ავეჯი შალითაში, კედლის საათი
და საკანდლე კი თითო ტილოში იყო
გახვეული, ხოლო აშშორებული, დამყა-
ყებული, ცივი და ნესტიანი ჰაერი თით-
ქოს სევდით ჟღინთავდა ფილტვებს,
გულსა და კანს.

სტუმრები დასდნენ და იცდიდნენ.
ზედა საართულის დერეფნიდან აღწევდა
ნაბიჯების ხმა, რაც უჩვეულო ფუსფუ-
სის მაუწყებელი იყო. ციხე-დარბაზის
მცხოვრებნი, რომლებსაც მოულოდნე-
ლად წაადგნენ თავს, სწრაფად იცვამდ-
ნენ, მაგრამ სტუმრებს მაინც ხანგრძლი-
ვი ლოდინი დასჭირდათ. რამდენიმეჯერ
დარეკეს ზარი. ვიღაც არბოდა და ჩა-
მორბოდა კიბეზე.

ძლიერი სიცვისაგან გათოშილი ბა-
რონის მეუღლე უძრავად იჯდა და ყო-
ველ წუთში აცხიკვებდა. ჟულიენი
ბოლოს სცემდა. მოღუშული ჟანა დე-
ლის გვერდით იჯდა, ხოლო ბუხრის მარ-
მარილოს დაფას მიყრდნობილი ბარონი
თავჩაღუნული იდგა.

ბოლოს ერთ-ერთი მაღალი კარი გაი-
ღო და გამოჩნდნენ ვიკონტი ბრიზილი
და მისი მეუღლე. ორივე პატარა იყო,
გამხდარი, ცმუტი, გაუტყვევლი ასაყი-
სა, ცერემონიული და მოუქნელი. ცოლს
აბრეშუმის ნაყშებიანი კაბა ეცვა და
თავზე მოხუცი ქალის ბაბთიანი ჩაჩი
ეხურა. იგი ლაპარაკობდა სწრაფად, წი-
ვანა ხმით.

ქმარს საზეიმო სერთუკი ეცვა და
მუხლჩაბრით იძლეოდა სალამს. მისი
ცხვირიც, თვალებიც, გადმოყრილი კბი-

ლებიც, თითქოს გასანთლული ფიგურა-
დიდებული საღმრესაწაულო ტანსაცმე-
ლიც ისე პრიალებდა, როგორც ნივთები,
რომლებსაც საგანგებოდ უვლიან.

პირველ მისაღებათა და კეთილმოგო-
ბულში მოსიყვარულების შემდეგ ვერც-
ერთმა ვერ გამოჩანა სათქმელი. მაშინ
ორივე მხარემ, თუმცა ეს სრულებით არ
იყო სპირო, კიდევ ერთხელ კმაყოფი-
ლება და იმედი გამოთქვა, რომ განაგრ-
ძობდნენ ესოდენ სასიამოვნო ნაცნობო-
ბას. როდესაც წლობით ცხოვრობ სოფე-
ლში, ასეთი შეხვედრები დიდი შეგებაა.

სასტუმრო ოთახის, გაყინული ჰაერი
კი ძვალში ატანდა და ყველას ხმა ჩაეხ-
ლიხა. ახლა ბარონის მეუღლე კიდევ
აცხიკვებდა და კიდევ ახველებდა. მაშინ
ბარონმა გამგზავრების ნიშანი მისცა.
ბრიზილებმა თავი გამოიდეს:

— როგორ? ასე მაღე? დარჩით კი-
დევ ცოტახანს.

მაგრამ ჟანა უკვე წამოდგა, თუმცა
ჟულიენი, რომელსაც ვიზიტი მეტად ხან-
მოკლე ეჩვენა, ანიშნებდა დაგრჩეთო.

მასპინძლებს სურდათ მსახური გამოე-
ძახათ და ებრძანებინათ ეტლი ჩამოაყე-
ნეთო, მაგრამ ზარი არ მუშაობდა. მაშინ
ოჯახის უფროსი თვითონ გაიქცა და,
უკანვე რომ დაბრუნდა, განაცხადა, ცხე-
ნები. თავლაში მოუთავსებიათო.

საპირო გახდა დაცდა. თვითეული
ეძებდა ფრანს ან ერთ სიტყვას, რომ
კიდევ რამე ეთქვათ. ილაპარაკეს წვი-
მიან ზამთარზე. სევდით უნებლიედ
აცხიკვებულმა ჟანამ იკითხა, რას აეე-
თებდნენ მარტოხელა მასპინძლები მთე-
ლი წლის განმავლობაში. ბრიზილები
გააოცა ამ შეკითხვამ; მათ ხომ არასო-
დეს მოცლა არ ჰქონდათ, რადგან ეწე-
ოდნენ ფართო მიწერ-მოწერას მთელ
საფრანგეთში გაფანტულ თავის დიდგვა-
როვან ნათესავებთან, გართული იყვნენ
წვრილმანი საქმეებით, ერთი მეორეს
უცხოებივით ცერემონიულად ეკი-
დებოდნენ და დიდი მოწიწებით საუბ-
რობდნენ სრულიად უმნიშვნელო საქმე-
ებზე.

და უკაცრიელი, ფართო სასტუმროს

მაღალ და გაშვებულ კერქვეშ, სადაც ყველაფერი შალითაში იყო შეხვეული, ეს სუსტი, სუფთა, თავაზიანი ცოლ-ქმარი ჟანას დაკონსერვებულ აზნაურებად მოეჩვენა.

როგორც იქნა, ეტლმა, რომელსაც შეუსაბამო ორი ცხენი მოათრევდა, ფანჯრის წინ ჩაიარა. მაგრამ ახლა მარიუსი გაქრა. ეგონა საღამომდე თავისუფალი იყო და, ალბათ, სასეირნოდ წავიდა ახლო-მახლო.

გამძინებარებულმა ჟულიენმა მასპინძლებს სთხოვა, რომ მარიუსი ფეხით გამოეშვათ უკან და მრავალჯნისი ურთიერთ მოკითხვის შემდეგ შინ, ჩინარში გაეშვებინათ.

როგორც კი ეტლში ჩასხდნენ, ჟანამ და მამამისმა, ჟულიენის უხეშობის გამო აკვიტებული მძიმე მოგონების მიუხედავად, დაიწყეს სიცილი და ბრიზილების ჟესტებისა და ინტონაციის გამოკვლევა. ბარონი ქმარს ბაძავდა, ჟანა კი ცოლს, მაგრამ ბარონის მეუღლემ თავისი აზნაურული ტრადიციების შეუარაცყოფა იგრძნო და შენიშნა:

— თქვენ ცდებით, ასე რომ დასცინით მათ. ესენი ძალიან პატივსაცემი ხალხია, საუკეთესო გვარს ეკუთვნიან.

დედიკო რომ არ გაეჭვარებინათ, ისინი დადუმდნენ, მაგრამ დრო და დრო თავს მაინც ვერ იკავებდნენ და, ერთმანეთს გადახედავდნენ თუ არა, ხელახლა იწყებდნენ. ბარონი ცერემონიით იძლეოდა სალამს და მედიდური ტონით ამბობდა:

— თქვენი სასახლე ჩინარში მეტად ცივი უნდა იყოს, ქალბატონო, იმ მუდმივი ქარის გამო, რომელიც ზღვიდან ქრის.

ჟანამ ნაწყენი სახე მიიღო და პრანკვა-გრეხით უბასუხა, თან თავს აქნევდა, როგორც იხვი ცურვის დროს:

— ოჰ! რას ამბობთ, ბატონო, მე უამრავი საქვე მქვს მთელი წლის განმავლობაში. შემდეგ, ჩვენ იმდენი ნათესაები გვყავს და ფართო მიმოწყრა გვაქვს. ბატონი დე ბრიზილი ყველაფერს მე მაქისრებს. თვითონ კი მოძღვარ პელთან

ერთად მეცნიერული გამოკვლევებითაა დაკავებული. ისინი ერთად წერენ ნორმანდიის რელიგიის ისტორიას.

ბარონის მეუღლე მშვილედ და ნაწყენი ილიმებოდა, თან იმეორებდა:

— არ ვარგა ჩვენი წრის ხალხის ასე დაცინვა.

მაგრამ უეცრად ეტლი შეჩერდა. ჟულიენი უკან იხედებოდა, ყვიროდა და ვილაყას ეძახდა. ჟანამ და ბარონმა ფანჯარაში თავი გაპყვეს და შეამჩნიეს უცნაური არსება, რომელიც თითქოს მოგორავდა მათკენ. ეს მარიუსი იყო. მას ფეხები ებღალავებოდა ლავრების მოფრიალე კალთებში და ვერაფერს ხედავდა ცილინდრის ქვეშ, რომელიც წარამარა ეფხატებოდა თვალგზზე. იგი წისქვილის ფრთებივით იქნევდა ხელებს, უკანმოუხედავად მოაბრტებდა ყველა გუბეში, ბორძიკობდა ყველა ქვაზე, რაც კი გზად ხედებოდა, და ტალახში მთლად ამოთხუპნული ცმუტვითა და ხტუნვით გამალეხით მოსდევდა ეტლს.

როგორც კი მარიუსი დაეწია ეტლს, ჟულიენი დაიხარა, ჩასჭიდა ხელი საყელოში, თავისკენ მიიზიდა, ხელი გაუშვა სადავეებს და მუშტები ტყვიასავით დაუშინა ქუდს, თითქოს ბარაბანიო, და ბიჰს მხრებამდე ჩამოაფხატა იგი. ბიჰი შლაპის ქვეშ ღრიალებდა, ცდილობდა ხელიდან დასხლტომას, კოფოლან გადახტომას, მაგრამ ბატონი ერთი ხელით იკავებდა მას, ხოლო მეორეთი კვლავ განუწყვეტლივ სცემდა.

თავზარდაცემულმა ჟანამ დაიყვირა:

— მამა... ოჰ! მამა!

საშინლად აღშფოთებულმა ბარონის მეუღლემ ხელი ჩასჭიდა ქმარს:

— ბოლოს და ბოლოს, გააჩერე იგი, ჟაკ!

ბარონმა სწრაფად დაუშვა წინა ფანჯარა, ხელი სტაცა სიძეს სახელოზე და რისხვისაგან ათრთოლებული ხმით დაუყვირა:

— დაწებებთ თუ არა თავს, ამ ბავშვის ცემას?

განცვიფრებული ჟულიენი შემობრუნდა:

— ნუთუ ვერ ხედავთ, როგორ გააფუჟა ამ სადაგელმა ლივრეა?

მაგრამ ბარონმა თავი გაპყო მათ შორის და თქვა:

— დიდი საქმე! როგორ შეიძლება ასეთი მხეცი იყოს.

ჟულიენი აენტო:

— დამანებეთ თავი, თუ შეიძლება. ეს თქვენი საქმე არ არის.

და მან ისევ ასწია ხელი, მაგრამ სიამარბმა ჰაერშივე დაიჭირა იგი და ისეთი ძალით დააშეშებინა, რომ ხის კოფოს მოხვდა. ამავე ღროს მრისხანედ დაიყვირა:

— თუ არ შეწყვეტ, გამოვალ და თვითონ შეგაწყვეტინებ!

ვიკონტი ერთბაშად დაცხრა, უსიტყვოდ აიჩეჩა მხრები, გადაუტლავუნა ცხენებს, რომლებიც ფართო ჩოროთი დაიძრნენ.

მკვლარეობით გაფითრებული ორივე ქალი გაუჩნდრევლად იჯდა, მხოლოდ გარკვევით ისმოდა ბარონის მეუღლის მძიმე გულისცემა.

სადილზე ჟულიენს თავი ისე ეჭირა, თითქოს არაფერი მომხდარაო, ჩვეულებრივზე თავაზიანადაც კი. ჟანა, მამამისი და ქალბატონი ადელაიდა თავისი უღრეკი კეთილმოსურნეობის გამო ოღალდ იზიჟებდნენ წყენას და სიძის თბილი მოპყრობით გულმომბალნი მხიარულებას მიეცნენ იმ საამო გრძნობით, რასაც მოკეთებული ავადმყოფები განიცდიან. როცა ჟანამ ხელახლა ჩამოაგდო საუბარი ბრიზვილებზე, ქმარმა თვითონ გაიხუმრა, მაგრამ იმწამსვე დასძინა:

— სულერთია, ისინი ნამდვილი არისტოკრატები არიან.

სხვაგან ვიზიტად აღარ წასულან, ყველას ეშინოდა მარიუსის საკითხის აღებრა. მხოლოდ გადაწყვიტეს, რომ მეზობლებს გაუგზავნიდნენ საახალწლო ბარათებს, მათ კი ინახულებდნენ გაზაფხულის პირველივე თბილ დღეებში.

შობა დადგა. სადილად ჰყავდათ მღვდელი, მერი და მისი ცალი. ისინი ახალი წლისთვისაც დაბატყეს. ეს იყო ერთადერთი შესაქცევი ერთმანეთზე მიყობულ მონოტონურ დღეებში.

მამა და დედიკო ცხრა იანვარს უნდა წასულიყვნენ ჩინარიდან. ჟანამ შოინდომა მათი ცოტა ხნით შეჩერება, მაგრამ ჟულიენმა არ დაუჭირა მხარი და ბარონმა, რომელიც ხედავდა სიძის დღითიდღე მზარდ გულციობას, რუანიდან საფოსტო ეტლი გამოიძახა.

გამგზავრების წინადღეს, ბარგის ჩალაგებას რომ მორჩნენ, რაკი მოწყმენილი, სუსხიანი ამინდი იდგა, ჟანამ და მამამისმა გადაწყვიტეს იპორში გაესეირნებინათ, სადაც ერთხელაც არ ყოფილან კორსიკიდან ჟანას დაბრუნების შემდეგ.

მათ გადასვრეს ტყე, სადაც ჟანა ქორწინების დღეს ხელოვნურაყიდებულ გეტიალობდა იმ ადამიანთან, ვისი თანამგზავრიც გახდა სამუდამოდ; ტყე, სადაც იგემა პირველი ალერსი, იგრძნო იმ ვნებიანი სიყვარულის მათუწყებელი პირველი თრთოლეა, რომელიც მხოლოდ ოტას ველურ მინდორზე შეიცნო წყაროს ახლოს, სადაც ისინი იკლავდნენ წყურვილს და წყალთან ერთად კოცნასაც ეწაფებოდნენ.

აქ აღარ იყო არც ფოთლები, არც აქორჩილი ბალახი, არაფერი, გარდა ტოტების შარიშურისა და იმ მშრალი შრიასისა, რომელიც გატიტვლებულ ზამთრის ტყეში ისმის ხოლმე.

ისინი შევიდნენ პატარა სოფელში. დაცარიელებული და მდუმარე ქუჩები ისევ-ისე იყო გაუჩენთილი ზღვის, წყალმცენარეებისა და თევზის სუნით. კარების წინ გაშლილი ან რიყეზე გადაჭიმული დიდი მურა ბადეები ძველებურად შრებოდა. ცივი და რუხი ზღვა მარად ბობოქარი ქაფით უკან იხევდა და აშოშვლებდა მომწვანო ქვებს კლდოვანი თემის ძირში ფეკანის ახლოს, ხოლო მთელი ნაპირის გასწვრივ მუცლით დამხობილი დიდრონი ნაგები გამორიყულ თევზებს ჰგავდა. საღამოვდებოდა და მეთევზეები, რომლებსაც ყელზე შალის შარფები შემოეხვიათ და მარლი საზღვაო ჩექმები ეცვათ, ჯავუდ-ჯავუდ ჩაიოდნენ ნაპირზე, ერთ ხელში არაყიანი მათარა ეჭირათ, ხოლო მეორეში ნავის სანათურები. დიდხანს ტრიალებდნენ

ისინი წაფერდებული ნაგების გარშემო, ჩორმანდიული სილინჯით ალაგებდნენ პატარა გემებში ბადეებს, სათევზაო ხელსაწყოებს, პურის კვერს, კარაქიან ქორნებს, ჭკპასა და სპირტიან ბოთლს. შემდეგ ასწევდნენ ნავს და ზღვაში უბიძგებდნენ. ნავი ზათქით მიგორავდა კენჭებზე, აპობდა ქაფს, აღიოდა ტალღებზე, ქანაობდა რამდენიმე წამს, შლიდა თავის მუქ ფრთებს და წყვილიადში ქრებოდა ანძის წვერზე დამაგრებული პატარა ნათურით.

ხოლო მეზღვაურთა მაღალი ცოლები, რომელთა ტლანქი ჩონჩხი ტანსაცმლის თხელ ქსოვილში იკვეთებოდა, უქანასკნელი მეთევზის გამგზავრებას უტყდოდნენ და მხოლოდ შემდეგ ბრუნდებოდნენ მიძინებულ სოფელში, თავისი მყვირალა ხმით აფრთხობდნენ ბნელი ქუჩების ღრმა ძილს.

ბარონი და ჟანა გაუძძევლად იდგნენ და უყურებდნენ, თუ როგორ ინიჭებოდნენ სიბნელეში აღამიანები, რომლებიც ყოველ ღამე გადიოდნენ ზღვაში, სტფრთხეში ავდებდნენ სიცოცხლეს, რათა შიმშილით არ დახოცილიყვნენ და მაინც იმდენად ლატაკები იყვნენ, რომ ვერასოდეს ვერ ჭამდნენ ხორცს.

ოკეანის სანახაობით აღტაცებულმა ბარონმა წაიჭურჩულა:

— რა მრისხანეა და რა ლამაზი, რა დიდებულია ეს წყვილიდით მოცული ზღვა, სადაც ვინ იცის რამდენი სიცოცხლეა განსაცდელში! ხომ ასეა, ჟანეტა?

ჟანამ ცივი ღმილით უპასუხა:

— ხმელთაშუა ზღვას მაინც ვერ შეედრება.

მაგრამ მამამისი აღშფოთდა:

— ხმელთაშუა ზღვა! ზეთი, სიროფი, ლილიანი წყალი როფში. ერთი ამას შეხედე — რა შემზარავია იგი, რა ქაფიანი ბიბილოებია! და იფიქრე იმ აღამიანებზე, რომლებიც ზღვაში გავიდნენ და უკვე თვალსაც ვერ მოჰკრაი.

ქალმა ამოიოხრა და დაეთანხმა:

— კარგი, თუ შენ ასე გსურს, — მაგრამ სიტყვამ „ხმელთაშუა ზღვა“, რომელიც წამოსცდა და მარწუხივით ჩაეჭლო

გულში, ჟანას ფიქრები დაუბრუნა იმ შორეულ მხარეებს, სადაც დასამარდნენ მისი ოცნებები.

ნაცვლად იმისა, რომ ტყით დაბრუნებულიყვნენ, მამა და შვილი გზაზე გავიდნენ და ნელა აჰყვნენ ციკაბო ნაპირს. მოსალოდნელი მალე განშორებით დაღონებულნი, ისინი თითქმის არ ლაპარაკობდნენ.

ზოგჯერ, როცა რომელიმე ფერმის ახლოს მოუხდებოდათ ჩავლა, მათ სახეში სცემდათ ხან დასრესილი ვაშლის სუნი, ახლად მოწურული სიდრის სურნელება, რომლითაც წელიწადის ამ დროში გაუღწეოდა მთელი ნორმანდიის ყველა სოფელი, ხან კიდევ ბოსლის სქელი სუნი, ის სასიამოვნო და თბილი სუნი, რომელიც ძროხის პატივს ასდის. განათებული პატარა ფანჯარა ეზოს სიღრმეში მოწმობდა, რომ იქ საცხოვრებელი იყო.

ჟანას ეჩვენებოდა, რომ მისი სული ფართოვდებოდა, მოიცავდა და წვდებოდა უხილავს, ხოლო როცა ველად გაფანტული პატარა სინათლეები დაინახა, უეცრად განსაკუთრებით მწვეველ იგრძნო ყველა ცოცხალი არსების მარტოობა, არსებათა, რომელთაც ყველაფერი თიშავს, ყველაფერი განაშორებს, ყველაფერი წყვეტს იმას, რაც მისთვის ძვირფასი იქნებოდა.

მაშინ ჟანამ მორჩილი ხმით თქვა:

— ყოველთვის მზიარული როდია წუთისოფელი.

ბარონმა ამოიოხრა:

— რას იზამ, გოგონა, ეს ჩვენს ძაღლონეს ალემატება.

და მეორე დღეს მამა და დედიკო გაემგზავრნენ, ჟანა და ჟულიენი კი მართლად დარჩნენ.

VII

აქედან მოკიდებული ბანქო გახდა ახალგაზრდების მთავარი გასართობი. ყოველდღე, ნასაუზმევს, ჟულიენი ჩიბუხს აბოლებდა, ჟანელ-ნელა წრუპავდა ექვს ან რვა სირჩა კონიაცს და ბაზიოს რამდენიმე პარტიას ეთამაშებოდა ცოლს. შემდეგ ჟანა თავის ოთახში აღიოდა,

ფანჯარასთან ჯდებოდა. და სანამ წვიმა
მინებს უკაჟუნებდა ან ქარი ანჯღრევდა,
ბევითად ქარგავდა ქვედაკაბის მორთუ-
ლობას. როცა დაიღლებოდა, თავს ას-
წევდა და შორს, აქაუბელს ჩაბნელებულ
ზღვას გასცქეროდა. ამ წუთიერი
უაზრო კვრეტის შემდეგ იგი ისევ უბ-
რუნდებოდა ხელსაქმეს.

თუმცა მას სხვა არაფერი საქმე ჰქონ-
და, რადგან ძალაუფლების მოყვარული
და ეკონომიის ავადმყოფური სურვილით
შეპყრობილი ეულიენი თვითონ მართავ-
და მთელ მეურნეობას. ეულიენი უზო-
მო სიძუნწეს იჩენდა, მომსახურებისათ-
ვის არავის ფულს არ აჩუქებდა, აუცი-
ლებლობამდე ამცირებდა სუფრის ყო-
ველდღიურ ხარჯს. ჩინარში ჩამოსვლის-
თანვე ესაიდა ყოველ დღით მეფუნთუ-
შეს პატარა ნორმანდიულ ლავაშს აცხო-
ბინებდა, ეულიენმა ეს ხარჯიც გააუქმა
და გრენეკებით დაკმაყოფილდა.

თავიდან რომ აეცილებინა ახსნა-გან-
მარტება, კამათი და ჩხუბი, ესაიდა არა-
ფერი ამბობდა, მაგრამ ისარწავლივით
ტანჯავდა ქმრის სიძუნწის ყოველი ახა-
ლი გამოვლინება. ისეთ ოჯახში აღზრ-
დილ ესაიდა, სადაც ფულს არაფრად აგ-
დებდნენ, ეს სიდაბლედ და სიბილწედ
მიჩნდა. რამდენჯერ გაუგონია დედიკოს
სიტყვები: „ფული იმიტომ არსებობს,
რომ დიხარჯოს“, ანლა კი ეულიენი
ხშირად ეტყოდა: „ნუთუ არასოდეს
მოიშლი შენს ჩვეულებას და არ გადაეჩ-
ვევი ფულების ფანტას?“ ყოველთვის,
როგორც კი ეულიენი რამდენიმე სუთი
შეკვეცდა ხელფასს ან მოტანილ ანგა-
რიშს, ფულს ჯიბეში უკრავდა თავს და
დიმილით იტყოდა ხოლმე: „პატარაპატა-
რა წყაროები ქმნიან დიდ მდინარეებს“.

ისეთი დღეებიც იყო, როცა ესაიდა ისევ
ოცნებობდა. სამუშაოს გვერდზე გადა-
დებდა, ხელებს დაუშვებდა, მზერა დაე-
ბინდებოდა და, როგორც ქალიშვილო-
ბისას, თხზავდა მიმოზიდველ რომანებს,
მთელი ოცნებით გადაეშვებოდა ხოლმე
მომხიზვლელ თავგადასავლებში. მაგრამ
უცერად ეულიენის ხმას, ბრძანებას რომ

აძლევდა ბიძია სიმონს, იგი გამოჰყავდა
მთელმარე ოცნებიდან, ისევ ჰკიდებდა
ხელს თავის საკირკიტო სამუშაოს და
ამბობდა: „მორჩა, გათავდა ყველაფერი
ეს“ და თითებზე, ნემსს რომ უყრიდა,
ცრემლები ეღვრებოდა.

შვიცვალა ოდესღაც მხიარული და
მღერია რიზალიაც. ლოყები ჩაუცვიდა
და გაუფრმერთალდა, ზოგჯერ მიწის
ფერიც კი ედებოდა.

ესაიდა ხშირად ეკითხებოდა მას:

— ავად ხომ არა ხარ, ჩემო გოგო?

მოახლე კი ყოველთვის უპასუხებდა:

— არა, ქალბატონო, — ლოყები ოდ-
ნავ შეუფაცვლებოდა და იმწამსვე
გაუჩინარდებოდა.

რიზალია წინანდებურად კი არ ღარ-
ბოდა, ძლივს მიათრევდა ფეხებს, აღარც
კონტაბოდა და ფეხზე მოვაჭრენი ამაოდ
ცდილობდნენ მოეხიბლათ იგი აბრეშუ-
მის ლენტებით, კორსეტებით, მრავალ-
ნაირი პარფიუმერით.

ვევებრთელა პირქუში სახლი მთლად
დაყრუებული ჩანდა წვიმებისაგან ვრძე-
ლი ნაცრისფერი ზოლებით დალაქიანე-
ბული ფასადით.

იანვრის ბოლოს დათოვა. შორიდან
ჩანდა, როგორ მოცურავდნენ მოღუშულ
ზღვაზე ჩრდილოეთის მძიმე ღრუბლები.
და უცბად თოვლის ფანტელებმა იწყეს
ცვენა. ერთ ღამეში მთელი ველი გადა-
თეთრდა და დღით თრთვილის ქაფში
გახვეული ხეები მოველინა იქაურობას.

ეულიენმა მაღალი ჩექმები ჩაიცვა,
ულაზათოდ გამოეწყო და წვერგაბურ-
ძენული, ბუჩქებს ამოფარებული მთელ
დროს ჰალის ბოლოში ატარებდა
თხრილში, რომელიც ლანდებს¹ გა-
დიოდა, და მიმოშფრენ ფრინველებს
უღარაჯებდა. დრო და დრო თო-
ვის ხმა არღვევდა ველების გათოშულ
სიჩუმეს, შეშინებულ ყორანთა გუნდი
აფრინდებოდა მაღალი ხეებიდან და ჰა-
ერში ტრიალებდა.

¹ ლანდები — სილიანი ველი საფრან-
გეთის ჩრდილოეთში.

მოწყენილობით დაუძლურებული ჟანა ხანდახან სახლის წინ ჩამოდიოდა. სიცოცხლის ხმაური საღდაც შორიდან სწვდებოდა და ექოს გამოსცემდა დედამიწის ფერმიხდილი და პირქუში სუღარის სიხმარეულ მდუმარებაში.

ცოტა ხნის შემდეგ მას ესმოდა მხოლოდ შორეული ტალღების ბუბუნი და გაურკვეველი და გამუდმებული სრიალი ყინვის მტვერისა, შეუჩერებელივით ცვიოდა.

თოვლის საფარი კი იზრდებოდა და იზრდებოდა, ცვიოდა და ცვიოდა თოვლის ხშირი და მსუბუქი ფანტელები.

ერთ ასეთ უფერულ დილით ჟანა უძრავად იჯდა თავის ოთახში ბუხართან და ფეხებს ითბობდა, როზალია კი, რომელიც ყოველდღე სულ უფრო იცვლებოდა, ნელა ასწორებდა ლოგინს. უცბად ჟანას ზურგსუკან მწვავე ამოიხვრა მოესმა.

— რა დაგემართა? — ჰკითხა მან ისე, რომ არ შებრუნებულა.

მოახლემ, როგორც ყოველთვის, უპასუხა:

— არაფერი, ქალბატონო.

მაგრამ მისი ჩაწყვეტილი ხმა ძლივს ისმოდა.

ჟანა უკვე სხვა რამეზე ფიქრობდა, როცა შენიშნა, რომ როზალიას ბაიბური არ ისმოდა. მან დაიძახა:

— როზალია!

არავინ გაეპასუხა. ჟანამ იფიქრა, უხმოდ გასულაო და უფრო ხმამაღლა დაიყვირა:

— როზალია!

და ის იყო ხელი გასწია ზარის დასარეკად, რომ სულ ახლოს მძიმე კენესა ჰოესმა და შეშინებული წამოხტა.

მკვდარივით გაფთხრებული მოახლე იატაკზე იჯდა, ფეხები გაეშალა, საწოლის ზურგს მიყრდნობოდა და თვალებს აცეცებდა.

ჟანა მივარდა:

— რა დაგემართა, რა დაგემართა?

როზალიამ არაფერი უპასუხა, ოდნავადაც კი არ შერხეულა. იგი უაზროდ მიაშტერდა თავის ქალბატონს. საშინე-

ლი ტკივილისაგან თვალები გადმოცვენაზე ჰკონდა და მძიმედ სუნთქავდა. შემდეგ უეცრად მთელი სხეული დაევიძა, პირალმა დაეცა და კბილს კბილზე აჭერდა, ტკივილისაგან რომ არ დაეყვირა.

გაშლილ ფეხებზე გადაკიპული მისი კაბის ქვეშ ამ დროს რაღაც ამოძრავდა. იმწუთშივე იქიდან უცნაური ხმა, რაღაც ბუბუნი მოისმა, თითქმის ვიღაცას სული ეხუთებოდა და იხრჩობოდა; მას მოჰყვა გაბმული კნავილი, სუსტი, მაგრამ უკვე გაქამებული ხმა, პირველი ჩივილი ბავშვისა, რომელიც ცხოვრებაში შემოდის.

ჟანა მყისვე მიხვდა ყველაფერს, სულ მთლად შეშფოთებული ეცა კიბეებს და ყვიროდა:

— ეულიენ, ეულიენ!

ეულიენმა ქვემოდან უპასუხა:

— რა გინდა?

ჟანამ ძლივს წარმოთქვა:

— იქ... იქ... როზალიამ...

ეულიენმა თვალის დახამამებაში ისე, რომ ორ-ორ საფეხურს ახტებოდა, აირბინა კიბე და საძინებელ ოთახში შევარდა, ხელის ერთი მოქნევით აუწია ქალიშვილს ქვედა კაბა და დაინახა დანაოკებული, წკმუტუნა და მთლად წებოვანი ხორცის ამაზრზენი გუნდა, რომელიც დედის გაშიშვლებულ ფეხებში იკრუნჩხებოდა და ფართხალებდა.

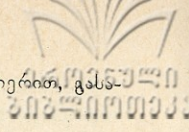
გაბოროტებული ეულიენი წელში გაიმართა და დაბნეული ცოლი ოთახიდან გააგდო:

— აქ არაფერი გესაქმება. გასწი აქედან და გამომიგზავნე ლუდიენა და ბიძია სიმონი.

მთლად აცანცანებული ჟანა სამზარეულოში ჩავიდა და, რაკი ისევ ზევით ასვლა ვერ გაბედა, შევიდა სასტუმრო ოთახში, რომელიც მისი მშობლების გამგზავრების შემდეგ არ გამოთარა, და იქ მოუხვეწრად უცდიდა ახალ ამბავს.

მაღე მან დაინახა, როგორ გავარდა სახლიდან მსახური და ხუთი წუთის შემდეგ მოიყვანა დანტიუს ქვრივი, ამ სოფლის ბეძია ქალი.

მაშინვე კიბეზე ჩოჩქოლი ატყდა,

თითქოს დაჭრილი მოჰყავდათ; ჟულიენი მოვიდა და ჟანას უთხრა, შეგიძლია შენს ოთახში ახვიდეო.

ჟანა ისე ცახცახებდა, ფიქტებს რაიმე უბედურ შემთხვევას შეესწრო. ისევ დაჯდა ბუხართან და იკითხა:

— როგორ არის როზალია?

გაოგნებული ჟულიენი ოთახში მოუსვენრად ბოლთას სცემდა: ჩანდა, იგი სიბრაზეს აეტანა. მან ჯერ არ უბასუხა ცოლს, რამდენიმე ხანს შეყოვნდა და შემდეგ ჰკითხა:

— რას უბირებ ამ გოგოს?

ჟანამ გაოცებით შეხედა ქმარს:

— როგორ? რა გინდა თქვა? ვერ გავიგე.

ჟულიენი უეცრად აენტო და დაიყვირა:

— ჩვენ ხომ არ შეგიძლია ბუში ვიყოლიოთ სახლში.

ჟანა შეძრწუნდა, მაგრამ დიდი ფიქრის შემდეგ თქვა:

— როგორ ფიქრობ, ჩემო მეგობარო, არ შეიძლება იგი გავაძიოთ?

ქმარმა სიტყვა შეაწყვეტინა.

— მერე ფულს ვინ გადაიხდის? რასაკვირველია, შენ, ჟანა?

ჟანამ ისევ დიდხანს ეძება გამოსავალი და ბოლოს უთხრა:

— ალბათ, ბავშვის მამა იზრუნებს მისთვის, ხოლო თუ როზალიას შეირთავს, მუელაფერი მოგვარდება.

ჟულიენს მოთმინების ფიალა აევსო და გააფთრებით დაიღრიალა:

— მამა!... მამა!... იცი ვინ არის იგი... მისი მამა? არ იცი, ხომ? მამ რა გინდა?

აღლეგებული ჟანა გამოცოცხლდა:

— იგი ხომ ასე არ დატოვებს ქალიშვილს, მაშინ უნამუსო იქნება! ჩვენ გავიგებთ მის ვინაობას, მოვძებნით და ახსნა-განმარტებასაც მოვთხოვთ.

ჟულიენი დაწყნარდა და ისევ დაიწყო ოთახში სიარული:

— ჩემო ძვირფასო, მას არ სურს გაამხილოს იმ კაცის სახელი; თუ იგი მე არ მეუბნება, შენ კი გეტყვის?... და თუ იმ კაცს უკვე აღარ უნდა ეს ქალი? ჩვენ ხომ მაინც ვერ მივცემთ ჰერს

უქმრო დედას თავისი ნაშეირობა, გასაგებია ეს შენთვის?

ჟანა დაჟინებით იმეორებდა:

— მაშინ იგი არამზადაა, ის კაცი! მაგრამ მაინც მოვძებნით მას და ჩვენთან ექნება საქმე.

ჟულიენი მთლად გაწითლდა და ისევ აუმაღლა ხმას.

— კარგი, მაგრამ... ახლა რა ექნათ?

ჟანამ არ იცოდა რა გადაეწყვიტა და მას ჰკითხა:

— შენ თვითონ რას ფიქრობ?

ჟულიენმა დაუყოვნებლივ გამოთქვა თავისი აზრი:

— მე სულ უბრალოდ მოვიქცეოდი

— ცოტა ფულს მივცემდი და კისერიც უტეხია თავის ლაწირაკთან ერთად.

მაგრამ ახალგაზრდა ქალი აღშფოთდა და არ დაეთანხმა:

— ეგ არასოდეს მოხდება. ის ჩემი ძუძუმტეა, ეს გოგონა. ჩვენ ერთად გავიზარდეთ. ძლიერ დასანანია, რომ მან შესცოლა, მაგრამ რა გაეწყობა. ამისთვის ქუჩაში მაინც ვერ გავაგდებ და, თუ სხვაგვარად არ მოხერხდება, მე გაეუზრდი ბავშვს.

მაშინ ჟულიენი საშინლად გააფთრდა:

— კარგ სახელს კი მოვიხვევთ! ჩვენი გვარისა და ჩვენი მღვთმარების ხალხი! ყველა იტყვის, რომ ჩვენ ვაჭეზებით ბიწიერებას, ვმფარველობთ ნათრევ დედაკაცებს. წესიერი ადამიანები ფეხსაც არ შემოდგამენ ჩვენთან. არა, ეს რა აზრი მოგივიდა თავში? შენ ჰკუაზე არა ხარ!

ჟანა დამშვიდდა:

— არავის დავანებებ, რომ როზალია გაგდოს. და თუ შენ არ გინდა ვიყოლიოთ იგი, დედაჩემი წაიყვანს თავისთან. ბოლოს და ბოლოს, ჩვენ ხომ შევიტყობთ ვინ არის ბავშვის მამა?

გაცოფებულმა ჟულიენმა კარები გაიჭახუნა და ყვირილით გავიდა ოთახიდან:

— რა სულელური შეხედულებები აქვთ ქალებს!

ნაშუადღევს ჟანა მშობიარესთან ავი-

და. მას დანტიუს ქერივი უვლიდა და თვალბდაჭყეტილი უძრავად იწვა საწოლში, ხოლო მომვლელი ქალი მკლავზე გადაწვენილ ახალშობილს ანანაკებდა.

როგორც კი როზალიამ თავისი ქალბატონი დაინახა, მაშინვე ატირდა, თავზე საბანი წაიხურა და მთლად სასოწარკვეთილი ქვითინისაგან აცახცახდა. ჟანას უნდოდა ეკოცნა, მაგრამ როზალია არ ანებებდა, სახეს მალავდა. მაშინ საქმეში მომვლელი ჩაერია, ძალით გადახადა სახეზე საბანი და როზალიაც დანებდა, თუმცა ისევ ტიროდა, მაგრამ უკვე წყნარად.

ბუხარში მკრთალი ცეცხლი ღვიადა. ციოდა. ბავშვი ტიროდა. იმის შიშით, რომ როზალიამ ხელახლა არ ინერგულოსო, ჟანამ ვერ გაბედა სიტყვა ჩამოეგდო პატარაზე. მას მხოლოდ მოახლის ხელი ეკავა და მაშინაღუდრად იმეორებდა:

— ეს არაფერია, ეს არაფერია.

საბრალო გოგონა მალულად უყურებდა მომვლელს და ჩვილის ყოველ წამოკნაველებზე შეკრთებოდა ხოლმე. ღრმა მწუხარებას ჯერ არ გავეღო. იგი დრო და დრო კიდევ ამოხეთქავდა ხოლმე გულამოსკვნილი სლუტუნით, ხოლო შეკვეებული ცრემლები ყელში აწვებოდა.

ჟანამ კიდევ ერთხელ აკოცა მას და სულ ჩუმად ყურში ჩაუჩურჩულა:

— ნუ ლეღავ, ჩემო კარგო, ჩვენ ვიზრუნებთ მისთვის.

და რადგან როზალია ისევ სატირლად მოეშადა, ჟანა სასწრაფოდ გაეცალა.

ჟანა ყოველდღე ნახულობდა ხოლმე როზალიას და ისიც თავისი ქალბატონის დანახვისას ყოველთვის გულამოსკვნილი ქვითინებდა.

ბავშვი მეზობელ ქალს მისცეს გასაზრდელად.

ჟულიენი კი ძლივძლივობით ელაპარაკებოდა ცოლს, თითქოს მისი საშინელი მტრობა გულში ჩაიმარხა მას შემდეგ, რაც უარი თქვა გაეგდო მოახლე გოგო. ერთ დღეს რეი ისევ დაუბრუნდა ამ

თემას, მაგრამ ჟანამ ჯიბიდან ამოიღო ბარონის მეუღლის წერილი, რომელშიც იგი მოითხოვდა, დაუყოვნებლივ გაეგზავნათ მასთან როზალია, თუკი ჩინარში არ გააჩერებდნენ. გაცოფებულმა ჟულიენმა დაიდრიალა:

— დედაშენიც ისეთივე შესულია, როგორიც შენ.

მაგრამ შემდეგ არაფერი უთქვამს ამაზე.

თუ კვირაში მშობიარე უკვე ადგა და თავის საქმეს შეუდგა.

ერთ დღით ჟანამ დასვა იგი, დაუჭირა ხელები, თვალბდაჭყეტილი მიაშტერდა და უთხრა:

— აბა, ჩემო გოგო, მითხარი ყველაფერი.

როზალია სულ მთლად აკანკალდა და წაიბუტბუტა:

— რა, ქალბატონო?

— ვისია ეს ბავშვი?

მოახლე ისევ სასოწარკვეთით აქვითინდა და მთლად აფორიაქებული ცდილობდა ხელები გაეთავისუფლებინა, სახე რომ დაემალა.

მაგრამ ჟანა მაინც ჰკოცნიდა მას და ანუგეშებდა:

— ეს უბედურებაა, მართალია, მაგრამ რას იზამ, ჩემო კარგო. შენ სუსტი ნებისყოფა გამოიჩინე, მაგრამ ეს სხვებსაც დამართნიათ. თუ ბავშვის მამა გითხოვს, ვინ რას იტყვის და ჩვენ შენთან ერთად მასაც ავიყვანთ სამსახურში.

როზალია ისე ოხრავდა, თითქოს აწამებდნენ, და დრო და დრო ძალით ცდილობდა თავი გაეთავისუფლებინა და გაქცეულიყო.

ჟანამ განაგრძო:

— მე ვიცი, რომ გრცხვენია, მაგრამ ხომ ხედავ, არ გიჯავრდები და აღერსიანად გელაპარაკები. თუ იმ კაცის სახელს გეკითხები, მხოლოდ შენივე კეთილდღეობისათვის. შენ ისე მწუხარე ხარ, ჩანს, იმან მიგატოვა, მაგრამ მე მიწადა ხელი შევეშალო ამას. აი ნახე, ჟულიენი წავა მასთან და ვაიძულებთ შეგირთოს, ხოლო თუ ორივე ჩვენთან

იცხოვრებთ, შენს თავს არ დაეწაფე-
რინებთ მას.

ახლა კი როზალია ისე ღონიერად
გაიწია, რომ ქალბატონს ხელებიდან გა-
მოსტაცა თავისი ხელი და გიჟივით გა-
იქცა.

სალამოს, სადილობისას, ენამ უთხრა
ქულიენს:

— მე შევეცადე როზალიას გაემხი-
ლა, ვინ შეაცდინა იგი. არაფერი გამო-
მივიდა. ახლა შენ სცადე. ჩვენ უნდა ვა-
ძიულოთ ის არამზადა შეირთოს როზა-
ლია.

ქულიენი მყისვე აენტო:

— იცი, უკვე მომბეზრდა ეს ამბავი.
შენ ვადაწყვიტე, ის გოგო არ გააგდო,
ნურც გააგდებ, შენი ნებაა, მე კი თავი
დამანებებ.

როზალიას მშობიარობის შემდეგ ქუ-
ლიენი რაღაც განსაკუთრებით გულ-
ფიცხი გახდა. ყვირილით ლაპარაკი დას-
ჩემდა და ცოლს ისე ელაპარაკებოდა,
თითქოს მუდამ გულმოსული იყო მასზე.
ენა კი თავს ძალას ატანდა, ყოველ-
გვარ შეტაკებას გაუბრბოდა და ხმას და-
უწყევდა ხოლმე, ელაპარაკებოდა წყნა-
რად, შემრიგებლური ტონით და ღამდა-
ღამობით ხშირად ტირიდა თავის საწოლში.

მიუხედავად გამუდმებული გულფიც-
ხობისა, ქმარმა განაახლა თავისი სასიყ-
ვარულო ჩვეულება, რომელიც გადაი-
ვიწყა ჩინარში მათი დაბრუნების შემ-
დეგ, და იშვიათად გააცდენდა ზედიზედ
სამ ღამეს ისე, რომ ცოლ-ქმრის საძი-
ნებელი ოთახის კარები არ შეეღო.

მაღე როზალია სულ გამოკეთდა და
იშვიათად მოიწყენდა ხოლმე, თუმცა შე-
შინებული ჩანდა და ცახცახებდა რაღაც
უჩინარი საფრთხის წინაშე.

ორჯერ კიდეცა გაიქცა სახლიდან,
როცა ენამ კვლავ სცადა მისი გამოკი-
თხვა.

ქულიენიც მოულოდნელად უფრო
ალერსიანი გახდა და ახალგაზრდა ქალს
ბუნდოვანი იმედი მიეცა. იგი ისევ გამ-
ხიარულდა, თუმცა ხანდახან უჩვეულო
უქიფობას გრძნობდა, რაზედაც ხმას

არ იღებდა. ჯერ კიდევ თოვლს დნობდა
არ დაეწყო და კარგა ხუთი კვირის გან-
მავლობაში დღისით ლურჯი ბროლივით
გამჭვირვალე, ხოლო ღამით მთელ თავის
შეკრპულ ყინულოვან სივრცეზე ვარსკვლა-
ვებით თრთილივით მოფიჭვული ცა
გაღამებოდა გლუვ, მკერვ და ელვარე
თოვლის საბურველს.

მართლაცაა ეზოებითა და თოვლით
დამძიმებული ხეების ფარდით სამყარო-
საგან განცალკევებულ ფერმებს თავის
თეთრ პერანგში თითქოს ჩასძინებოდათ.
გარეთ არც კაცი, არც პირუტყვი არ ჩან-
და. მხოლოდ პატარა სახლების საყვამუ-
რები ამხილებდნენ მათში შეხიზნულ სი-
ცოცხლეს გალიგვულ ჰაერში პირდაპირ
ზევით ამავალი ძაფივით წვრილი კვამ-
ლით.

დაბლობი, ბუჩქები, მესრის გასწვრივ
აღმართული თელები — ყველაფერი
მკვდარი გეგონებოდათ, სიცივით განად-
გურებული. დრო და დრო ისმოდა ხე-
ების ტკაცანი, თითქოს ხის კიდურები
ემსხვრებოდათ ქერქში. ზოგჯერ დიდი
ტოტი წყდებოდა და მიწაზე ვარდებოდა,
რადგან ძლიერი ყინვა აქვავებდა მცენა-
რულ წვესს და გლეჯდა ბოჭკოებს.

ენა მოუთმენლად ელოდა ნელთბილ
ნიაგს, რადგანაც მთელ თავის მომბეზ-
რებელ გაუტყვეველ უგუნებობას წელი-
წადის ამ დროის საშინელ სიმკაცრეს მი-
აწერდა.

ზოგჯერ მას არაფრის ჰამა არ შეეძ-
ლო, ყოველგვარი საქმელი ეზიზღებოდა,
ზოგჯერ გული გამაღვიებით უტემდა, ზოგ-
ჯერ კი მისი კუჭი უმსუბუქეს საქმელ-
საც ვერ ინებებდა, ხოლო მუდამ დაჭი-
მული ნერვები აიძულებდა გამუდმებით
განეცადა აუტანელი მღელვარება.

ერთ საღამოს თერმომეტრი კიდევ უფ-
რო დაეცა და სიცივისაგან მობუზულმა
ქულიენმა (სასაღილო ოთახს ხეირიანად
ალარ ათბობდნენ, რადგან იგი შეშას ზო-
გავდა) მაგიდიდან ადგომისას ხელები და-
ისრისა და წაიბუტბუტა:

— კარგი იქნება ამდენი ერთად და-
ვიძინოთ, ხომ, ჩემო ფისუნია?

ქულიენი წინანდებური ბავშვური

გულარზენობით იცინოდა და ჟანა კისერზე ჩამოეყიდა მას, მაგრამ სწორედ ამ საღამოს იმდენად უქეიფოდ გრძნობდა თავს, რომ ყველაფერი ტკიოდა, ნერვები ისე ჰქონდა მოშლილი, რომ ოდნავ გასაგონად და ტუჩებში კონკრეტულად ქმარს, მარტო დავიძინებო. ჟანამ რამდენიმე სიტყვით აუხსნა თავისი სატიკვარი:

— გთხოვ, ძვირფასო, მართლაც არ ვარ კარგად. ხეალისთვის, ალბათ, გაივლის.

ქმარმა არ დაუყენა:

— როგორც გენებოს, ჩემო კარგო. თუ ავად ხარ, თავს უნდა გაუფრთხილდე.

ლაბარაკი სხვა თემაზე გადაიტანეს.

ჟანა ადრე დაწვა. ჟულიენმა ჩვეულებას გადაუხვია და ბრძანა, ცეცხლი დამინთეთ ოთახშიო. როცა უთხრეს, „კარგად გაჩაღდა“, ცოლს შუბლზე აჟოცა და ვავიდა.

მთელი სახლი სიცივემ მოიცვა. გაყინული კედლები, თითქოს სიცივისაგან იბუზებო, ტკაცუნობდა, და ჟანა მთლად ცახცახებდა ლოგინში.

იგი ორჯერ ადგა და ცეცხლს შეშის ღერი შეუკეთა, მოძებნა კაბები, ქვედაწყობები, ძველი ტანსაცმელი და ყველაფერი ეს დაიყარა, მაგრამ მაინც ვერ გათბა. ფეხები სულ გაეთოშა, ხოლო კანკებიდან თეძოებამდე კანკალი უვლიდა და წამდაუწუმ წრიალებდა ლოგინში, ნერვულობდა და ქანცის გამოცლამდე ღელავდა.

მაღეკბილების კაწკაწი დაწყებინა; ხელები უცახცახებდა; მკერდზე უჭერდა; გული ყრუდ და ნელა უტემდა, ზოგჯერ კი თითქოს სულ უჩერდებოდა. იგი სულს ვერ ითქვამდა, ჰაერი არ ყოფნიდა.

მისი სული საშინელმა შიშმა მოიცვა, აუტანელი სიცივე ძვლებამდე ატანდა. არაფერი ამის მსგავსი წინათ არ განუცდილა, არასოდეს არ უგრძნია თავი ცხოვრებისაგან ასე გარიყულად და ეჭვგეზობოდ, რომ კვდებოდა, რომ ახლავე განუტევებდა სულს.

ჟანამ გაიფიქრა:

— აი, ახლა მოვკვდები... ვკვდები...

შეშინებული ლოგინიდან წამოხტა და როზალიას დაურეკა; დაუცადა, ისევ დარეკა, ისევ დაუცადა, იგი თრთოდა და ითოშებოდა.

მოახლოე არ გამოჩნდა. ალბათ, თავი მისცა იმ პირველ ღრმა ძილს, რასაც ვერაფერი ვერ დაარღვევს, და გონებადუკარგულმა ჟანამ ფეხშიშველა მიაშურა კიბეებს.

იგი უხმაუროდ ავიდა ზევით, ხელების ფათურით მოძებნა კარი, გააღო და დაიძახა:

— როზალია!

მერე წინ წავიდა, საწოლს დაეტყა, ხელი მოუფათურა და მიხვდა, რომ იგი ცარიელი იყო. ცარიელი იყო და ცივი, თითქოს არც არავინ წოლიდა მასში.

გაკვირვებულმა გაიფიქრა:

— როგორ! ისევ გაიქცა? ისიც ასეთ ამინდში!

მაგრამ იმწუთშივე გული უეცრად გაშმაგებით აუტყვევდა, სული შეეხუთა, მუხლები ეკეცებოდა, მაგრამ მთელი ძალ-ღონე მოიკრიბა და უკანვე გაიქცა, ჟულიენი რომ გაეღვიძებინა.

ღონემიხდილი ჟანა ელვის სისწრაფით შეიჭრა მასთან დარწმუნებულად, რომ საცაა მოკვდებოდა და სურდა მანამდე შეეხებოდა ჟულიენისათვის, ვიდრე გონებას დაკარგავდა.

მიმქრალ ცეცხლის შუქზე მან ბალიშზე ქმრის თავის გვერდით როზალიას თავი შეამჩნია.

ჟანას ყვირილზე ორივე წამოხტა. ერთ წუთს იგი უძრავად იდგა ამ აღმოჩენით შეძრწუნებული. შემდეგ თავის ოთახში გაიქცა, მაგრამ შეშინებულმა ჟულიენმა დაუძახა მას:

— ჟანა!

და იგი შეიპყრო საშინელმა შიშმა, რომ დაინახავდა ჟულიენს, კიდეც გაიგონებდა მის ხმას, მოისმენდა ახსნა-განმარტებას, ტყუილებს, შეხებად და თვალეშში. ჟანა ისევ ეცა კიბეებს და ძირს ჩაიბრინა.

ჟანა ახლა სიბნელეში გარბოდა, ანგარიშს არ უწევდა, რომ შეიძლებოდა საფეხურებზე დაგორებულიყო და დამტე-

რეულიყო. იგი ვერაფერს ხედავდა წინ-
და რაღაც დაუოკებელი ძალა უკარნა-
ხებდა. გაქცეულიყო, — არაფერი აღარ
სცილნოდა, არაფერი აღარ დაენახა.

ქვევით რომ ჩაირბინა, საფეხურზე
ფეხშიშველად და პერანგისამარა ჩამოჯ-
და და ასე იჯდა გონდაკარგული.

ჟულიენი ლოგინიდან წამოხტა და
სწრაფად იცვამდა ტანზე. ენას ესმო-
და მისი მოძრაობა, სიარული. იგი ადგა,
რათა გაქცეოდა ქმარს. აი ჟულიენი უკ-
ვე ჩამოდიოდა კიბეებზე და ყვიროდა:

— მომისმინე, ენა!

არა, ენას არ უნდოდა მოესმინა მის-
თვის, არ უნდოდა ჟულიენს თითქმის რომ
წაეკარებინა და იგი სასადილო ოთახში
შევარდა, თითქმის მკვლელს გაუბრუნდა.
ენა ეძებდა გამოსავალს, თავშესაფარს,
ბნელ კუთხეს, როგორმე რომ დამალვო-
და ქმარს. იგი მაგიდის ქვეშ მოიკუნტა,
მაგრამ ჟულიენი უკვე გამოჩნდა ზღურ-
ბლზე, ხელში სანთელი ეკავა და ისევ
იძახდა:

— ენა!

და ენამ კურდღელივით მოკურცხლა,
სამზარეულოში შეიჭრა და ორჯერ შე-
მოირბინა იგი დევენილი ცხოველივით.
რადგან ჟულიენმა აქაც მიაგნო მის
კვალს, უცბად გამოალო ბაღში გასასე-
ლელი კარი და გარეთ გაიჭრა.

დრო და დრო ენა ტიტველი ფეხებით
მუხლამდე ეფლობოდა თოვლში და ეს
გამყინავი შეხება მას შეუბოვარ ძალას
მატებდა. ენას არ ციოდა, თუმცა პე-
რანგისამარა იყო; იგი საერთოდ არა-
ფერს არ გრძნობდა, რადგან სულიერმა
ტკივილმა გაუყრუა სხეული და იგი გარ-
ბოდა მთლად გათეთრებული, როგორც
თოვლით დაფარული მიწა.

ენა გაჰყვა დიდ ხეივანს, გადაჭრა წა-
რაფი, გადაახტა თხრილს და პირდაპირ
ლანდებისაკენ გაემართა.

მთვარე არ ჩანდა. ვარსკვლავი
ცეცხლის მარცვლებით ელავდნენ ჩა-
შავებულ ცაზე; მკვლარეობით გაშეშებუ-
ლი, უსაზღვროდ მღუშარე ველი კი
მკრთალი სიეთრით ანათებდა.

ენა სწრაფად, სულმოუთქმელად მი-
დიოდა, არაფერი ესმოდა და არაფერზე
ფიქრობდა. უეცრად იგი უფსკრუ-
ლის პირად აღმოჩნდა, ინსტინქტურად
ერთბაშად შეჩერდა და განადგურებუ-
ლი, უაზრო და უნებისყოფო, თოვლში
ჩაცუცქდა.

მის წინ, ბნელ ორმოში გაუჩინარებუ-
ლი და მღუშარე ზღვა მოქცევის დროს
წყალმცენარეთა მარილიან სუნს უშვებ-
და.

იგი დიდხანს იჯდა იქ ასე, სულითა
და სხეულით უგრძნობელი, მაგრამ შემ-
დეგ უეცრად საშინლად აცახცახდა, რო-
გორც იალქანი ქარში. ფეხები, ხელები,
თითები შეუთქავებლად უთრთოდა, ხში-
რი ძაგავით ვრხეოდა და თვალის დახამ-
ხამებში ენას უცბად დაუბრუნდა ნა-
თელი, უღმობელი ცნობიერება.

შემდეგ წარსულის ზმანებებმა გაიელ-
ვეს მის თვალწინ: ჟულიენთან სეირნობა
ბიძია ლასტიკის ნავით, მათი საუბარი,
სიყვარული, რომელიც ის იყო ფეხს
იკიდებდა ენას გულში; ნავის ნათლობა;
მერე მისი ფიქრები უფრო შორს წავი-
და. მოაგონდა იმედიანი ოცნებები სავსე
ის ღამე, როცა იგი ჩინარში ჩამოვიდა.
ახლა კი, ახლა! ოჰ! მისი ცხოვრება და-
იმსხვრა, ბედნიერებას ბოლო მრეღო,
იმედები გაქრნენ, და მან წარმოიდგინა
ტანჯვით, ღალატითა და მწუხარებით აღ-
სავსე საშინელი მომავალი. სჯობს მოკვ-
დეს და ყველაფერი ამით დამთავრდება.

შორიდან ყვირილი მოისმა:

— აქეთ, აქეთ! აი, მისი კვალი; ჩქარა,
ჩქარა, აქეთ!

ეს ჟულიენი დაეძებდა მას.

(გაგრძელება იქნება)

ჩაიკოვსკი და საქართველო

აქ გასაკვირი არაფერია, როცა ვამბობთ „ჩაიკოვსკი და საქართველო“. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ დიდი რუსი მოღვაწეები: მწერლები, პოეტები, კომპოზიტორები საქართველოს მოტრფიალენი იყვნენ. საქართველოს განუმეორებელი ბუნება — მთები, ველები, ქართველი ხალხის მაღალი სული მათი შემოქმედების წყარო იყო. აქ ეძიებდნენ სწორედ იმ ძვირფას მარგალიტებს, რომლებიც შემდგომ ნამდვილი შემოქმედის ხელში კაცობრიობის საგანძურად იქცნენ. მათ რიცხვს მიეკუთვნება დიდი რუსი კომპოზიტორი ილია პეტრეს-ძე ჩაიკოვსკიც.

აქვე უნდა ითქვას, რომ ჩაიკოვსკი საქართველოში სულ ექვსჯერაა ნამყოფი.

1885 წელს ჩაიკოვსკი აირჩიეს „რუსული მუსიკალური საზოგადოების“ დირექტორად. მომდევნო წლებში იგი მიემგზავრება

ევროპის ქვეყნებში. ყველგან, პარიზსა თუ პრაღაში, ნორვეგიასა თუ შვეიცარიაში დიდ რუს კომპოზიტორს გულთბილად ხვდებოდნენ. როგორც მაშინდელი პარიზელი რეცენზენტი აღნიშნავს, „ფეხქვეშ ეგებოდნენ“... მაგრამ, მიუხედავად ამისა, დიდი კომპოზიტორი საოცრად გულთბილ სტრიქონებს სწერს თავის ძმას საქართველოზე: „საქართველოში სამ კვირას ვისვენებდი. ბორჯომი — ეს არის მსოფლიოს ულამაზესი კუთხე“. როგორც მის მემუარებში ვკითხულობთ, ჩაიკოვსკი მოხიბლა საქართველოს სილამაზემ, მისმა შესანიშნავმა მთებმა, მარადმწვანე ნაძვნარმა, მზის ოქროსფერმა სხივებმა, მუდამ მოუსვენარმა მდინარეებმა.

როცა საქართველოს ცამდე აწვდილ მთებს შეჰყურებდა, მისი შეუვალი მწვერვალები ჩაიკოვსკის აგონებდა შოთა რუსთაველის

გმირებს. მათ ვაჟკაცურ შემართებას, ჰუმანურობას, წმინდა სიყვარულს. სწორედ ამ წარმტაც მთებში წერდა იგი თავის რომანსებს. აქ მუშაობდა ოპერა „ევგენი ონეგინზე“. აქვე სწავლობდა რუსული მუსიკის მამამთავრის გლინკას ოპერის „ივანე სუსანი-ნის“ პარტიტურას.

ცნობილი კრიტიკოსი ნ. დ. კაშკინი წერდა: „ჩაიკოვსკის თვით-ული ნაწარმოები უფრო და უფრო მეტ მნიშვნელობას იღებს მუსიკალურ ხელოვნებაში. მან მთელი თავისი ტალანტი მოახმარა რუსულ მუსიკას და გამოიჩინა უდიდესი გმირობა, რომელსაც საფუძველი ჩაუყარა გენიალურ-მა გლინკამ“. შეიძლება ვიკითხოთ, რატომ არ უმღერა ჩაიკოვსკიმ თავის ოპერებში საქართველოს, როცა სხვა კომპოზიტორებმა, მაგალითად, ა. გ. რუბინშტეინმა დაწერა ოპერა „დემონი“? ამ კითხვას შეიძლება ასეთი პასუხი გავცეთ: გლინკას შემოქმედების თავყანისმცემელ ჩაიკოვსკის არ უცდია თავისი ძალა ისეთ ეპიკურ სურათებში, როგორიც გლინკამ შექმნა („ივანე სუსანი-ნის“ ეპილოგი და „რუსლანისა და ლუდმილას“ ინტროდუქცია). რამდენადაც ჩაიკოვსკის ოპერების მთავარი ელემენტებია ლირიზმი და სულიერი განცდა, მას ალფრთოვნება ადამიანის არაა გარეგანი მხარე, არამედ მისი სულიერი სამყარო, პირადი განცდები კეთილისა და ბოროტის ურთიერთ-

ბაში. იგი ეძებდა მართალ, ვნებიან ცხოვრებას, განიცდიდა გულგატეხილობასა და ნეტარების სითბოს, მაგრამ არ ივიწყებდა ბედნიერ დასასრულს, სიყვარულს, სილამაზეს ადამიანთა დამოკიდებულებაში.

საქართველოს ტრფიალი ჩაიკოვსკი გრძნობდა, რომ თავისი შემოქმედებითი ძალა არ ეყოფოდა ყველა ამ სიდიადის გადმოსაცემად. მას მხოლოდ გულწრფელი სიყვარულით უყვარდა იგი. სწორედ ამიტომ უწოდა ბორჯომს „მსოფლიოს ულამაზესი კუთხე“. რადგან აქ ყოფნისას იგი თავს თვლიდა უბრალო ადამიანად, სილამაზის მონად მისი ბრწყინვალეების შეუტყნობლად. საქართველომ შთააგონა მას დიდი გრძნობა და მიწის სიყვარული, რომელიც შემდეგ ასე ნათლად გამოვლინდა მის მუსიკალურ ნაწარმოებებში.

XIX საუკუნის მეორე ნახევრის კომპოზიტორებს შორის ჩაიკოვსკი იყო ჰარმონიის უდიდესი ოსტატი, მიუხედავად იმისა, რომ არასოდეს უცდია ნოვატორიზა და ორკესტროვნების ეფექტურობა. ჩაიკოვსკის რომანსები — ეს ლირიკული პოემებია ადამიანის სულიერ სამყაროზე თავისი განცდებით, სიხარულითა და იმედის წყურვილით მარადიული ბედნიერებისა და ცხოვრების უფლებებისათვის ბრძოლაში. მისი რომანსები არის მთის ანკარა წყარო, მრავალფეროვანი სიმღერებით,

რომელიც ასულდგმულებს მის შემოქმედებას. ჩაიკოვსკის შემოქმედების თემა ხომ ძირითადად დრამატულ-ტრაგიკულია.

ოპერებში გლინკას შემდეგ ჩაიკოვსკის მეორე ადგილი უჭირავს. მან დაგვიტოვა ათი ოპერა და ექვსი სიმფონია. მეექვსე „პათეტიკური“ სიმფონია წარმოადგენს გაბედულ, ტრაგიზმით აღსავსე ნაწარმოებს. თვით კომპოზიტორმა ამ ნაწარმოებს „მუსიკალური აღსარება“ უწოდა, ჩააქსოვა რა მასში თავისი გრძნობები და განცდები. ამ საყატობრიო მნიშვნელობის სიმფონიაში მან განაგრძო ბეთჰოვენის მუსიკალური ტრადიციები.

მეექვსე სიმფონიასაკონცერტო შესრულებით წარმოდგენილ იქნა 1893 წელს უდროოდ გარდაცვლილი კომპოზიტორის პატივსაცემად. ღირსეურობდა ე. ნაპრავეკინი. ამ ნაწარმოებში ჩაიკოვსკიმ გამოხატა არა მარტო პი-

რადი, არამედ იმდროინდელი რუსული ინტელიგენციის განწყობილება, რომელიც საკუთარ რწმენას ჰკარგავდა და ვერ ნახულობდა გამოსავალს საზოგადოებრივი კრიზისიდან.

ჩაიკოვსკის მუსიკალური მემკვიდრეობით ჩვენი კომპოზიტორები მეტად დავალებული არიან. მან მოგვცა ხალხისა და მშობლიური მუსიკისადმი თავდადებული სამსახურის მაგალითი. მართალი იყო კრიტიკოსი კაშკინი, როცა წერდა, ჩაიკოვსკი ეკუთვნის იმ რუსი ადამიანების რიცხვს, რომელთა სახელს დააფასებს მხოლოდ შთამომავლობაო. მით უფრო სასიამოვნოა, რომ დიდი კომპოზიტორი საქართველოს, ქართველი ხალხის სიყვარულით იყო შთაგონებული, ხოლო ქართველმა ხალხმა ასე ფართოდ აღნიშნა წელს მისი დაბადების 125 წლისთავი.

ძს. კომისაროვა,
რუსის დამსახურებული არტისტი.

ღვაწლმოსილი ლოტბარი

ნესტორ მასიკოს-ძე ჯიბლაძე ხალხურ მომღერალთა იმ ჯგუფს ეკუთვნის, რომელიც სამოღვაწეო ასპარეზზე საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ გამოვიდა. მისი ცხოვრება ჩვეულებრივი უბრალო ადამიანის შრომისა და შემოქმედებითი მოღვაწეობის ნათელი ბიოგრაფიაა.

ნ. ჯიბლაძის ბავშვობის წლები

ორიოდე სტრიქონით აღინუსხება: მას არაფერი არ განასხვავებდა სოფლის სხვა ბავშვებისაგან, გარდა იმისა, რომ უსაზღვროდ უყვარდა სიმღერა.

მამა ღარიბი გლეხი იყო. ამის გამო ნესტორს განათლება არ მიუღია.

ნესტორ მასიკოს-ძე ჯიბლაძე დაიბადა 1895 წელს ჩოხატაურის რაიონის სოფელ განახლებაში. რვა

წლის იყო, როცა მშობლებმა სოფლის სკოლაში შეიყვანეს, მაგრამ უსახსრობისა და 1905 წლის ამბების გამო მშობლებმა იგი გამოიყვანეს სკოლიდან.

გადის დრო. ნესტორი ისევ სოფელშია. მას სიმღერა უყვარს, მაგრამ რა ქნას, როგორ მიაღწიოს მიზანს? ნიჭი ეძებს გზას და, აი 1910 წელს ნესტორის ინიციატივით, სოფლის ჭაბუკებისაგან შეიქმნა მომღერალთა ჯგუფი. ჯგუფი დროგამოშვებით თავს იყრიდა ხან ერთ, ხან მეორე მეზობელთან და ასრულებდა ნაცნობ სიმღერებს — ვინც რა იცოდა, იმას მღეროდა, სხვები კი მისგან სწავლობდნენ. ნ. ჯიბლაძე რწმუნდება, რომ მას აქვს სიმღერის ათვისებისა და გადაცემის უნარი. თანაც აქვებდნენ — „ნუ დააგდებ არჩეულ გზას და სიცოცხლის ბოლო გაგიტკბილდებაო“.

1911 წელს ნ. ჯიბლაძე გადმოღის ბათუმში და მუშაობას იწყებს რკინის მაღაზიის მეპატრონესთან. შემდეგ გადადის ბაქოში. 1914 წლიდან იგი კვლავ ბათუმშია, მსახურობს სასტუმრო „თბილისში“. სასტუმროს სამეურნეო საქმეებითაა გადატვირთული, მაგრამ თავისუფალ დროს მიდის ნავსადგურის მუშებთან, სადაც ხვდება ხალხური სიმღერების მოყვარულთ. კამათობენ, მღერიან კიდევ. იგი უსაზღვროდაა გატაცებული ხალხური სიმღერით, სწყურია, რომ თვითონ შექმნას

მომღერალთა გუნდი და თავისი ვიწყებით ჩაებას მუშაობაში. მაგრამ მალე გაისმა პირველი მსოფლიო ომის ჭექა-ქუხილი და ნ. ჯიბლაძე გერმანიის ფრონტზე გაიწვიეს.

1917 წელს ნ. ჯიბლაძე მძიმედ დაჭრილი ბრუნდება სამშობლოში. გამოჯანმრთელების შემდეგ მას კვლავ იწვევენ ჯარში და გზავნიან ბათუმის სამხედრო გარნიზონში, სადაც 1921 წლამდე დაჰყო. 1921 წელს ნ. ჯიბლაძე გაათავისუფლეს სამხედრო სავალდებულო სამსახურიდან და მან საცხოვრებლად აირჩია ბათუმი. მუშაობს მუშათა სანაპირო არტელში — მტვირთავად. უახლოვდება მუსიკითა და სიმღერით დაინტერესებულ ახალგაზრდობას. მონდომებით სწავლობს ხალხურ სიმღერებს. ამ დროს ბათუმში საკმაო ავტორიტეტით სარგებლობდა ქართული ხალხური სიმღერების გუნდი, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ცნობილი ლოტბარი მელქისედექ ნაკაშიძე. ნესტორი დაუახლოვდა ამ ხელოვანს, რომელმაც იგი თავის გუნდში ჩაირიცხა.

მ. ნაკაშიძესთან ნესტორმა ათი წელი დაჰყო. ამ ხნის განმავლობაში მან შეისწავლა ათობით ძველი ხალხური სიმღერა და საგალობელი; საგრძნობლად დაიხვეწა მომღერლის ხმაც. მას უკვე თამამად შეეძლო გუნდის ხელმძღვანელობა.

და აი 1935 წლიდან ნესტორი

იწყებს დამოუკიდებელ მოღვაწეობას. მან პირველმა ჩამოაყალიბა აჭარის ასსრ მილიციის კლუბთან მომღერალ-მოცეკვავეთა გუნდი. ნესტორი ხელმძღვანელობდა აგრეთვე ელექტროსადგურთან არსებულ გუნდს, რომელიც შეიქმნა 1937 წელს. ახალგაზრდა ლოტბარი ენერგიულ მუშაობას ეწევა მომღერალთა შორის და ყოველი ახალი წარმატება აღაფრთოვანებს. გუნდის გამსახვილება-განმტკიცების მიზნით მოიწვია სიმღერის მოყვარული დიასახლისებიც. ნ. ჯიბლაძემ საქმიანად ააწყო გუნდის მეცადინეობა და დაბეჯითებით შეუდგა მზადებას მორიგ ოლიმპიადებში მონაწილეობის მისაღებად.

1937 წლის დეკემბერში მილიციისა და ელსადგურის კლუბებთან არსებული მომღერალ-მოცეკვავეთა გუნდები, რომელთაც ნ. ჯიბლაძე ხელმძღვანელობდა, ოლიმპიადაზე გამოვიდნენ საკუთარი, ორიგინალური რეპერტუარით და მაყურებელთა ერთსულოვანი მოწონება დაიმსახურეს. მილიციის კლუბთან არსებული მომღერალ-მოცეკვავეთა გუნდის კონცერტის შესახებ გაზეთი „აჭარისტანი“ წერდა:

„...აღსანიშნავია ის, რომ აქამდე ჯერ არც ერთი გურული გუნდი არ მისულა: უმეტეს შემთხვევაში სიმღერები ყვირილს უფრო წააგავდა და დაცული არ იყო კონტრაპუნქტული წყობის წესები, რომელიც აუცილებელია გუ-

რული სიმღერების ტექსტის ნათელსაყოფად და მკაფიოდ გადმოსაცემად.“

მილიციის კლუბთან არსებულ გუნდს ნ. ჯიბლაძე სამი წლის განმავლობაში ლოტბარობდა.

დროის ამ მონაკვეთში გუნდმა კონცერტები გამართა ქალაქის საწარმოებში, აჭარის მაღალმთიანი რაიონების სოფლებში, კოლმეურნეობებში. ამიერიდან ნ. ჯიბლაძე ცნობილია როგორც ნიჭიერი მომღერალი და ლოტბარი.

1938 წლის ნექტემბერია. მატარებელი მოსკოვისაკენ მიაქროლებს რესპუბლიკურ ოლიმპიადაში გამარჯვებულ კოლექტივს. აქ არის ახალგაზრდა ლოტბარი ნესტორ ჯიბლაძე, რომელიც ხელმძღვანელობდა ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის მომღერალთა გუნდს. ამ კოლექტივმა მოწონება დაიმსახურა ოლიმპიადაზე ბაქოში და წარმატებით გამოვიდა მოსკოველ მაყურებელთა წინაშე.

ამ დიდ ოლიმპიადაში გამარჯვების მოპოვებისათვის ნ. ჯიბლაძე დააჯილდოვეს ფ. იანი საქარით. მოსკოვის ცენტრალურმა და საქართველოს ყველა გაზეთმა აღნიშნა მისი გუნდის წარმატებანი.

1937 წელს აჭარის ასსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული ხელოვნების საქმეთა სამმართველო ნ. ჯიბლაძეს გზავნის ქედის რაიონის კულტურის სახლში მომღერალ-მოცეკვავეთა და მეჩონგუ-

რეთა წრეების ჩამოსაყალიბებლად.

ნ. ჯიბლაძემ დავალება პირნათლად შეასრულა, ჩამოაყალიბა მომღერალ-მეჩონგურეთა ანსამბლი და თვითონვე ჩაუდგა სათავეში. აღსანიშნავია, რომ ნ. ჯიბლაძემ, აჭარაში პირველად, კერძოდ სოფელ ვაიოში (ქედის რაიონი) შექმნა მეჩონგურე ქალთა გუნდი. ამ გუნდმა 1938 წელს საოლქო ოლიმპიადაზე საყოველთაო მოწონება დაიმსახურა: გუნდის თვითმული წევრი დააჯილდოვეს ფასიანი საჩუქრებით.

ქედის კულტურის სახლის მომღერალ-მოცეკვავეთა გუნდი ნ. ჯიბლაძის ლოტბარობით გაიგზავნა თბილისში რესპუბლიკურ ოლიმპიადაში მონაწილეობის მისაღებად. იგი გამარჯვებული დაბრუნდა. მერე გუნდი აწყობს გამსვლელ კონცერტებს ქედის რაიონის ყველა სოფელში, ხულოს რაიონის ცენტრსა და დიდ სოფლებში.

გუნდი კონცერტებს მართავდა კალენდარულ დღესასწაულებთან დაკავშირებით საძოვრებზე, ცალკეულ კოლმეურნეობებში, ჯარის ნაწილებში და ა. შ. ნაყოფიერი იყო ნ. ჯიბლაძის მოღვაწეობა ქედის რაიონში. გარდა რაიონული მომღერალ-მოცეკვავეთა გუნდისა, იგი აყალიბებს თვითმოქმედ გუნდებს ცხმორისში, პირველ მაისში, მერისში, ზვარეში და ა. შ. გადის ხანი და ნესტორი ხულოშიც ქმნის არა

მარტო მამაკაცთა, არამედ ქალთა გუნდსაც.

ნ. ჯიბლაძის მოღვაწეობის ძირითადი უბანი ქედის რაიონი იყო, სადაც მან თითქმის საუკუნის მეოთხედი დაჰყო. განსაკუთრებულად წარმატება მოიპოვა ნ. ჯიბლაძემ 1949-1950 წლებში თვითმოქმედი კოლექტივების დათვალიერების დროს. ქედის რაიონის მაიაკოვსკის სახელობის კულტურის სახლთან არსებულმა მომღერალ-მოცეკვავეთა გუნდებმა პირველი ადგილი დაიკავეს სარაიონო და საოლქო დათვალიერებაზე და დამსახურებულად წარსდგნენ რესპუბლიკურ დათვალიერებაზე.

ქედის რაიონის მომღერალ-მოცეკვავეთა გუნდის შემოქმედებითი მუშაობის შესახებ გაზეთი „საბჭოთა აჭარა“ წერდა:

„1949 წელს მხატვრული თვითმოქმედების დათვალიერებაში წარმატებითი მონაწილეობისათვის, მოსახლეობის მხატვრული მომსახურებისა და ნაყოფიერი მუშაობისათვის ხელოვნების საქმეთა სამმართველოს აჭარის ხალხური შემოქმედების საოლქო სახლის საპატიო სიგელებით დაჯილდოვებული არიან ქედის რაიონის კულტურის სახლთან არსებული სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი, მისი ხელმძღვანელი ნ. ჯიბლაძე“.

ამ პერიოდში ნ. ჯიბლაძის შრომა მარტო მომღერალთა გუნდების წრეობით არ ამოიწურება. მან ნაყოფიერი შრომა გასწია ახალგაზრდა კადრების მოსამზადებლადაც.

მისი ყოფილი მოწაფეები რ. თუ-რმანიძე, ს. თურმანიძე (ქედის რაიონი), ა. დიასამიძე, თ. ქათამაძე (შუახევი) ამჟამად ხელმძღვანელობენ მომღერალ-მოცეკვავეთა თვითმოქმედ კოლექტივებს.

ნ. ჯიბლაძის რეპერტუარი შედგება ათობით ხალხური სიმღერი-საგან, რომელთა უმრავლესობა მის მიერ არის დამუშავებული. მან შექმნა ორიგინალური სიმღერებიც. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს სიმღერები ლენინზე, პარტიზე, სამშობლოზე, მშვიდობაზე, სამამულო ომის გმირებზე, შრომის გმირებსა და უხვი მოსავლის ოსტატებზე.

ნიჭიერი და ენერგიული ლოტ-ბარის მოღვაწეობას მაღალი შეფასება მისცეს მთავრობამ და პარტიამ. იგი დაჯილდოვებულია მედლით „1941-1945 წლების დიდ სამამულო ომში შრომითი მამაცობისათვის“, ხალხური თვითმოქმედების აჭარის საოლქო სახლის სამკერდე ნიშნით, საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმეთა კომიტეტის საპატიო სიგელით. 1957 წელს მას მიენიჭა აჭარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის საპატიო წოდება.

ხელოვნების დარგში ხანგრძლი-

ვი და ნაყოფიერი მუშაობის აღსანიშნავად 1950 წლის 1 ივლისს ქედის რაიონის მშრომელებმა ნ. ჯიბლაძეს გაუმართეს საღამო, რომელსაც დიდძალი მაყურებელი დაესწრო მეზობელი რაიონებიდან და ბათუმიდან. ორატორები სიყვარულით აღნიშნავდნენ ლოტ-ბარ ნ. ჯიბლაძის ღვაწლს ხალხური სიმღერების შეგროვების, დამუშავებისა და პოპულარიზაციის საქმეში, აღნიშნავდნენ მის კაცურ კაცობას და დიდ ამავს.

შემოქმედებითს საღამოზე ლოტ-ბარს ლექსი მიუძღვნა პოეტმა ნ. მაღაზონიამ.

„შენს ჩონგურს მოგრძო ტარი აქვს
და ოთხი სიმი წკრიალა.
დაუკრავ — მთელ ტანს დაიარს,
მარტო თვალს და გულს კი არა.
მოყვითლო თუთის ხისაა,
დანით და ხვეწით გათლილი,
ფორთოხლის ხეთა მხრისაა,
მაგრამ დინჯია ქართლივით.
შეხედავ — სახე სადა აქვს
და ზედ საღაფი დართული,
ლარიდან ლარზე გადააქვს
პანგი საამო ქართული.
მთელი ხმით დაჰკარ, ჩონგური!
ძილი ნუ მოგვეცილება,
უმღერე შენ ჩვენს სამშობლოს
ჩვენი პარტიის დიდება“.

ამჟამად ნ. ჯიბლაძე პენსიონე-რია, მაგრამ არ კი შეუწყვეტია შემოქმედებითი მუშაობა: კვლავ ქმნის ახალ სიმღერებს, რომ ასაუ-ღერებლად ახალი სიმი გადასცეს ამღერებულ ხალხს.

ირ. მაღაზონია.

საქართველო
საზოგადოებრივი

საზოგადოებრივი

პარტია სსრკ

თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ გმირული ბრძოლის ისტორიები

1905 წლის რევოლუციის 60 წლისთავის გამო

XIX საუკუნის დამლევსა და XX საუკუნის დამდეგს რევოლუციური მოძრაობის ცენტრმა დასავლეთიდან აღმოსავლეთში — რუსეთში გადმოინაცვლა. რუსეთის პროლეტარიატი საერთაშორისო მუშათა მოძრაობის ავანგარდში მოექცა და მის წინაშე დადგა უდიდესი მნიშვნელობის რევოლუციური ამოცანა — მოკლე ისტორიულ ვადაში დაეწყო ცარიზმი.

ცარიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო რუსეთის პირველი სახალხო რევოლუცია, რომელმაც შეარყია მეფის თვითმპყრობელობის პოზიციები. იგი დაიწყო 1905 წლის 9 იანვრის ტრაგულით პეტერბურგში.

რუსეთში გაჩაღებულ რევოლუციურ მოძრაობას მაშინვე გამოეხმაურნენ ამიერკავკასიის მშრომელები. 1905 წლის იანვრის მეორე ნახევრიდან მშრომელთა საპროტესტო გამოსვლებმა მთელი საქართველო მოიცვა. განსაკუთრებით მწვავედ იგრძნობოდა ეს ბათუმში, სადაც 25 იანვრიდან 31 იანვრამდე არ შეწყ-

ვეტილა საყოველთაო პოლიტიკური გაფიცვები. რსდმპ ბათუმის კომიტეტის ხელმძღვანელობით დაიწყო მუშათა მებრძოლი რაზმების შექმნა, რომლებიც თავს ესხმოდნენ საპოლიციო უბნებს, ჟანდარმებსა და მეფის ხელისუფლების სხვა მოხელეებს. შეიქმნა ისეთი ვითარება, რომ ბათუმის სამხედრო გუბერნატორის განკარგულებებს მუშები ყურადღებასაც არ აქცევდნენ, მაშინ როცა „ბარცხანის გუბერნატორის“ (ე. ი. რსდმპ ბათუმის კომიტეტის) ყველა განკარგულება განუხრელად სრულდებოდა.

თებერვალში რევოლუციურმა მოძრაობამ კიდევ უფრო ფართო ხასიათი მიიღო. 21 თებერვალს ბათუმში გაიმართა მუშათა პოლიტიკური დემონსტრაცია, რომელიც მოეწყო პროტესტის ნიშნად პოლიციის ხელმძღვანელობით 6-9 თებერვალს ბაქოში პროვოცირებული სომეხ-თათართა სისხლიანი შეტაკების გამო. ხალხმრავალი დემონსტრაცია, რომელიც საპროტესტო მიტინგის შემდეგ დაიწყო, ბათუმის გარნიზონის ჯარისკაცებთან ხელჩართული ბრძოლით დამთავრდა.

ბათუმის მუშათა გმირულ ბრძოლას მხარი დაუჭირა აჭარის გლეხობამაც. ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირჩეოდა კინტრიშის უბანი. მალე გლეხთა მოძრაობა მეტნაკლებად მთელ აჭარას მოედო. მაგალითად, ქედასა და ცხმორისში ოთხი-ხუთი ათასამდე გლეხი აჯანყდა. აჯანყებულებმა დაეკეტეს სოფლის კანცელარია და გააძევეს ადგილობრივი ხელისუფლები.

1905 წლის გაზაფხულზე და ზაფხულში მეფის თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ ბრძოლაში ჩაებნენ მშრომელთა ყველა ფენა: მუშები, გლეხები, ხელოსნები, ნოქრები, დაბალი ჩინის მოხელეები, შინამოსამსახურეები და სხვ. მაისსა და ივნისში ბათუმში თითქმის არ შეწყვეტილა მიტინგები და დემონსტრაციები. აღსანიშნავია, რომ ბათუმისა და ქობულეთის მშრომელთა ივნისის საყოველთაო გაფიცვები დაემთხვა ჯავშნოსან „პოტიომკინის“ აჯანყებას.

დადასტურებულა, რომ ბათუმის ბოლშევიკურ ორგანიზაციას მკიდრი ურთიერთობა ჰქონდა შავი ზღვისპირა ქალაქების სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციებთან, რომლებიც ენერგიულად ემზადებოდნენ აჯანყებისათვის. ვ. ი. ლენინს მიზანშეწონილად მიაჩნდა, რომ აჯანყებული „პოტიომკინი“ ბათუმში წაეყვანათ, რადგან რევოლუციის ბელადმა კარგად იცოდა, თუ რა მრისხანე პოლიტიკურ ძალას წარმოადგენდა ბათუმის პროლეტარიატი. მეორე მხრივ, ბათუმის გარნიზონის საგრძნობი ნაწილი (განსაკუთრებით არტილერისტები) მზად იყო აჯანყებულთა მხარე დაეკავათ. ვ. ი. ლენინის თანამებრძოლის ვასილიევ-იუჟინის თქმით, „...ბათუმი, როგორც რევოლუციური ბაზა, მთელი შავი ზღვის სანაპიროზე ყველაზე უფრო საიმედო რაიონი იყო“ (ყურნალი „პროლეტარსკაია რევოლუცია“, № 4, 1926 წ.).

აქტიური მონაწილეობა მიიღო ბათუმის პროლეტარიატმა სრულიად რუსეთის ოქტომბრის საყოველთაო პოლიტიკურ

გაფიცვაში, რომელმაც დამბლა დასვა მეფის თვითმპყრობელობას.

15 ოქტომბრიდან პოლიტიკური გაფიცვები ბათუმში ხელჩართული ბრძოლებით ხასიათდებოდა. თვის ბოლომდე ქუჩებში არ შეწყვეტილა მიტინგები, დემონსტრაციები და მასობრივი კრებები. მეფის ადგილობრივმა ხელისუფლებამ ხულიგნებისა და შტრაიკბრეხერებისაგან შექმნა შავი რაზმი, რომელსაც ევალებოდა რევოლუციური მოძრაობის წინააღმდეგ ბრძოლა, მაგრამ მუშათა მებრძოლი რაზმები შიშის ზარს სცემდნენ ადგილობრივ ხელისუფალთ. მრავალრიცხოვან შეტაკებაში მუშა-რაზმელებმა ბევრი შვარაზმელი გამოასალმეს სიცოცხლეს, მათ შორის შვარაზმელთა მეთაური ნ. შმიკინი.

მუშათა ორგანიზაციებმა თანდათანობით ხელში ჩაიგდეს ქალაქის მართვა. განსაკუთრებული გავლენით სარგებლობდა, საგაფიცო კომიტეტი, რომელიც მუშათა დეპუტატების საბჭოს როლს ასრულებდა და ფაქტიურ ხელისუფლებას წარმოადგენდა, რადგან რკინიგზაზე მოძრაობა, დამნაშავეთა გასამართლება და ბევრი სხვა ღონისძიება მხოლოდ მისი მითითებით ან ნებართვით ტარდებოდა. ბათუმის მუშათა მოძრაობის ისტორიაში 1905 წლის ოქტომბერი და ნოემბერი მეტად საინტერესო პერიოდი იყო. იგი ძალიან ჰგავდა ორხელისუფლებიანობას, რადგან მეფის ადგილობრივი ხელისუფლების გვერდით გაბედულად მოქმედებდნენ მუშათა ორგანიზაციებიც.

სრულიად რუსეთის ოქტომბრის საყოველთაო პოლიტიკურმა გაფიცვამ ნაღვაი მოუშადა შეიარაღებულ აჯანყებას. რსდმპ III ყრილობამ ყოველმხრივ განიხილა შეიარაღებული აჯანყების საკითხი და დასაბა მისი მომზადების კონკრეტული გზები. საქართველოს ბოლშევიკურმა ორგანიზაციებმა დიდი მუშაობა გასწიეს მესამე ყრილობის გადწყვეტილებათა განხორციელებისათვის.

1905 წლის გაზაფხულზე რსდმპ ბა-

თუმცა კომიტეტმა შექმნა ორი სამხედრო კომისია, რომლებსაც ევალბოდათ ბათუმის გარნიზონის ჯარისკაცებთან კავშირის დამყარება, მუშათა მებრძოლი რაზმების ჩამოყალიბება, მათი შეიარაღება და სხვ. მ. ფედოროვის, ს. ივანოვის, ს. თაფარქილაძის, ალ. ჩხენკელის, კ. ავალიანის, ი. ლუზინის, ი. ქიქავასა და სხვათა ხელმძღვანელობით ორივე კომისიამ საკმაოდ მნიშვნელოვანი მუშაობა გასწია შეიარაღებული აჯანყების მომზადებისა და ჩატარებისათვის.

როგორც ცნობილია, რუსეთის პირველი რევოლუციის კულმინაციურ წერტილს წარმოადგენდა დეკემბრის შეიარაღებული აჯანყება. ვ. ი. ლენინმა 1905 წლის სამი უკანასკნელი თვის ამბები შეაფასა, როგორც უდიდესი მნიშვნელობის მოვლენა. მისი თქმით, „...ამ გამოცდილებას მსოფლიო მნიშვნელობა აქვს აქვს პარლეტარული რევოლუციისათვის“ (თხზ., ტ. 31, გვ. 412).

ბათუმში შეიარაღებული აჯანყება რამდენიმე დღით ადრე დაიწყო, ვიდრე მოსკოვსა და სხვა ქალაქებში. ამის მიზეზი თვითონ მეფის ადგილობრივი ხელისუფლება იყო, რომელმაც პროვოკაციულად გამოიწვია შეიარაღებული შეტაკება მუშებსა და კაზაკებს შორის. ადგილობრივი ხელისუფლება ვარაუდობდა, რომ ნაადრევად დაწყებულ აჯანყებას ადვილად ჩაახშობდნენ და მოძრაობის მთავარი ძალა — ბათუმის პროლეტარიატი და მისი ხელმძღვანელი პოლიტიკური შტაბი — ბოლშევიკური ორგანიზაცია საბოლოოდ დამარცხდებოდა. 1905 წლის 28 ნოემბერს კაზაკთა მხეცობით გამოწვეული მუშათა საყოველთაო გადევნვა 29 ნოემბერს შეიარაღებულ აჯანყებაში გადაიზარდა. 30 ნოემბერს ბათუმის ქუჩებში ასზე მეტი ბარაკადა აღიმართა. თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ

ბრძოლა უმაღლეს ფაზაში შევიდა ბათუმის პროლეტარიატის კვალ და კვალ აჯანყდა კინტრიშის უბნის გლეხობაც. გლეხებმა დაარბიეს სასოფლო კანცელარიები, გააძევეს მეფის მოხელეები და შეუდგნენ რევოლუციური ხელისუფლების ორგანიზაციას. ეს ისეთი გაბედული ღონისძიება იყო, რომ ბათუმის ოლქის დემორალიზებულმა პოლიციამ მუშაობა შეწყვიტა, მაგრამ სამხედრო და სამოქალაქო ხელისუფლებმა ისარგებლეს აჯანყების სუსტი ორგანიზაციით, მენშევიკებისა და სხვათა ლალატი და სხვა ქალაქებიდან გადმოყვანილი ჯარის დახმარებით აჯანყება ჩაქრეს. მიუხედავად ამისა, 1 დეკემბრის წინაღობით ბათუმის მუშები, რომელთაც წინ მიუძღოდა ქალებისაგან შემდგარი რაზმი, თავს დაესხნენ ბურჟუაზიის სიმაგრეს. მაგრამ ეს უკანასკნელი შეიარაღებული გამოსვლაც მარცხით დამთავრდა.

შეიარაღებული აჯანყების ჩახშობის შემდეგ დაიწყო მკაცრი რეპრესიები. სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის წევრებისა და აჯანყების მონაწილე მუშებისა და გლეხების დაპატიმრებამ მასობრივი ხასიათი მიიღო. მიუხედავად ამისა, ბრძოლა მეფის თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ კვლავ გრძელდებოდა. 1906 წლის ყველაზე მნიშვნელოვან მოვლენას ბათუმში წარმოადგენდა გარნიზონის ნაწილების აჯანყება ივნისში. მაგრამ ეს აჯანყებაც ჩაქრობილ იქნა.

მართალია, 1905-1907 წლების რუსეთის სახალხო რევოლუცია დამარცხდა, მაგრამ მას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა. ვ. ი. ლენინის თქმით, იგი წარმოადგენდა 1917 წლის რევოლუციის „გენერალურ რეპეტიციას“. სამაჟაოა, რომ ბათუმის პროლეტარიატი ამ „გენერალური რეპეტიციის“ ერთ-ერთი ღირსეული მონაწილე იყო.

გუგული გაგისონია

აჭაიის მუსიკალური საზოგადოება

1921 წელს აჭარაში შეიქმნა მუსიკალური საზოგადოება, რომელიც მაშინვე საკონცერტო ცენტრად გადაიქცა. ამ ორგანიზაციის საფუძველზე ბათუმში აღმოცენდა ახლანდელი ფილარმონია.

ამ საზოგადოების ორგანიზატორები მთავარ ამოცანად ისახავდნენ კონცერტების გამართვას რაიონულ ცენტრებსა და სოფლებში, კლუბებსა და სკოლებში, რათა აემაღლებინათ მშრომელთა ფართო ფენების მუსიკალური დონე, ამასთან თვით მუსიკა გაემდიდრებინათ ახალი შინაარსით, რომელიც გამოხატავდა მშრომელი ხალხის გმირულ ცხოვრებას. ოპერის თეატრი, საკონცერტო ორგანიზაციები და მუსიკალური თვითმოქმედი კოლექტივები ეწეოდნენ კლასიკური და ხალხური მუსიკის ფართო პროპაგანდას.

ამ პერიოდში ბათუმში ჩამოვიდა და ენერგიულ შემოქმედებითს მუშაობას ეწეოდა ვ. კორშონი. იგი ხელს უწყობდა კლასიკური

მუსიკალური კულტურის დამკვიდრებას და ამასთან მუსიკალური თვითმოქმედების განვითარებას. მრავალუნიანი საბჭოთა მუსიკის ჩამოყალიბებას კლასიკური მუსიკის მემკვიდრეობის გათვალისწინებით.

ამ გარემოებამ გამოიწვია აჭარაში საოპერო დასის, გუნდების, ანსამბლების, ორკესტრების, ფილარმონიის შექმნის აუცილებლობა.

მასობრივი მუსიკალურ-თეატრალური წარმოდგენები, საზეიმო დღეებში წითელი არმიისა და ფლოტის მებრძოლთა საშეფოქმეტრული მომსახურება, მუსიკალური თვითმოქმედების გაფართოება — ყოველივე ეს მოასწავებდა მუსიკალური ხელოვნების იდეურ გამდიდრებას.

ხალხური შემოქმედება საბჭოთა კულტურის მშენებლობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ელემენტად გადაიქცა. რესპუბლიკურ გაზეთებში ხშირად იბეჭდებოდა წერი-

ლები, რომლებშიც გამოსჭვიოდა ის აზრი, რომ ხალხური და კლასიკური მუსიკა დიდ როლს ასრულებენ ფართო მასების მუსიკალურ განათლებაში.

მუსიკალური საზოგადოება აგრეთვე მიზნად ისახავდა ხალხური მუსიკის ნიმუშების შეგროვებას და შესწავლას. ხალხური და კლასიკური მუსიკის ფართო პროპაგანდას ეწეოდნენ მომღერალთა გუნდები, საოპერო დასი და ორკესტრი. აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისთანავე შეიქმნა სახელმწიფო აკადემიური გუნდი, რომლის სამხატვრო ხელმძღვანელი იყო რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტი მ. ს. კუხიანიძე, რუსული საოპერო დასი რესპუბლიკის დამსახურებული არტისტის ვ. კორშონის ღირსიერებით, სასულე ორკესტრი აჭარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის თ. ხავთასის ხელმძღვანელობით. შეიქმნა აგრეთვე მრავალი თვითმოქმედი მომღერალთა გუნდი (ფაბრიკებსა და ქარხნებში, დაწესებულებებში, კლუბებსა და სამხედრო ნაწილებში). ისინი ეწეოდნენ კლასიკური და ხალხური მუსიკის პროპაგანდას. პირველად მათ შეასრულეს ლიტერატურულ-მუსიკალური მონტაჟები აქტუალურ თემებზე.

მუსიკალური საზოგადოება, განსაკუთრებით აჭარის სახელმწიფო აკადემიური გუნდი აქტიურად მონაწილეობდა საგუნდო მუსიკის პროპაგანდაში. კონცერტებზე მსმენელები ეცნობოდნენ ქარ-

თულ, რუსულ, უცხოურ ხალხურ და კლასიკურ საგუნდო ნაწარმებს.

მუსიკალური საზოგადოება ახორციელებდა მნიშვნელოვან ღონისძიებებს, რათა აემალეობინა მუსიკოსების პროფესიული ღონე. მათგან აღსანიშნავია არტისტ-მუსიკოსებს შორის გამართული შიდაკონკურსი. ამის შედეგად თვითეულმა მუსიკოსმა აიმაღლა კვალიფიკაცია და მიიღო მუსიკალური ნიჭის შემდგომი განვითარების შესაძლებლობა.

მუსიკალური საზოგადოების აქტივისტთა ძალებით ქალაქსა და შორეული რაიონების სოფლებში ხშირად იმართებოდა კონცერტები, მუსიკალური წარმოდგენები, ლექციები და საუბრები მუსიკაზე. მხატვრული თვითმოქმედების კოლექტივებს სოფლად ეხმარებოდნენ მუსიკალური ანბანის შესწავლაში, მუსიკალური კულტურის ამაღლებაში.

საზოგადოებას შემოკრებილი ჰყავდა ბევრი ნიჭიერი მუსიკოსი, საგუნდო-საოპერო ხელოვნების სპეციალისტები: ვ. კორშონი, მ. კუხიანიძე, ე. ვრონსკი, ვ. გოგიტიძე, ა. ფარცხალაძე, მ. ჩხიკვიშვილი, ა. შლიფერი, თ. ხავთასი, პ. ვარძიელი, ლ. ველიუსი, დ. ყუბანიშვილი, ს. ვაკარეცი, ე. ნეიმტადტი, კ. ჭინჭარაძე, ა. ტატიშვილი, ვ. მარგველაშვილი, ს. ბაქში. გიორგაძე და სხვები. ისინი ნიჭსა და უნარს არ იშურებდნენ შემოქმედებითი, მეთოდოლოგიური და ორგანიზატორული საკითხების

გადასაწვევტად, ცდილობდნენ მა-
ღალმხატვრული პროფესიული
მუსიკალური კოლექტივების შექ-
მნას.

ამრიგად, მათ ხელი შეუწვეს
აჭარაში მუსიკალური ხელოვნების
განვითარებას.

ხშირად იმართებოდა ნაყოფიე-
რი შემოქმედებითი შეხვედრები
ნიჭიერ მომღერალ-არტისტებთან,
მუსიკოსებთან, დირიჟორებთან. ეს
შეხვედრები ამდიდრებდა ადგი-
ლობრივი მუსიკალური კოლექტი-
ვების კულტურას, უმუშავებო-
დათ პროფესიულობა, იმაღლებდ-
ნენ საშემსრულებლო კულტურის
დონეს.

საბჭოთა მუსიკის ჩამოყალიბე-
ბასთან ერთად სწრაფად ვითარ-
დებოდა ქართველი ხალხის მუსი-
კალური შემოქმედება. მის სიმ-
ღერებსა და ცეკვებში მკაფიოდ
იყო გამოხატული დიდი მუსიკა-
ლური ნიჭიერება: ფაქიზი მხატვ-
რული გემოვნება, წარმოსახვის
პოეტურობა. აღსანიშნავია, რომ
აჭარაში ქართული მუსიკალური
კადრების მომზადებაში მნიშვნე-
ლოვანი ღვაწლი მიუძღვის პირ-
ველ ბათუმელ კომპოზიტორს, სა-
ქართველოს სსრ და აჭარის ასსრ
ხელოვნების დამსახურებულ მოღ-
ვაწეს ა. ა. ფარცხალაძეს.

მუსიკალური საზოგადოების

ინიციატივით, 1929 წელს აჭარაში
შეიკმარა პირველი სამუსიკო სა-
სწავლებლო. მუსიკალურ და თეა-
ტრალურ კოლექტივებთან მჭიდ-
რო შემოქმედებითი კავშირის შე-
დეგად კომპოზიტორმა შექმნა ბე-
ვრი საინტერესო ნაწარმოები.

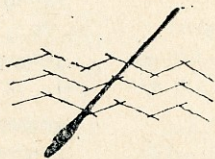
ა. ფარცხალაძემ შეაგროვა და
შეისწავლა ხალხური (აჭარული)
მუსიკის ბევრი ნიმუში, დასწერა
სოლო და საგუნდო სიმღერები,
ინსტრუმენტული, საოპერო და
თეატრალური ნაწარმოებები.

კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე
შთაგონებულად უმღეროდა საბ-
ჭოთა ხალხის გმირულ შრომას,
ჩვენი ადამიანების სულიერ სილა-
მაზეს. მის სიმღერებს დღესაც ას-
რულებს ჩვენი რესპუბლიკის ბე-
ვრი მუსიკალური და თვითმოქმე-
დი კოლექტივი.

აჭარაში საკონცერტო-საშემს-
რულებლო პრაქტიკის კერა 20-30-
იან წლებში იყო მუსიკალური სა-
ზოგადოების და სახელმწიფო ეს-
ტრადის დარბაზები.

მუსიკალური საზოგადოება ხში-
რად აქვეყნებდა სტატიებს მუსი-
კისა და მუსიკალური მემკვიდრე-
ობის საკითხებზე.

ასეთია მოკლედ აჭარის მუსი-
კალური საზოგადოების ისტორია
და მისი ღვაწლი ჩვენი რესპუბ-
ლიკის კულტურულ ცხოვრებაში.

ქურონალ „ლიტერატურული აპარის“ 1965 წლის ნომრების შინაარსი

დიადი გამარჯვება, № 3.

3. ი. ლენინის დაბადების

95 წლისთავისათვის

მხარაძე ფ. — ილიჩი კრემლში, № 2.

ლექსები

ანთაძე ც. — სურათი, № 4.

ბერიძე ი. — ორი გზა გეჟონდა..., დი-
სონანსები, № 1.

ვარშანიძე მ. — წუხელ, ნალჩის როცა
გაიხსენებ..., მაგონდება ჩემი ქუჩა, ბაღე-
ბი, გახსოვარ?, დამლოცე, ანა!, № 3; ზა-
რების გუგუნე, № 4.

ზოიძე შ. — აპარის მთებიდან, № 6.

ლეონიძე გ. — სამშობლოს გული, წი-
ნაპართა შემოხედვანი, ბოლნისის ქვა მე-
ხტოე საუკუნისა, მატენდარანში, კარმენ,
№ 5.

მაღაზონია ნ. — ფერად-ფერადი, № 2;
უიღბლო ბარათი, № 3.

მუავია ქ. — იქნებ შეგვხვდეს, *** (მე
მიყვარს ხეთა ჩუმი შრიალი), № 2; დე-
ლის სარეცელთან, № 6.

როყვა შ. — კარგი კაცი, № 1.

სალუქვაძე გ. — გამარჯობა, დედულე-
თო!, № 4.

სალუქვაძე გული — ეს მე ვკითხუ-
ლობ..., *** (მიწამ, ტყემ, ლელემ ასწიეს
პეშვი), № 4.

სეიდიშვილი ლ. — სამშობლოს, თეთ-
რი ყვავილები, არქეოლოგიური გამოფე-
ნა, № 1.

ტაბიძე გ. — ვინ იყო ის? № 3.

უშვერიძე ი. — ქარი, *** (ლურჯ ლა-
მეებში, ჩამქრალი სიზმრის), საღამო, ***
(მე ჩავიძირე ლამაზ ღამეში), № 2.

ქათამაძე ჯ. — ჩემს ძმას, № 3; სამშო-

ბლოს, მხოლოდ გული, ასე იტყვი-
ან..., № 6.

შუბლაძე შ. — თეთრი გელი, № 4.

ხალვაში ფრ. — ვიეტნამის ლერწამი,
სამხრეთისაკენ მიმავალი გზა, სამხრეთ-
ვიეტნამელ გლეხს, ტბა ჰანოიში, პალო-
ნი, № 1; სახე, ნელი, იეზი, № 5.

ხოშტარია ი. — ფერთა სიუხვე, № 6.

ჩაყელი ჯ. — ჰანიბალური ფიცის რა-
ინდებს, № 3; ნახვამდის, მოსკოვო!, კავ-
კასიაში, № 5.

თარგმნილი ლექსები

იურენკო ო. — *** (მოდო, ეგ თავი
დამადე მეკრდზე), ბილიკი (თარგმნა ნ.
მაღაზონიამ), № 1.

ესენინი ს. — შავი კაცი (თარგმნა გ.
სალუქვაძემ), № 3; ყვავილები (თარგმნა
გ. სალუქვაძემ), № 5.

პოლუჟაევი ალ. — სარკმელი, მზეთუ-
ნახავს (თარგმნა მ. ომერტიძემ), № 4.

შირაზი ო. — *** (ძველ სამყაროს მე
არ ვიცნობ), ყრმობა (თარგმნა ნ. მაღა-
ზონიამ), № 1.

პიქმეთი ნ. — ღამეა და თოვლი მოდის
(თარგმნა მ. ვარშანიძემ), № 2.

მოთხრობები, ნოველები, მინიატურები, პიესები

ახათიანი მ. — გეგუთის ძელქვე-
ბი, № 6.

ბენიძე ი. — გზები და გზაჯვარედინე-
ბი, № 5, 6.

გორგილაძე მ. — მთაში, № 1; ბზის
ჯოხი, № 4.

გოგელია ა. — შავი ღამეები, № 3.

დოლიძე ე. — უკვე გვიან იყო... № 1.

კაშია კ. — მოლოდინი, ლევან, № 2.

ლორია პ. — თავმჯდომარე, № 2.

მოღებაძე ნ. — გაორებული გული, № 4.

თამაზაური კ. — მოულოდნელი შეხვედრა, № 3.

როყვა შ. — დედა, № 6.

რურუა ი. — ცის გახსნა, № 4.

შერვაშიძე ა. — ყიზლარიდან ყიზლარამდე, № 3.

ჩხაიძე თ. — ინფანტა, № 1.

ჩხაიძე ნ. — დედის გული, № 2; მეფუტყრე, № 5.

ხალვაში ფრ. — ლამაზი გუნდი, თანასწორობა, რატომ იცინიან?, კაცის ცრემლი, № 3.

თარგმნილი მოთხრობები, რომანები

ანტონოვი ს. — წერილი (თარგმნა ტ. ხინთიბიძემ), № 1; მუზეუმში (თარგმნა ტ. ხინთიბიძემ), № 2.

არაბული პოეზიიდან — ალერსის ბალი (თარგმნა ჭ. ხუნდაძემ), № 2.

იაკოვლევი ი. — ასეა საჭირო (თარგმნა ირ. ქებაძემ), № 3.

მოპასანი გი დე — წუთისოფელი (თარგმნა ლ. მხეიძემ), № 4, № 5, № 6.

ნესინი ა. — მიბოძეთ, რასაც ინებებთ თანათარგმნა ნ. გვარამაძემ), № 5.

№ 3.

დღეები და აღმანიება

ჩხაიძე ალ. — ოცი თვე კოსმონავტებთან, № 1; ჩრდილოეთის ცხარე დღეები, № 3.

შამილაძე ჯ. — ისამნები ისევ ჰყვებიან, № 3.

ხინიკაძე მ. — ომის დღეებში, № 3.

კუზალიკაცი

აბრამიშვილი ე. — ნიკოლოზ ლოდობე-რიძის წერილები, № 4.

რურუა პ. — ნობათად ჩემს ილიას, ციხისძირის ნანგრევებთან, *** (გაზაფხულს ყველა ფრთოსანი ხვდება), ხვალის-დელ მზიან დღეს, *** (ცუმზერ მთას და მელებს), ორი გრძნობა, № 2.

რურუა ი. — ცოტა რამ მამაჩემზე, № 2.

პრიტიკა და კუზალიკაცი

არველაძე ს. — განახლებული ზღვის-პირეთის პოეტი, № 1.

ბარამიძე ნ., სურგულაძე ა. — გამო-ჩენილი ქართველი მეცნიერი, № 2.

ვადაჭკორია ს. — ლირიკული ჟანრის სპეციფიკის ზოგიერთი საკითხი, № 2.

ლილუაშვილი კ. — გულწრფელი პატ-რიოტი, № 1.

ნაცვალაძე დ. — ისიც იღწვოდა მა-მულისათვის, № 1.

ქურიძე შ. — განვლილი გზა, № 2; ლი-ტერატურის ახალგაზრდა გმირის შესა-ხებ, № 4; დრამატურგის გზა, № 5.

ჩავლეიშვილი ალ. — მხატვრული ოს-ტ-კობის თეორიული საკითხები, № 5.

ხმალაძე პ. — თეოფილე ხუსკივაძე, № 4.

ლიტერატურული კალენდარი

გობრონიძე ალ. — იაკობ გოგებაშვილი და ქართული ლიტერატურა, № 5.

სალუქვაძე გ. — სერგეი ესენინი, № 5.

შავგულაძე ქ. — დიდი სახალხო მგო-სანი, № 3.

ჩავლეიშვილი ალ. — ნიკო ლომოური, № 2.

წიგნის თარო

ბარამიძე ნ. — აჭარის პარტიული ორ-განიზაცია კულტურული რევოლუციის ლენინური იდეის განხორციელებისათვის ბრძოლაში, № 1.

კალანდარიშვილი ლ., სურგულაძე ა. — ქართული სოფლის ეთნოგრაფიული შეს-წავლისათვის, № 4.

მგელაძე ვლ. — მონოგრაფია ლაზეთის შესახებ, № 1.

შებუაძე გ. — საინტერესო პატარა მო-თხრობები, № 4.

რუსთაველის დაბადების 800 წლისთავისათვის

შანიძე გრ. — რუსთაველი თუ რუსთა-ველი?, № 3.

ფოლკლორი

ახვლედიანი ა. — ხალხური ლექსი „სოლადა“, № 1.

მსხალაძე ალ. — ძეგლის ლექს-სიმღერები, № 5.

ნოლაიდელი ჯ. — შრომის სიმღერები, № 4.

ხელოვნება

კომისაროვა ქ. — ჩაიკოვსკი და საქართველო, № 6.

ნაქლაშონია ი. — დედაწამოსილი ლოტ-ბარი, № 6.

აჭარის წარსულიდან

ახვლედიანი ხ. — სახელოვანი პატრიოტი, № 3.

გაბისონია გ. — აჭარის მუსიკალური საზოგადოება, № 6.

სურმანიძე რ. — კლარა ცეტკინი აჭარაში, № 1.

შარაშიძე ლ. — გეზუნებარე ციონერი, № 5.

ცქვიტარია პ. — თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ გამართული ბრძოლის ისტორიიდან, № 6.

საზღვარგარეთ

დოლიძე კ. — მოძმე ჩეხოსლოვაკიის რესპუბლიკაში, № 4;

კულტურული ცხოვრების ქრონიკა, № 3.

საბიჭო და იუმორი

ბაზაძე ბ. — მანასე, № 1.

ლომინაძე ალ. — ობობა, № 3.

მეტრეველი ბ. — დედოფლის ცრემლი, № 4.

შერვაშიძე ა. — კოლო, № 1.

—*—

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 30/XI, 1965 წ. საბეჭდი 6, საგამომცემლო 5 თაბაჩი, შეკვეთის № 8745, ემ 00606, ქაღალდის ზომა 60X90, ტირაჟი 1.600.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის კომიტეტის მთავარპოლიგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა № 9 (ლექსებმზერგის, 22).

3360 40 333.

2-й отдел
Кеукове
200 респ.
Биб. №
64

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„*Литератури Аджара*“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ

ИНДЕКС 76118